

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
(Економіко-правовий факультет)
ДЕПАРТАМЕНТ ФІНАНСІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ВИЩА ШКОЛА УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРАЦІЇ М. ОПОЛЕ (ПОЛЬЩА)
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI W OPOLU, POLSKA
ВРОЦЛОВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ПОЛЬЩА)
POLITECHNIKA WROCŁAWSKA, POLSKA
ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНИ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

**ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА
ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ: АКТУАЛЬНА
ПРОБЛЕМАТИКА І ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ**

Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції
Одеса, Україна, 31 жовтня 2025 року

ОДЕСА
ОНУ

2025

**УДК 336:339.9(06)
Т338**

Редакційна колегія:

Савастєєва О. М., д. е. н., доц., зав. каф. обліку і фінансів ОНУ імені І. І. Мечникова – голова редколегії;

Борисова Л. Є., к. е. н., доц. каф. обліку і фінансів ОНУ імені І. І. Мечникова – заступник голови, відповідальний секретар.

Члени:

Побережець О. В., д. е. н., проф., проф. каф. обліку і фінансів;

Бутенко В. В., к. е. н., доц., доц. каф. обліку і фінансів;

Дроздова О. Г., к. е. н., доц., доц. каф. обліку і фінансів;

Масіна Л. О., к. е. н., доц. каф. обліку і фінансів;

Продан Т. Я., к. е. н., доц. каф. обліку і фінансів;

Осадчук С. В., канд. наук з державного управління, доц., доц. каф. обліку і фінансів;

Куруч О. В., старш. викл. каф. обліку і фінансів.

*Рекомендовано до видання вченою радою
економіко-правового факультету ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 3 від 10.11.2025 року.*

Т338 **Теорія**, методологія і практика організації фінансових відносин в умовах глобальної турбулентності: актуальна проблематика і шляхи її вирішення [Електронний ресурс] : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, Україна, 31 жовт. 2025 р.) / за ред. О. М. Савастєєвої та ін. – Електронні текстові дані (1 файл : 1,3 МБ). – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. – 139 с.

ISBN 978-966-186-378-0

Збірник містить матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених з актуальних питань теорії, методології і практики організації фінансових відносин в умовах глобальної турбулентності: актуальної проблематики і шляхів її вирішення, що відбулася 31 жовтня 2025 року, м. Одеса.

Видання розраховане на здобувачів, педагогічних, наукових та науково-педагогічних працівників закладів освіти та наукових установ, працівників фінансово-кредитних установ та підприємницьких структур.

УДК 336:339.9(06)

ISBN 978-966-186-378-0

© Автори статей, 2025

© Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, 2025

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
ODESA I. I. MECHNIKOV NATIONAL UNIVERSITY
(ECONOMICS AND LAW FACULTY)
DEPARTMENT OF FINANCE ODESA REGIONAL STATE ADMINISTRATION
THE ACADEMY OF MANAGEMENT AND ADMINISTRATION IN OPOLE
(REPUBLIC OF POLAND)
VROTSLAV POLYTECHNIC UNIVERSITY (REPUBLIC OF POLAND)
LVIV BUSINESS AND LAW UNIVERSITY
ZAPORIZHZHYA NATIONAL UNIVERSITY
DNIPROPETROVSK STATE AGRARIAN AND ECONOMIC UNIVERSITY
KING DANYLO UNIVERSITY
LVIV POLYTECHNIC NATIONAL UNIVERSITY
KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF TRADE AND ECONOMICS
CHERKASY STATE TECHNOLOGICAL UNIVERSITY
GENERAL DIRECTORATE OF THE STATE TREASURY SERVICE OF UKRAINE
IN THE ODESA REGION

**THEORY, METHODOLOGY AND PRACTICE OF
ORGANIZING FINANCIAL RELATIONS IN CONDITIONS
OF GLOBAL TURBULENCE: CURRENT ISSUES
AND WAYS TO SOLVE THEM**

Proceedings of the Ninth International Scientific Conference
Odesa, Ukraine, October 31st, 2025

Odesa
ONU
2025

UDC 336:339.9(06)
T44

Editorial Board:

Savastieieva O., Doctor of Economics, Professor, Chair of the Department of Accounting and Finance, Economics and Law Faculty, Odesa I. I. Mechnikov National University – Head;

Borysova L., PhD, Associate Professor at the Department of Accounting and Finance, Economics and Law Faculty, Odesa I. I. Mechnikov National University – Deputy Head (responsible for the issue).

Members:

Poberezhets O. V., Doctor of Economics, Professor, Professor at the Department of Accounting and Finance;

Butenko V. V., PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Accounting and Finance;

Drozdova O. G., PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Accounting and Finance;

Masina L. O., PhD in Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Accounting and Finance;

Prodan T. Y., PhD in Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Accounting and Finance;

Osadchuk S. V., PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Accounting and Finance;

Kuruch O. V., Senior Lecturer at the Department of Accounting and Finance.

*Recommended for publication by the Academic Council of the Economics
and Law Faculty of Odesa I. I. Mechnikov National University.
Minutes No 3 dated November 10th, 2025.*

T44 **Theory,** methodology and practice of organizing financial relations in conditions of global turbulence: current issues and ways to solve them [Electronic resource] : Proceedings of the Ninth International Scientific Conference (Odesa, Ukraine, October 31st, 2025) / ed. by O. M. Savastieieva et al. – Electronic text data (1 file : 1.3 MB). – Odesa : Odesa I. I. Mechnikov National University. – 139 p.
ISBN 978-966-186-378-0

The collection contains proceedings of the IX International Scientific Conference of students, postgraduate students and young scientists on topical issues of theory, methodology and practice of organizing financial relations in conditions of global turbulence: current issues and ways to solve them, which was held on October 31st, 2025, in Odesa.

The publication is designed for applicants, pedagogical, scientific and scientific-pedagogical employees of educational institutions and scientific institutions, employees of financial and credit institutions and entrepreneurial structures.

UDC 336:339.9(06)

ISBN 978-966-186-378-0

© Authors of articles, 2025

© Odesa I. I. Mechnikov National University, 2025

ЗМІСТ

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ
ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ, ТЕРИТОРІЙ ТА
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

<i>Борисова Л. Є. Валевська В. Д.</i>	Історичні аспекти формування ризик-менеджменту	7
<i>Борисова Л. Є. Курило М. В.</i>	Причини рекордної прибутковості вітчизняних банків у 2023-2024 роках	10
<i>Борисова Л. Є. Садигова М. Ф.</i>	Фінансова політика України в умовах глобалізації	12
<i>Борисова Л. Є. Шурапу О. С.</i>	Організаційні та культурні бар'єри впровадження ризик-менеджменту на підприємствах України.	15
<i>Бутенко В. В. Тітомир А. О.</i>	Стандарти соціальної відповідальності в Україні	18
<i>Дем'янчук М. А. Валікова Є. А.</i>	Мультиплікативний вплив війни на страхову систему України	22
<i>Maslennikov Ye. I. Chen Anan</i>	Innovative technologies in the enterprise management system	26
<i>Побережець О. В.</i>	Інституційна роль контролю у забезпеченні прозорості фінансових відносин і підвищенні економічної стійкості в сучасних умовах	29
<i>Продан Т. Я. Троян А. В.</i>	Роль міжнародної фінансової допомоги у відновленні України	32
<i>Продан Т. Я. Мурадян Н. О.</i>	Валютне регулювання, як складова фінансової безпеки України	35
<i>Савастєєва О. М. Приложенко В. В.</i>	Функціонування фінансового ринку України в сучасних умовах	38

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ, ТЕРИТОРІЙ ТА СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ
ВІДНОСИН, ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ, КОНЦЕПЦІЇ,
НАПРЯМИ ДІЙ ТА АЛГОРИТМИ**

<i>Арапін Ю. М.</i>	Державне регулювання експортно-імпортних операцій, пов'язаних з зерном	41
<i>Балан А. А.</i>	Інструменти безпеко-орієнтованого управління розвитком енергетичної критичної інфраструктури територій в умовах збройної агресії та євроінтеграції	44
<i>Борисова Л. Є. Баркар В. О.</i>	Оцінка фінансової стійкості комерційних банків України на сучасному етапі	47
<i>Борисова Л. Є. Бойко О. В.</i>	Ризики банківської діяльності: сучасні аспекти	50
<i>Борисова Л. Є. Гугля Є. О.</i>	Банківська система під час війни: стрес-тест стійкості у період 2022–2025 рр.	53
<i>Борисова Л. Є. Журавель А. А.</i>	Підходи до управління валютними ризиками в банківській діяльності	56
<i>Борисова Л. Є. Музика С. Є.</i>	Роль страхування у мінімізації фінансових ризиків підприємства	58
<i>Борисова Л. Є. Шаталюк Р. В.</i>	Ліцензування банківських операцій: проблеми та перспективи	61

Бутенко В. В. Волошина Я. Д.	Податкові надходження як основа формування доходів бюджету	64
Бутенко В. В. Гринчак А. О.	Роль Міністерства фінансів України у державному фінансовому контролі	67
Бутенко В. В. Мандриченко О. Д.	Вплив бюджетної політики на формування фінансової спроможності регіонів України	70
Бутенко В. В. Маленко М. В.	Сучасні підходи до планування видатків бюджету в умовах обмежених фінансових ресурсів	74
Бутенко В. В. Швець Я. В.	Таємні видатки державного бюджету як складова фінансової безпеки держави	78
Дем'янчук М. А. Койфман А. А.	Трансформація податкової політики України в умовах війни: вплив на бюджетні потоки	82
Марусяк Н. Л.	Сучасні концепції фінансової стійкості підприємства: тенденції, загрози та інструменти зміцнення	86
Марусяк О. В. Грешко Р. І.	Фінансові ризики комунальних підприємств в умовах турбулентності та інструменти їх нейтралізації	89
Масіна Л. О. Буряга О.	Сучасний підхід до аудиту грошових коштів на підприємствах малого бізнесу	92
Осадчук С. В. Опря О. І.	Удосконалення обліку надходжень і видатків кошторисів бюджетних установ	95
Осадчук С. В. Фтомович М. В. Крамаренко О. Р.	Проблеми та шляхи вдосконалення системи митного контролю в Україні	98
Poberezhets O. Li Qing	Mechanism for ensuring strategic management at an enterprise	101
Савастєєва О. М. Хоу Мінчжи	Викуп боргу з дисконтом на вторинному ринку як інструмент структуризації боргу	105
Татар М. С.	Оптимізація механізмів публічно-приватного партнерства в забезпеченні економічного зростання	108
Тимків І. В.	Організація архітектурно-будівельного контролю та нагляду в Україні	111
Целлер В. І. Крамський С. О.	Логістика та інвестиції в умовах турбулентності: розрахунки транспортних маршрутів перевезень вантажів підприємствами	113

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ (РОЗВИТОК ФІНТЕХУСТАНОВ): СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Бутенко В. В. Щуровська К. І.	Цифровізація бюджетного процесу в Україні та Польщі як чинник доступності державних фінансів	116
Гусєв А. О.	Концепція макроекономічної стабільності в умовах новітньої світової кон'юнктури	120
Івашко Л. М.	Вплив фінтехустанов на адаптаційні механізми фінансових відносин в умовах глобальної турбулентності	124
Куруч О. В.	Електронне адміністрування податків: переваги та недоліки	127
Марусяк Н. Л. Пацан Ю. М.	Цифровізація економіки та скорочення робочих місць як виклик для соціальних і фінансових систем	130
Панченко Д. С.	Вплив цифровізації на розвиток фінтех-установ в Україні: проблеми регулювання та напрями удосконалення державної політики	133
Тюрин О. В.	Роль інформаційних систем в управлінні економічними об'єктами	135

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ, ТЕРИТОРІЙ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

Борисова Л. Є.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Валевська В. Д.

здобувачка 4 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Ризик-менеджмент як системна дисципліна має багатовікову історію, хоча у сучасному вигляді він сформувався відносно недавно.

Ідеї управління невизначеністю й ризиком сягають глибоко в минуле. Наприклад, дослідники вказують, що на Межиріччі (в регіоні Тигру й Євфрату) вже близько 3000 р. до н. е. з'являлися практики, які можна інтерпретувати як управління ризиком: в текстах Стародавньої Месопотамії згадуються консультанти-«asīru», що допомагали оцінювати небезпеки та невизначеності. У середньовіччі розвиток торгівлі й мореплавства спонукав створювати механізми страхування — наприклад, страхування вантажів, морських перевезень. Тут уже з'являлась свідомість того, що можна передавати або розподіляти ризик. Відтак, хоча формального терміну «ризик-менеджмент» ще не було, на практиці людство намагалося передбачати невизначені події, створювати запаси, резерви, договори страхування. У цьому сенсі ранні форми управління ризиком виступали як адаптивні механізми до невизначеного середовища [1].

У XX столітті розвиток індустріалізації, фінансових ринків, глобальних корпорацій і зростаюча складність виробництва призвели до швидкого розвитку ризик-менеджменту як спеціалізованої функції. У 1950-х роках термін «risk management» почав активно використовуватись у страхуванні й корпораціях. Наприклад, фірми, що володіли значними активами,

почали створювати внутрішні «self-insurance» структури — резерви для покриття небажаних подій [2]. У 1970-80-х роках фінансові ринки зазнали значних змін: відміна фіксованих валютних паритетів, зростання волатильності сировинних і фінансових ринків, активне застосування деривативів. Ці зміни стимулювали появу більш просунутих методів управління фінансовими ризиками [2]. Також у цей період з'явилися нормативні рамки: наприклад, регулювання банків (Угода Базель I (1988), впровадження стандартизованих методів управління ризиком [3].

Усього цього супроводжувалося зміною парадигми: ризик перестав розглядатись лише як щось, що треба «застрахувати», а почав сприйматись як стратегічний елемент управління підприємством — вплив на вартість фірми, на прийняття рішень. Отже, XX століття — це період переходу від локальних страхових механізмів до комплексного корпоративного та фінансового управління ризиками.

У XXI столітті ризик-менеджмент набув нового виміру: він став інтегрованим, охоплюючи не лише фінансові ризики, але й операційні, стратегічні, репутаційні, екологічні. З'явилися концепції, такі як ERM (Enterprise Risk Management) — управління всіма ризиками підприємства цілеспрямовано. Важливим моментом стало запровадження міжнародних стандартів, зокрема ISO 31000:2009 Система управління ризиками (оновлений 2018) - що встановлює загальні принципи управління ризиком [4].

Глобалізація фінансів, підвищення технологічної складності, зростання системних ризиків (наприклад, фінансова криза 2007–2008 рр.) показали, що управління ризиком має бути не лише всередині однієї компанії, а з урахуванням взаємодій і системних зв'язків. [5]. Це формує нові підходи, які враховують не тільки уникнення або мінімізацію, а й використання ризику. Сучасний етап характеризується високим ступенем формалізації (стандарти, методики, фреймворки), широтою обліку ризиків, інтеграцією ризик-менеджменту у стратегію організації, глобальною перспективою (мережі, контрагенти, системи). Перспективи розвитку пов'язані з такими напрямками: управління ризиком, породженим технологічними змінами (наприклад, штучний інтелект, кіберризики), більшою увагою до екзистенційних і системних ризиків, інтеграцією ризик-менеджменту з екосистемами компаній та суспільства.

Ризик-менеджмент — це не просто сучасна функція в компанії, а дисципліна з глибокими історичними витоками, яка постійно еволюціонує під впливом технологічних, економічних, соціальних змін. Для ефективного

застосування сьогоднішніх підходів варто враховувати ці історичні корені, аби краще адаптуватися до нових викликів.

Література

1. Fuentes C., Lizarzaburu E., & Vivanco E. Norms and international standards related to reduce risk management: *A literature review. Risk Governance and Control: Financial Markets & Institutions*, 1(3), 58-73. 2011. URL: <https://doi.org/10.22495/rgcv1i3art6> (дата звернення: 28.10.2025).
2. History of Risk Management. School of accounting Binus University. 2021. URL: <https://accounting.binus.ac.id/2021/12/01/21832/> (дата звернення: 28.10.2025).
3. Гончар Г. П. Адаптація світових стандартів ризик-менеджменту до діяльності вітчизняних компаній. Ефективна економіка. 2014. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2824> (дата звернення: 29.10.2025).
4. Przetacznik Sylwia. Ewolucja zarządzania ryzykiem. *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie*. 2022. Nr 1(61). С. 25–36. URL: <https://zn.mwse.edu.pl/index.php/zn/article/view/835> (дата звернення: 29.10.2025)
5. Dionne Georges. Risk management: History, definition and critique. *EconPapers*. URL: https://econpapers.repec.org/paper/riscrcrmw/2013_5f002.htm?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.10.2025)

ПРИЧИНИ РЕКОРДНОЇ ПРИБУТКОВОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ У 2023-2024 РОКАХ

Борисова Л. Є.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Курило М. В.

здобувачка 1 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Платоспроможні банки України за період січень – вересень 2023 року досягли рекордного чистого прибутку, який склав 109,855 млрд гривень, згідно з інформацією, оприлюдненою Національним банком України. Для порівняння, у такий самий період 2022 року прибуток банків становив лише 7,37 млрд гривень. Водночас чистий процентний дохід за дев'ять місяців зріс на 38,7%. [1].

З початком повномасштабного вторгнення уряд вдавався до емісії – випуску в обіг додаткових грошей, щоб покрити дефіцит державного бюджету. За ці гроші Національний банк вирішив викупити облігації внутрішньої державної позики. У результаті в 2022 році НБУ придбав ОВДП на суму близько 400 мільярдів гривень [2]. Масове надходження нових коштів зумовило зростання рівня ліквідності в банківській системі до надмірних показників, тобто ця кількість грошей перевищила реальні потреби економічної системи. Такий надлишок коштів призвів би до інфляції, тож щоб зменшити ризики, Нацбанк запровадив інструмент депозитних сертифікатів — електронних цінних паперів. Це дозволило банкам тимчасово розміщувати зайві кошти на короткострокових депозитах у НБУ та отримувати з цього процентний прибуток. У 2023 році така схема принесла 48,6 мільярдів гривень доходу [2].

Окрім цього, практично всі банки досить суттєво підвищили комісію за проведення своїх послуг. Додатково банківський сектор закрит частину відділень, скоротив персонал, змінив підхід до реклами та перебудував внутрішні процеси.

У зв'язку зі зростанням банківських прибутків у воєнний період, коли державний бюджет покривається значною мірою за рахунок міжнародної допомоги, уряд вирішив запровадити додатковий податок на банківські надприбутки. 19 жовтня 2025 року Верховна Рада підтримала у першому читанні законопроект, який передбачає підвищення ставки податку на прибуток для банків з 25% до 50% без можливості врахування збитків минулих періодів. [2].

Що стосується 2024 року, чистий прибуток українських банків перевищив 125 мільярдів гривень. Цей показник зріс на 2,3%, незважаючи на підвищену податкову ставку. Чисті процентні доходи банків у період із січня по кінець жовтня зросли на 17,4% у порівнянні з аналогічними місяцями 2023 року та становили 192,8 мільярда гривень. Вони залишились основним джерелом доходів сектору й формуючи близько 69% загальної структури надходжень. Рентабельність капіталу банківських установ станом на 1 листопада 2024 року становила 43,3% [3].

Данило Гетманцев, Голова Комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики, пояснив, що банки отримали великі прибутки у 2024 році завдяки кільком причинам. Перед усім, у банківській системі було багато вільних грошей через великий дефіцит бюджету та постійну міжнародну допомогу. Крім того, банки отримали високу різницю між тим, скільки вони заробляють на кредитах і цінних паперах, та скільки платять за депозити. Також візьмемо до уваги той факт, що вони отримували чималий дохід від державних облігацій і депозитних сертифікатів НБУ [3].

Отже, рекордна прибутковість українських банків у 2023–2024 роках пояснюється надлишком ліквідності через емісію, вигідним вкладанням коштів у депозитні сертифікати та ОВДП, збереженням високої маржі – різниці між ціною продажу послуги та її собівартістю, зростанням комісійних доходів і скороченням витрат. Незважаючи на підвищення податку на прибуток до 25%, банки залишалися прибутковими навіть під час війни. Проте їхні результати значною мірою залежать від державної фінансової політики, міжнародної допомоги та операцій із державними цінними паперами.

Література:

1. Банківський сектор за 9 місяців 2023 року отримав 110 млрд грн прибутку. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-za-9-misyatsiv-2023-roku-otrimav-110-mlrd-grn-pributku> (дата звернення 31.10.2025)
2. Жирій К. Банки встановили новий рекорд з надприбутків: що це означає для економіки. УНІАН. 2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/banki-vstanovili-noviy-rekord-z-nadpributkiv-shcho-ce-oznachaye-dlya-ekonomiki-12457791.html> (дата звернення 31.10.2025)
3. Хаджирадева В. Завдяки чому українські банки заробляють рекордні прибутки Korrespondent.net. 2024. URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4735306-zavdiaky-chomu-ukrainski-banky-zarobliauit-rekordni-pributky> (дата звернення 31.10.2025)

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Борисова Л. Є

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Садигова М. Ф.

здобувачка 4 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Сучасний світ характеризується високим рівнем глобалізації економіки та фінансових ринків. Для України це відкриває нові можливості для розвитку, зокрема залучення іноземних інвестицій, інтеграцію в міжнародні фінансові системи та впровадження сучасних технологій у банківському та фінансовому секторах. Водночас глобалізація створює й серйозні виклики, серед яких нестабільність національної валюти, залежність від зовнішніх кредитів, високий ризик впливу світових економічних криз і коливання цін на енергоресурси та сировину. У таких умовах фінансова політика держави набуває особливого значення, оскільки саме від неї залежить стабільність економіки та соціальна захищеність громадян [1].

Однією з основних проблем фінансової системи України є недостатньо ефективне управління державними фінансами. Бюджетна політика часто піддається впливу короткострокових політичних рішень, що знижує її стабілізуючу функцію. Державний бюджет має стати інструментом не лише розподілу ресурсів, але й стимулювання економічного розвитку, підтримки стратегічно важливих галузей та інновацій. У глобалізованому світі, де конкуренція між країнами посилюється, важливо впроваджувати довгострокові фінансові стратегії, здатні забезпечити стійкість економіки в умовах зовнішніх шоків.

Податкову систему України також необхідно вдосконалювати. Складна структура податків, часті зміни законодавства та високий рівень тіньової економіки створюють перешкоди для розвитку бізнесу та залучення іноземних інвестицій. У глобальному контексті країни конкурують за інвестиції, пропонуючи інвесторам вигідні умови та стабільність податкової політики. Тому реформування податкової системи, підвищення прозорості та зниження адміністративного тиску є одним із ключових завдань фінансової політики України [2].

Особливу увагу слід приділити розвитку фінансового сектору, включаючи банки, фондовий ринок та страхування. Сучасні технології, такі як фінтех та цифрові платіжні системи, відкривають нові можливості для підвищення ефективності фінансових послуг та доступу громадян і підприємств до кредитів і інвестицій. Разом з тим важливо забезпечити фінансову стабільність, захист прав вкладників та інвесторів, а також запобігати ризикам, пов'язаним із коливаннями на світових ринках.

Крім традиційних фінансових інструментів, в умовах глобалізації для України стає важливим розвиток інноваційних фінансових механізмів. Це включає впровадження цифрових валют, електронних платежів, блокчейну та фінтех-платформ, які здатні підвищити прозорість фінансових потоків, спростити доступ до кредитів для бізнесу та стимулювати малий і середній бізнес. Такі інструменти допомагають інтегрувати Україну у світову економіку та сприяють підвищенню ефективності фінансових послуг на національному рівні.

Не менш важливою є роль міжнародних організацій та фінансових партнерів у формуванні стратегії фінансової політики. Взаємодія з МВФ, Світовим банком та іншими міжнародними фінансовими структурами дозволяє Україні отримувати доступ до досвіду розвинених економік, кредитних ресурсів та експертної підтримки для реалізації реформ у фінансовій сфері. Це також допомагає адаптувати фінансову політику до стандартів прозорості та ефективного управління державними ресурсами [3].

В умовах глобалізації для України особливо актуальним стає питання зовнішніх запозичень. Значна частина державного боргу формується за рахунок кредитів міжнародних фінансових організацій та інших країн. Це створює певну залежність держави від зовнішніх факторів і підвищує вразливість економіки до світових криз. Оптимізація структури боргу та прозорість управління ним є ключовими для зниження фінансових ризиків [4].

Особливу увагу необхідно приділяти фінансовій стабільності на регіональному рівні. Збалансований розвиток фінансових відносин між центральною владою та місцевими громадами сприяє рівномірному економічному розвитку територій, створює умови для інвестицій та підвищує соціальну стабільність. Це особливо актуально для України в умовах децентралізації, коли фінансова політика має бути гнучкою та адаптованою до потреб різних регіонів.

Інтеграція України у світову економіку дозволяє отримати доступ до нових технологій, міжнародного досвіду та ресурсів для розвитку. Водночас важливо дотримуватися міжнародних стандартів та підвищувати конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг. Поєднання

стабілізаційних заходів із довгостроковими стратегіями розвитку сприятиме економічній стійкості та зростанню добробуту населення.

Отже, фінансова політика України в умовах глобалізації потребує комплексного підходу: ефективне управління державними фінансами, модернізація податкової системи, розвиток фінансового сектору та оптимізація зовнішніх запозичень. Лише такий підхід забезпечить стабільність економіки, підвищить привабливість країни для інвесторів та сприятиме інтеграції у світову економічну систему.

Література:

1. Чугунов І., Пасічний М. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. Scientia fructuosa*. № 5. 2016. С. 5-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2016_5_2 (дата звернення: 29.10.2025)
2. Ловінська Л.Г. Асиметрія інформації в глобалізованій економіці та шляхи її подолання. *Фінанси України*. № 2. 2019. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_19_02_020_uk.pdf (дата звернення: 29.10.2025)
3. Світовий банк. *Ukraine: Macro-Financial Overview*, 2021. <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> URL: (дата звернення: 29.10.2025)
4. Малишко В.В., Буторін Д.В. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. *Економічний простір*. №182. 2022. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-19> (дата звернення: 29.10.2025)

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА КУЛЬТУРНІ БАР'ЄРИ ВПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Борисова Л. Є.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Шурапу О. С.

здобувачка 4 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються високим рівнем невизначеності і динамічністю, системне управління ризиками набуває особливого значення як складова ефективного менеджменту підприємств. Проте в Україні практика ризик-менеджменту серед керівників багатьох підприємств досі залишається недостатньо впровадженою, що можна пояснити комплексом історичних, організаційних, економічних та культурних факторів.

В Україні управління ризиками має молодий і слабо сформований характер. В часи адміністративно-командної економіки не було потреби управляти ризиками на підприємствах вважалося, що ризик існує лише на рівні держави і підприємства не мали механізмів для його контролю. Така ситуація сформувала низьку культуру ризик-менеджменту, яка досі не отримала належного розвитку [1].

Відсутність національних стандартів управління ризиками ускладнює системний підхід. Бракує професіоналів, які могли б реалізувати теоретичні знання практично. Переважна більшість підприємств мало інвестує в ризик-менеджмент через обмежені ресурси та недостатнє розуміння його значення[1].

Більшість українських підприємств впроваджують ризик-менеджмент лише у разі наближення криз чи виникнення проблем, а не на постійній основі. Відсутня розвинена інфраструктура управління ризиками, а на малих та середніх підприємствах часто немає спеціалізованих підрозділів для цього, що призводить до фрагментарності й епізодичності практик[1].

Сьогоднішні виклики, такі як воєнний стан і пандемія COVID-19, сприяють активізації зацікавленості у ризик-менеджменті, але впровадження все ще залишається повільним і некомплексним. Для сталого розвитку підприємствам необхідно формувати інтегровані системи ризик-менеджменту з сучасними інструментами та корпоративною культурою [1].

Відсутність ефективної системи ризик-менеджменту на підприємстві має низку негативних наслідків. Насамперед це спричиняє зростання фінансових

втрат, оскільки без системного підходу до оцінювання та мінімізації ризиків підприємство не може запобігати непередбаченим збиткам, що знижує його прибутковість. Крім того, відсутність управління ризиками призводить до зниження конкурентоспроможності, адже підприємство втрачає здатність швидко адаптуватися до змін ринкового середовища. Важливим наслідком є також погіршення репутації та іміджу, що зумовлено втратою довіри з боку клієнтів, партнерів та інвесторів. За відсутності належного контролю ризиків підприємство стає більш вразливим до кризових ситуацій, що може спричинити фінансову нестабільність або навіть банкрутство. Окрім того, ігнорування системи ризик-менеджменту ускладнює формування стратегічної орієнтації, що обмежує можливості довгострокового розвитку.

Наукове дослідження показує, що в українських підприємствах різного масштабу поступово формується механізм ризик-менеджменту. Особливо це стосується фінансових компаній, де спостерігається прагнення до організації управління ризиками, що пов'язано з нестабільністю бізнес-середовища та потребою забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості підприємств. Наприклад, у сільському господарстві, будівництві та освіті вже визначаються специфічні форми організації управління ризиками, що враховують мінливість цін і глобалізацію фінансових ринків.

Показовим прикладом є діяльність київського ПАТ «КПК «Рapid»», яке працює у сфері міжнародних вантажних перевезень і впровадило систему управління безпекою дорожнього руху відповідно до стандарту ISO 39001:2012. Це дало змогу підприємству мінімізувати ризики дорожньо-транспортних пригод, зменшити рівень травматизму серед працівників і скоротити фінансові втрати [3].

Шляхи покращення системи ризик-менеджменту на українських підприємствах [2]:

- адаптація міжнародних стандартів. Впровадження міжнародних стандартів управління ризиками, таких як ISO 31000 та COSO ERM, які забезпечують системний і структурований підхід, дають змогу організаціям будь-якого типу ефективно ідентифікувати, оцінювати та контролювати ризики.
- розвиток культури управління ризиками. Це включає навчання керівників і працівників, регулярне підвищення кваліфікації, створення команд з управління ризиками, а також залучення персоналу на всіх рівнях підприємства.
- впровадження технологічних інновацій. Використання сучасних ІТ-рішень для автоматизації аналізу та моніторингу ризиків, впровадження систем управління інцидентами і кризовими

ситуаціями, застосування штучного інтелекту для оцінки сценаріїв ризиків допоможуть підвищити ефективність ризик-менеджменту.

- покращення законодавчої підтримки та нормативної бази. Зміцнення законодавчої підтримки ризик-менеджменту, стимулюючи підприємства впроваджувати його на постійній основі.
- постійний моніторинг та вдосконалення. Впровадження регулярного моніторингу ефективності системи ризик-менеджменту з оцінкою результатів та внесенням коригувальних заходів для адаптації до змін бізнес-середовища.

Управління ризиками в українських підприємствах має фундаментальне значення для забезпечення їх стабільності, конкурентоспроможності та довгострокового розвитку, однак через недостатній рівень культури, нестачу кваліфікованих кадрів, фінансові обмеження та недовіру до формальних систем цей процес залишається недостатньо впровадженим, що підвищує вразливість бізнесу до фінансових втрат і кризових подій. Розвиток системного ризик-менеджменту, адаптація світових стандартів, підвищення корпоративної культури і підтримка з боку законодавства є ключовими елементами для подолання цих викликів і забезпечення ефективного управління ризиками в українському бізнесі.

Література:

1. Демченко Г., Аванесова Н. Інтеграція ризик-менеджменту в загальну стратегію розвитку підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2024. Т. 33. С. 38–44. URL: <https://doi.org/10.30977/PPB.2226-8820.2024.33.38> (дата звернення: 28.10.2025).
2. Лоскутова Г. Аналіз сучасних методів управління ризиками у діяльності підприємств: світовий досвід та українські реалії. *Ефективна економіка*. 2024. Т. 9. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.9.68> (дата звернення: 28.10.2025).
3. Міхнов В. В. Ризик-менеджмент у транспортних компаніях: як «Рapid» забезпечує безпеку та ефективність логістики. Офіційний сайт АТ «КВК «Рapid». 2025. URL: <https://rapid.com.ua/articles/ryzyk-menedzhment-u-transportnyh-kompaniyah> (Дата звернення: 28.10.2025.)

СТАНДАРТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Бутенко В. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Тітомир А. О.

здобувачка 1 курсу магістр,

спеціальність Облік і оподаткування

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Соціальна відповідальність є невід'ємною складовою сучасного суспільного розвитку, адже вона поєднує економічні, соціальні та екологічні інтереси бізнесу, держави й громадян. В Україні формування системи стандартів соціальної відповідальності набуває особливого значення в умовах європейської інтеграції та відновлення країни після воєнних викликів. Ці стандарти покликані забезпечити не лише стабільність підприємств, але й гармонійний розвиток суспільства загалом.

Основою для формування соціально відповідальної поведінки бізнесу є міжнародні стандарти. Серед них найвідоміші є такі : ISO 26000, SA 8000, GRI, AA 1000 [1;2;3;4].

28 жовтня 2010 року був представлений міжнародний стандарт ISO 26000 [4] «Керівництво з соціальної відповідальності». Цей документ створено з урахуванням думок експертів, що представляли різні зацікавлені сторони з понад 90 країн та 40 міжнародних і регіональних організацій, охоплюючи широкий спектр питань, пов'язаних із соціальною відповідальністю. У стандарті акцентовано увагу на таких принципах: підзвітність, прозорість, етична поведінка, співпраця із зацікавленими сторонами, відповідність правовим і міжнародним нормам, а також дотримання прав людини.

Стандарт є добровільним і включає рекомендації щодо [4]:

- концептуальних основ і визначень, пов'язаних із соціальною відповідальністю;
- механізмів зворотного зв'язку, загальних підходів до вирішення проблем та характеристик соціальної відповідальності;
- принципів і практик, які стосуються соціальної відповідальності;
- ключових питань і викликів у сфері соціальної відповідальності;

- інтегрування, впровадження та поширення соціально відповідальної поведінки як всередині організації, так і через відповідну політику впливу;
- процесу ідентифікації та залучення зацікавлених сторін.

Стандарт SA 8000 [1] «Соціальна відповідальність» був розроблений Міжнародною організацією із соціальної відповідальності. Він містить вимоги, спрямовані на забезпечення соціального захисту, дотримання прав працівників, регулювання дитячої праці та поліпшення умов охорони праці. SA 8000 є добровільним стандартом, який орієнтований на відповідність трудовому законодавству та екологічним нормам. Він підходить для компаній, які прагнуть отримувати державні замовлення та бути високооціненими в суспільстві. Цей універсальний стандарт може застосовуватися в будь-яких організаціях, незалежно від галузі, країни чи культурно-географічних особливостей.

Одним із ключових міжнародних стандартів сучасності є Настанова Глобальної ініціативи зі звітності у сфері сталого розвитку (Global Reporting Initiative, GRI) [3], що була розроблена у 1997 році в рамках ініціативи «Global Compact», започаткованої Генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном. Стандарт GRI спрямований на підвищення конкурентоспроможності компаній завдяки забезпеченню кращого доступу до інвестицій та участі в тендерах міжнародних організацій. Його основу становить співпраця між представниками бізнесу, роботодавцями, інвесторами, аудиторамі, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Цей стандарт покликаний популяризувати нефінансову звітність серед компаній, орієнтуючи її розробку на потрійний критерій: економічні, екологічні та соціальні показники. На сьогодні сотні великих корпорацій у всьому світі використовують GRI як основу для своїх звітів. Головною перевагою стандарту є можливість його поступового впровадження: спочатку можна зосередитися на дотриманні лише загальних принципів, а також підготувати звіти щодо окремих аспектів діяльності з подальшим поступовим розширенням охоплення інших сфер. Такий гнучкий підхід робить стандарт адаптивним до потреб різних організацій, сприяючи ширшому застосуванню його положень.

Стандарти серії AccountAbility 1000 (AA 1000) [2], розроблені Інститутом соціальної та етичної звітності у Великобританії, слугують підтримкою для GRI та інших міжнародних нормативів. Їх метою є встановлення процедур взаємодії із зацікавленими сторонами, підготовка соціальних звітів щодо стійкого розвитку, а також визначення принципів верифікації та оцінювання. Головна ідея цих стандартів полягає в підвищенні відповідальності бізнесу перед

суспільством через активне залучення груп зацікавлених сторін та врахування їхніх думок у процесі аналізу корпоративної діяльності. Водночас ці стандарти можуть інтегруватися в систему внутрішнього контролю, спрямовану на виявлення ризиків, їх оцінювання та вдосконалення управлінських практик, зокрема ризиків, які стосуються репутації, бренду, трудових конфліктів, порушень прав споживачів чи змін у законодавчому регулюванні.

Наразі в Україні питання соціальної відповідальності бізнесу поступово інтегрується в державну політику. Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу до 2030 року, яка передбачає створення сприятливих умов для впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності. Ця Концепція базується на цілях сталого розвитку ООН і визначає основні напрями діяльності підприємств у соціальній, економічній та екологічній сферах. Держава, зокрема, сприяє розвитку таких практик через підтримку прозорої звітності, навчальні програми та залучення бізнесу до суспільно важливих проєктів.

На практиці соціальна відповідальність бізнесу в Україні проявляється у вигляді благодійних програм, соціальних ініціатив для працівників, партнерства з громадами, підтримки освітніх і культурних проєктів, а також звітування за принципами ESG (Environmental, Social, Governance). Підприємства, які дотримуються таких стандартів, здобувають довіру споживачів, підвищують свою репутацію на ринку та створюють довгострокову конкурентну перевагу.

Однак попри позитивні тенденції, впровадження стандартів соціальної відповідальності в Україні має низку проблем. Серед них — недостатня обізнаність бізнесу щодо сутності міжнародних стандартів, відсутність обов'язкової сертифікації, слабка державна мотивація та низький рівень контролю. Особливо це стосується малих і середніх підприємств, для яких впровадження таких стандартів часто потребує додаткових фінансових і людських ресурсів. Водночас розвиток партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством, а також формування культури відповідального підприємництва здатні стати основою для подолання цих викликів.

З дослідженого матеріалу можна зробити висновки, що стандарти соціальної відповідальності в Україні є важливим інструментом побудови справедливої, етичної та сталої економіки. Їх ефективне впровадження можливе лише за умови поєднання міжнародних практик із національними пріоритетами, розвитку освіти у сфері корпоративної соціальної

відповідальності, прозорості державної політики та активної участі бізнесу у вирішенні соціальних проблем.

Література:

1. Про стандарт SA 8000 : Професійні послуги SM-MT. URL: <https://sm-mt.com.ua/services/standart-sa-8000/> (дата звернення: 30.10.2025).
2. AA 1000 Assurance . DQS Global. 2025. URL: <https://www.dqsglobal.com/en/> (дата звернення: 30.10.2025).
3. What is GRI? Global Reporting Initiative. 2025. URL: <https://www.globalreporting.org/about-gri/> (дата звернення: 30.10.2025).
4. ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності». Навчально-методичні матеріали. Національного технічного університету «Дніпровська політехніка». 2025. URL: <https://aop.nmu.org.ua/ua/metodicki/specialist/opg/lzi/zakon/Стандарт%20ISO%2026000.pdf> (дата звернення: 30.10.2025).

МУЛЬТИПЛІКАТИВНИЙ ВПЛИВ ВІЙНИ НА СТРАХОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Дем'янчук М. А.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і фінансів

Валікова Є. А.

здобувачка 2 курсу, II (магістерського) рівня освіти за спеціальність

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

В умовах повномасштабної війни страхування набуває особливого значення як ключовий елемент системи фінансової безпеки держави, що здійснює перерозподіл ризиків і сприяє підтриманню стійкості економіки. Військові дії спричинили глибокі структурні трансформації страхового ринку, різке зростання ризиків, зниження платоспроможності населення та зміну попиту на страхові послуги. Відтак зростає потреба у дослідженні здатності страхових компаній адаптувати бізнес-моделі до нових умов, формувати ефективні механізми ризик-менеджменту та забезпечувати фінансову стабільність. Метою цього дослідження є опрацювання теоретичної моделі мультиплікативного впливу війни на страхову систему України.

У [1] автори детально аналізують особливості взаємодії учасників страхового ринку, зокрема алгоритми адаптації страхових договорів, скорочення діяльності в зонах бойових дій, зміни страхового портфеля. У дослідженні [2-3] акцентується на потребі коригування актуарної політики й тарифів за умов екстремальної невизначеності. Стаття [4] аналізує зміни, які мають застосовувати страхові компанії у своїй актуарній політиці під впливом агресії – зміну базових припущень, резервування, диверсифікацію портфелів та співпрацю з державою.

Війна як зовнішній шок ставить перед страховим сектором принципово нові вимоги: вона поєднує непередбачуваність, системність і високий рівень кореляції ризиків, що ускладнює традиційні механізми оцінювання та управління. У таких умовах страховики змушені шукати баланс між забезпеченням платоспроможності, виконанням зобов'язань перед клієнтами та підтриманням довіри до фінансової системи. Для адекватного оцінювання впливу воєнного шоку на страхову діяльність доцільно застосовувати комбінацію підходів – від класичного risk management до катастрофічних

моделей, макроекономічних моделей ризику та концепцій фінансової резильєнтності. Вони дають змогу враховувати не лише безпосередні фінансові втрати, а й вторинні ефекти, зумовлені поведінковими та інституційними змінами в економіці [5-6].

Таким чином, реальність війни транслює ризики в страхову систему через кілька ключових каналів, які взаємодіють між собою і утворюють мультиплікативний ефект (рис. 1). Фінансові проблеми знижують довіру, поведінкова зміна зменшує базу клієнтів, а нормативні обмеження звужують можливості реагування страховиків.

Рис. 1. Теоретична модель мультиплікативного впливу війни на страхову систему

Джерело: сформовано авторами.

1. **Фінансовий канал.** Падіння доходів населення й бізнесу зменшує спроможність сплачувати премії, що знижує чистий пул страхування. Ураження активів та інвестицій зменшує вартість резервів страховиків. Зростання дефолтів, девальвація і інфляція впливають на адекватність резервів та ліквідність. Наприклад, у наукових дослідженнях зазначається, що втрати активів, руйнування інфраструктури та зростання кредитних ризиків «підмивають капітальну базу страховиків» [7].

2. **Поведінковий канал.** Війна змінює сприйняття ризику серед населення й бізнесу – підвищується страх перед незахищеністю, але водночас зростає скепсис щодо довіри страховикам (чи дійсно виконують зобов'язання). Попит зміщується в бік «програм безпеки» (життя, здоров'я) та максимально простих продуктів з мінімальним обсягом страхування майна у прифронтових зонах. У звітах українських аналітиків відзначають, що багато клієнтів очікують державних гарантій або переконані в тому, що страхові компанії не зможуть

виконати взяті на себе зобов'язання під час війни [1; 8].

3. Інституційний канал. Рішення регулятора (НБУ, уряд), норми законодавства в умовах воєнного стану, обмеження доступу до перестрахування, міжнародні контакти, державні гарантії – все це формує рамки, у яких працюють страховики. Наприклад, правова регламентація страхових відносин за умов воєнного стану змінюється: дозволи на затримки виплат, зміни в умовах договорів, адаптація форс-мажорних положень [9]. У частині інституційної підтримки важливо згадати роль ЕСА, міжнародних агенцій (MIGA, DFC) у покритті воєнних ризиків, а також ініціативу держави щодо законодавства про воєнне страхування.

Отже, війна виступає не лише деструктивним зовнішнім шоком, а й каталізатором системних трансформацій у страховому секторі, формуючи нову архітектуру фінансової безпеки держави. Ефективне функціонування страхової системи в умовах війни потребує переосмислення моделей ризик-менеджменту, розвитку воєнного страхування та посилення інтеграції із загальнодержавною стратегією економічної резильєнтності.

Література:

1. Бровко С. Страхування в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*. Вип. 67. Одеса, 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-24>. (дата звернення: 23.10.2025)
2. Стеценко Є.В. Сучасні тенденції страхування військових ризиків в Україні. *Економіка і управління: зб. наук. праць*. Вип. 2. Київ, 2024. С. 114–121. DOI: <https://doi.org/10.36919/2312-7872.2.2024.114>. (дата звернення: 23.10.2025)
3. Užík J., Yeremenko O., Sidelnik N., Koriahina T., Mormul M. Time gap of the impact of risk insurance, life insurance and reinsurance on social progress: the case of Ukraine. *Insurance Markets and Companies*. Vol. 202314. Is. 1. P. 153–168. DOI: [https://doi.org/10.21511/ins.14\(1\).2023.13](https://doi.org/10.21511/ins.14(1).2023.13). (дата звернення: 23.10.2025)
4. Brydun I. The influence of military risks on actuarial policy within conventional lines of insurance in Ukraine. *Education and science of today: intersectoral issues and development of science: VIII International scientific and practical conference*. Cambridge, May 9, 2025. Cambridge, UK, 2025. P. 54–59. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-09.05.2025.009>. (дата звернення: 23.10.2025)
5. Huang F. W., Lin P., Lin J.-H., Chang C.-H. The impact of war on insurer safety: a contingent claim model analysis. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2023. Article number 655 (2023). DOI: <https://doi.org/10.1038/s41562-023-01592-2>. (дата звернення: 23.10.2025)
6. Wang Z., Liu S., Wei Y., Wang S. Estimating the impact of the outbreak of wars on financial assets: Evidence from Russia-Ukraine conflict. *Heliyon*. 2023. Vol. 9. Is. 11. Article number e21380. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e21380>. (дата звернення: 23.10.2025)

23.10.2025)

7. Добрик Л., Абрамов М., Рябінін І. Воєнний вплив на страховий ринок України: аналіз перешкод та реструктуризація фінансового ландшафту. *Review of transport economics and management*. 2024. Вип. 10. №26. С. 218–229. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem2023/292851>. (дата звернення: 23.10.2025)

8. Маршук Л.М., Поплавська Є.М. Виклики ринку страхування в Україні у воєнний період. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. Is. 2. P. 2. P. 26–29. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2022-21-02-008>. (дата звернення: 23.10.2025)

Міловська Н.В. Правова регламентація страхових відносин у період дії воєнного стану в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Київ, 2024. Т. 33(74). №3. С. 44–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/08> (дата звернення: 23.10.2025)

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

Maslennikov Ye. I.

Doctor of Economics,
Professor at the Department of Management and Innovation

Chen Anan

student of Master's degree, specialty 073 Management

Odesa I. I. Mechnikov National University,

Odesa, Ukraine

The enterprise management system is a holistic set of interrelated elements, methods, tools, and processes aimed at ensuring the effective functioning of an organization through the rational use of its resources. The main goal of the management system is to ensure sustainable enterprise development, enhance competitiveness, and achieve strategic objectives through the optimal use of material, financial, informational, and human resources.

In the current stage of global economic development, during the Fourth Industrial Revolution (Industry 4.0), digitalization encompasses all spheres of social life and acts as a key instrument for implementing innovative ideas in production, education, healthcare, management, and other areas of national development. One of the primary objectives of digitalization is to create new opportunities for human capital realization, improve labor productivity, and foster the development of innovative and creative business sectors. These processes directly influence the transformation of enterprise management systems, which are shifting from traditional administrative models to innovation-driven digital management systems based on the use of modern technologies – artificial intelligence, big data analytics, cloud services, and automated ERP and CRM solutions [2].

In the context of the digital economy, innovative technologies have become a crucial factor in enhancing the efficiency of enterprise management. They provide flexibility, adaptability, and competitiveness in the face of dynamic market changes, global competition, and environmental uncertainty. The implementation of innovations in the management system transforms not only managerial tools but also the philosophy of decision-making itself.

Innovative technologies in enterprise management comprise a set of organizational, informational, analytical, and communication solutions aimed at optimizing managerial processes. These technologies include:

- ERP systems (Enterprise Resource Planning) – integrated platforms for enterprise resource management;
- CRM systems (Customer Relationship Management) – technologies for building and maintaining customer relationships;
- Business Intelligence (BI) – data analytics tools for managerial decision-making;
- AI and Machine Learning – artificial intelligence technologies for automating management functions;
- Blockchain – innovative systems for business process security and control;
- Cloud Technologies – cloud services that enhance the mobility and scalability of management.

The application of these technologies ensures digital transformation of management systems, increasing transparency, speed, and accuracy in decision-making processes. Digitalization acts as a catalyst for innovative changes in enterprise management, fostering the development of employees' creative potential and strengthening competitive advantages in a dynamic market environment [2].

Innovation in management not only automates operational processes but also forms a new managerial paradigm based on data (data-driven management), enabling enterprises to:

- forecast market changes;
- identify risks and growth opportunities;
- personalize development strategies;
- improve communication efficiency within the management system.

The managerial potential of an enterprise in the digital era is determined by its ability to integrate technological innovations into all management functions: planning, organization, motivation, control, and personnel development.

The main barriers to digital transformation of management include:

- insufficient digital competencies among personnel;
- limited funding for innovative projects;
- low change management culture;
- lack of a comprehensive digital development strategy.

Overcoming these challenges requires:

- forming an innovative corporate culture;
- developing digital competencies among managers;

- attracting investments in R&D (research and development);
- creating an ecosystem of cooperation between business, science, and education to promote knowledge exchange.

Thus, innovative technologies become a system-forming element of modern enterprise management. They shape a new quality of management based on data analytics, digital communications, and rapid decision-making. The development of managers' digital competencies and the integration of AI, Big Data, ERP, and CRM solutions ensure higher efficiency, competitiveness, and resilience of enterprises in the digital economy.

References:

1. Arsawan I.W.E., Koval V., Maslennikov Y., Suhartanto D., Harbar Z. (2022). Employee-driven innovation capability: the role of knowledge, creativity and time sufficiency. *Intellectual Economics*. 2022, 16(2), pp. 138-165. DOI: 10.13165/IE-22-16-2-08. (Accessed: 29.10.2025)
2. Lomachynska I., MaslennikovYe., Poberezhets O., Shebanina O., Plets I. Management of the Financial Potential of Innovative Development of the National Economy in the Context of Digital Transformation. *Economic Affairs*. 2023. Vol. 68.pp. 797-803. DOI: 10.46852/0424-2513.2s.2023.23 (Accessed: 29.10.2025)
3. Maslennikov Y., Popenko O. Risk management as a key function of internal audit in global challenges. *Вісник ОНУ. Економіка* 2024. Том 29. Вип.4 (102). С. 19-25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/4-102-3> (Accessed: 29.10.2025)

ІНСТИТУЦІЙНА РОЛЬ КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОЗОРОСТІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН І ПІДВИЩЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Побережець О. В.

доктор економічних наук, професор кафедри обліку і фінансів
*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна*

У сучасних умовах глобальної економічної нестабільності, трансформації фінансових ринків та цифровізації бізнес-процесів особливої актуальності набуває питання інституційної адаптації системи фінансового контролю. Зазначені інструменти виконують не лише функцію перевірки достовірності і якості звітної інформації, а й формують транспарентне середовище економічної взаємодії, що підвищує рівень довіри до суб'єктів господарювання як з боку інвесторів, так і з боку суспільства.

Підкреслимо, що інституційна роль контролю полягає у забезпеченні фінансової дисципліни, дотримання нормативно-правових норм, а також у формуванні механізмів відповідальності за прийняті управлінські рішення. З іншого боку, контроль можливо розглядати як елемент системи корпоративного управління, який сприяє зміцненню етичних стандартів бізнесу, підвищенню якості інформаційного забезпечення та ефективності управління ризиками.

Зазначимо, що контроль, у свою чергу, виступає основним елементом інституційного механізму державного регулювання, який забезпечує баланс інтересів суб'єктів фінансових відносин. Державний фінансовий контроль, внутрішній аудит і незалежний зовнішній аудит у сукупності формують багаторівневу систему моніторингу, яка гарантує законність, ефективність, доцільність та результативність використання фінансових ресурсів.

Зауважимо, що в умовах глобальних викликів «зростання тіньової економіки та розвитку нових фінансових технологій, ефективність державного контролю в сфері фінансів набуває ще більшої ваги. Часті зміни у фінансовому законодавстві, зростання кількості фінансових схем та корупційні ризики ставлять перед державними органами нові завдання, пов'язані із запобіганням, виявленням та усуненням фінансових порушень. Розуміння сучасних викликів та формування комплексних підходів до контролю сприяє підвищенню

прозорості економіки, ефективному наповненню державного бюджету та зміцненню довіри громадян і бізнесу до фінансової системи» [1].

В досліджуваному контексті окремої уваги заслуговує питання «фінансово-правової відповідальності як одного з ключових механізмів забезпечення ефективності фінансового контролю в умовах трансформації системи публічного управління та поглиблення бюджетної децентралізації. Фінансово-правова відповідальність повинна охоплювати як дисциплінарні, так і майнові наслідки неналежного виконання бюджетних зобов'язань, недотримання норм фінансового законодавства, нецільового використання бюджетних ресурсів або перевищення повноважень у процесі управління коштами. У даному контексті важливим є впровадження дієвого механізму фіксації порушень, забезпечення належної доказової бази та встановлення чітких меж відповідальності конкретних посадових осіб і органів влади» [2].

В умовах воєнних викликів і необхідності відбудови національної економіки фінансовий контроль виконує стратегічну роль у забезпеченні довіри міжнародних партнерів та внутрішніх інвесторів. Враховуючи масштаби інвестиційних проєктів і міжнародних програм підтримки, наявність дієвих механізмів контролю за рухом бюджетних коштів, грантів і кредитів стає ключовою передумовою формування довіри міжнародних донорських організацій та фінансових інституцій.

Підкреслимо, що «державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю» [3].

Крім того, фінансовий контроль є механізмом раннього попередження кризових явищ, адже дозволяє оперативно виявляти відхилення від фінансових планів, виявляти неефективність управління ресурсами та запобігати накопиченню боргового навантаження. У сукупності зазначені чинники створюють передумови для фінансової стабільності, збалансованості економічних процесів і зростання стійкості економіки до зовнішніх викликів та загроз.

На думку практиків, «для ефективного контролю застосовуються профілактичні, контрольні та адміністративно-правові заходи, зокрема санкції та цифрові інструменти. Крім того пріоритетом є модернізація законодавства та

запровадження міжнародних стандартів для підвищення прозорості фінансових відносин» [1].

Аналіз досліджень підтверджує, що фінансовий контроль відіграє важливу роль у формуванні сприятливого інвестиційного клімату всередині країни, оскільки забезпечує передбачуваність економічного середовища, захист прав власності та підзвітність суб'єктів господарювання. Для внутрішніх інвесторів це є сигналом стабільності, а для зовнішніх партнерів - показником готовності держави до відповідального управління ресурсами.

Таким чином, інституційна роль фінансового контролю в сучасних умовах полягає у забезпеченні стабільності фінансової системи, підвищенні рівня транспарентності економічних процесів і формуванні довіри до органів державної влади та суб'єктів господарювання. Сучасний фінансовий контроль є не лише механізмом перевірки чи виявлення порушень, а й інструментом стратегічного управління, що сприяє ефективному використанню фінансових ресурсів, запобіганню ризикам і підвищенню результативності економічної діяльності, а також збалансованості економічних інтересів держави, суспільства та суб'єктів господарювання.

Література:

1. Брийовська І.Б. Роль державних органів у забезпеченні контролю та запобіганні фінансовим правопорушенням. *АКАДЕМІЧНІ ВІЗНІ*. Вип. 36/2024. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14162594> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Суббот А.І., Бісюк О.С. Роль фінансового контролю у формуванні механізмів протидії корупції в умовах трансформації державного управління. *Держава та регіони*. Серія: *Право*. 2024 р. № 4 (86). URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2024/75.pdf (дата звернення: 28.10.2025).
3. Мелень О.В. Роль і місце аудиту в системі державного фінансового контролю. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 1 (52). URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-52> (дата звернення: 28.10.2025).

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Продан Т. Я.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Троян А. В.

здобувачка 2 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році спричинило глибокі економічні потрясіння, зруйнувало значну частину виробничого та інфраструктурного потенціалу держави. За цих умов особливого значення набуває міжнародна фінансова підтримка, яка стала одним із головних інструментів стабілізації економіки, забезпечення бюджетної збалансованості та відновлення критично важливих секторів.

На фінансовому ринку відбувається концентрація та централізація фінансових ресурсів, організація, класифікація та перерозподіл усіх фінансових потоків, які є джерелом національного багатства будь-якої країни [1]. Від початку повномасштабної війни Україна отримала безпрецедентну фінансову допомогу від міжнародних партнерів, яка відіграє важливу роль у забезпеченні безперебійної роботи державного сектора, валютно-курсової та цінової стабільності, покритті дефіциту бюджету і платіжного балансу. Залучені до загального фонду державного бюджету кошти спрямовуються на фінансування першочергових соціальних та гуманітарних видатків.

Співпраця з міжнародними фінансовими установами (МФУ) регулюється низкою нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України [2, с. 35].

Кредитні кошти інвестиційних проєктів міжнародних фінансових організацій є джерелом дешевих ресурсів для відбудови країни, особливо в інфраструктурних та енергетичних галузях, які ворог намагається знищити.

Станом на 28 листопада 2024 р. до загального фонду державного бюджету України від Міжнародного валютного фонду (МВФ) надійшло понад 11 млрд дол. США, від Світового банку – понад 5 млрд дол. США, від Європейського інвестиційного банку – 720 млн дол. США. Кошти надійшли також від окремих країн через створені міжнародними інституціями фонди [3].

Світовий банк є другим після МВФ кредитором України. За роки співробітництва затверджено 92 позики загальним обсягом більш ніж 22,29 млрд дол. США та 2,3 млрд євро. Станом на 1 листопада 2024 р. у кредитному портфелі Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) перебуває 17 проектів на стадії реалізації, їхня загальна сума – 6,72 млрд дол. США та 1,05 млрд євро [3].

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) планує інвестувати в Україну до 10 млрд євро протягом наступних п'яти років. Станом на 1 листопада 2024 р. обсяг фінансування, яке Банк виділив Україні, становить 20,01 млрд євро. Від початку повномасштабної війни Україна отримала близько 5 млрд євро інвестицій Банку. Обсяг використання коштів кредиту ЄБРР за 11 проектами в державному секторі становить 1,2 млрд євро, або 51,86 % від загальної суми позик, що є найвищим показником вибірки за кредитами МФО в Україні. ЄБРР сфокусувався на п'яти основних напрямках, включаючи енергетичну безпеку та інфраструктуру [4].

У першій половині 2025 року Україна залучила 22 млрд доларів зовнішнього фінансування, що дозволило повністю забезпечити соціально-гуманітарні видатки, тоді як внутрішні ресурси спрямовуються на оборону. Основними донорами стали країни G7 та ЄС (17,6 млрд дол.), ЄС за програмою Ukraine Facility (3,8 млрд дол.), МВФ (400 млн дол.), Японія (190 млн дол.) та Світовий банк (50 млн дол.). Загалом від початку повномасштабної війни Україна отримала понад 137 млрд доларів міжнародної підтримки [5].

Кредитна установа для відбудови (KfW) реалізує 10 інвестиційних проектів загальним обсягом 298,5 млн євро. Між KfW та урядом України підписано угоду, відповідно до якої всі платежі щодо повернення виданих сум кредитів та їх обслуговування відтерміновані до 2027 р.. Крім того, частину кредитів KfW переведено до грантових систем [3].

Кредитні кошти інвестиційних проектів міжнародних фінансових організацій є джерелом дешевих ресурсів для відбудови країни. Необхідно прискорити процес залучення ресурсів міжнародних організацій у важливі для України галузі, приділяючи особливу увагу енергетичній галузі.

Завдяки злагодженій співпраці з міжнародними партнерами вдалося мобілізувати гуманітарні кошти на фінансування критично важливих потреб бюджету, підтримку вразливих верств населення, збереження бізнес-активності, невідкладні витрати на ключову інфраструктуру.

Досвід окремих кредиторів (наприклад, KfW) щодо надання пільг (дозволу відтермінувати платежі й відсотки за кредитами, переведення частини

коштів у грантові) необхідно використовувати при підготовці нових інвестиційних проєктів, а також ініціювати перегляд угод за вже діючими проєктами для отримання подібних пільг.

Необхідним також є створення на державному рівні механізму мобілізації отриманих ресурсів та спрямування їх на пріоритетні програми під час переходу країни до стадії відновлення та післявоєнної реконструкції. Важливу роль у цьому повинна відігравати узгоджена діяльність наукової спільноти, юристів, фінансистів та галузевих фахівців.

Потреби України у фінансових ресурсах на етапі повоєнної відбудови вимірюються сотнями мільярдів доларів. Їх задоволення потребуватиме розробки комплексної програми відновлення та розвитку, мобілізації допомоги з усіх можливих джерел. Ключові пріоритети мають бути зосереджені на модернізації виробничого та інфраструктурного потенціалу, стимулюванні інновацій та експорту, розвитку людського капіталу.

Література:

1. Галаулліна Е.І. Проблематика розвитку фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-21> (дата звернення: 24.10.2025).
2. Лук'янова М., Марцинкевич В. Міжнародна фінансова підтримка відновлення України. *CEE Bankwatch Network. Екодія*. 2024. С. 36.
3. Роль інвестиційних кредитів міжнародних фінансових інститутів у відновленні та відбудові України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rol-investytsiynykh-kredytiv-mizhnarodnykh-fiansovyykh> (дата звернення: 24.10.2025).
4. Теремецький В.І., Довгань В.М. Роль міжнародних фінансових організацій у підтримці проєктів відбудови України. *Наукові записки. Серія «Право»*. 2024. Вип.17. С. 49-54.
5. У першому півріччі 2025 року Уряд України залучив \$22 млрд зовнішнього фінансування. Міністерство фінансів України. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. 2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-pershomu-pivrichchi-2025-roku-uriad-ukrainy-zaluchyv-22-mlrd-zovnishnoho-fiansuvannia> (дата звернення: 28.10.2025).

ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ, ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Продан Т. Я.

к.е.н., доцент кафедри обліку та фінансів

Мурадьян Н. О.

здобувачка 2 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Валютне регулювання є невід’ємною складовою діяльності Національного банку України, Кабінету Міністрів України, спрямовано на регламентацію здійснення валютних операцій суб’єктами валютних операцій і уповноваженими установами.

Під час збройного конфлікту валютні механізми відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості та запобіганні можливим зловживанням, що можуть вплинути на економічну систему країни. Вони також сприяють запобіганню неконтрольованому відтоку капіталу, що є критично важливим для збереження економічної стабільності. Такі механізми забезпечують сприятливі умови для стабільного функціонування експортно-імпортних операцій, які є невід’ємною складовою для забезпечення життєвих потреб населення у товарах і послугах, особливо в часи значних потрясінь та невизначеності.

У лютому–березні 2022 року НБУ зафіксував офіційний курс і ввів жорсткі валютні обмеження (купівля валюти, міжнародні платежі, зняття готівки з валютних рахунків)[2], що визначалось як тимчасовий захід. У липні 2023 року НБУ оприлюднив «Стратегію пом’якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування» [4]. Таким чином, валютна політика 2022-2025 років має дві фази: екстрене жорстке регулювання (2022) та поступове пом’якшення до більш гнучкого режиму (2023–2025) [1].

З метою стримування відтоку валюти і стабілізації курсу, НБУ застосував низку заходів: обмеження для фізосіб щодо купівлі валюти, регулювання валютних платежів та переказів за кордон. Ці заходи дозволили утримувати ситуацію на валютному ринку від розвороту у неконтрольовану девальвацію.

На рисунку (рис. 1) відображена динаміка курсу долара США та євро у 2022-2025рр. з точкою вибіркою у квітень, липень і жовтень. Упродовж

досліджуваного періоду простежується стійка тенденція до знецінення національної валюти щодо обох основних іноземних валют. Водночас упродовж 2023 року спостерігалася відносна стабілізація курсу, після чого у 2024–2025 роках темпи знецінення гривні дещо пришвидшилися, особливо щодо євро. Така динаміка свідчить про поступове ослаблення гривні на фоні тривалих макроекономічних викликів, зумовлених війною, зовнішнім фінансуванням та структурними дисбалансами в економіці України [4].

Рис. 1. Динаміка курсу гривні по відношенню до долара США та євро у 2022–2025 рр.

Джерело: Складено автором, на підставі даних НБУ [3].

Дані з графіку свідчать: хоча курс перебував під тиском, відбувся певний рівень стабілізації, а значних стрибків не зафіксовано.

Динаміка валютного курсу, в більшій мірі, є наслідком дії валютної політики. З початком повномасштабної війни в Україні тимчасово припинено використання режиму інфляційного таргетування, що полягає в припиненні використання ринкових монетарних інструментів, зокрема облікової ставки як основного інструменту грошово-кредитної (монетарної) політики. 24 лютого 2022 року НБУ зафіксував курс гривні на рівні 29,25 грн до долара США та встановив ряд валютних обмежень [2].

Завдяки цим заходам упродовж 2022 року Україні вдалось утримувати рівновагу на валютному ринку та зупинити неконтрольовану девальвацію національної грошової одиниці. Подальші дії НБУ точково фіксували нові

значення валютного курсу з урахуванням девальвації. Науковці позитивно оцінювали таку політику НБУ вважаючи її цілком виправданою. [1,2].

- Незважаючи на стабілізаційні заходи, залишаються суттєві ризики: постійний дефіцит валюти через скорочення експорту та труднощі з імпортом;
- обмеженість доступу до валютного ринку для багатьох учасників і наслідки цього на ефективність валютного курсу;
- загроза інфляції і девальвації у випадку втрати контролю над монетарною та бюджетною політикою.

Під час повномасштабної війни у 2022–2025 роках, валютна політика України здійснювалася серед високої економічної та фінансової нестабільності, що вимагало швидких та нестандартних кроків. Режим керованої гнучкості обмінного курсу поряд із валютними обмеженнями допомагав запобігти стрімкій девальвації гривні. Однак, тривала стійкість національної грошової одиниці залишатиметься під загрозою поки не будуть вирішені основні структурні проблеми: відновлення експортної бази, збільшення валютних резервів, зростання довіри вкладників та посилення ефективності внутрішньої економічної стратегії в умовах повоєнного відновлення.

Література:

1. Бондаренко О.С., Куліш А.М., Миргород-Карпова В.В. Принципи реалізації валютної політики як знадобу забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Академічні візії*. №15. 2022. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/269/240/243> (дата звернення: 29.10.2025)
2. Гаркавенко В., Єршова Г. Валютна політика та її вплив на розвиток корпоративного сектору економіки України. *Економіка України*. №67. 12 (757). 2024. URL: http://jnas.nbu.gov.ua/jpdf/EkUk_2024_12_4.pdf (дата звернення: 30.10.2025)
3. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют 2022-2025 р. Офіційне Інтернет-представництво НБУ. 2025 URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?startDate=01.01.2022&endDate=25.10.2025> (дата звернення: 30.10.2025)
4. Холодна Ю. Валютне регулювання в Україні: сучасні тенденції та перспективи. *Економіка та суспільство*. №68. 2024 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-130> (дата звернення: 30.10.2025)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Савастєєва О. М.

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і фінансів

Приложенко В. В.

здобувач II (магістерського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

В усіх світових країнах ефективний розвиток фінансового ринку закладає фундамент для досягнення збалансованого економічного розвитку. Війна спричиняє однозначно негативний вплив та несе безліч перешкод для ефективного розвитку національного фінансового ринку, отже функціонування фінансового ринку України в сучасних умовах пов'язане із необхідністю протистояти не тільки воєнним загрозам, а і викликам, що виникають у фінансовій сфері. Загалом Україна вимушена приділяти особливу увагу адаптації своєї фінансової політики до умов воєнного стану, основні засади якої враховують надзвичайні обставини та спрямовані на підтримку фінансової стабільності та нормалізацію економіки [1].

В. Опарін та О. Василик розглядають фінансовий ринок як механізм перерозподілу ресурсів, який має стимулювати економічне зростання [2], [3].

За дослідженнями О. Дзюблюка та С. Науменкової, фінансовий ринок виконує низку функцій – від акумуляції капіталу до управління ризиками [4], [5]. Вчені підкреслюють, що функціонал фінансового ринку має реалізовуватися у повній мірі, адже в протилежному випадку це робить фінансовий ринок надто вразливим. Отже, потрібно розвивати всі сектори фінансового ринку, особливо це стосується сегменту цінних паперів і похідних фінансових інструментів, які в Україні розвинені досить слабо з явно вираженим домінуванням банківського сектору. Недостатня розвиненість фондового ринку обумовлена в тому числі браком довіри громадян до інвестиційних інструментів та недостатнім рівнем розвитку інвестиційної культури.

На думку О. Барановського, розвиток фінансового ринку України визначається якістю інституційної бази: від ефективності державного регулювання до захисту прав інвесторів [6].

Водночас, А. Мороз і Ю. Коваленко наголошують на зростаючій ролі цифровізації фінансового ринку в сучасних умовах: фінтех-компаній, блокчейн-технологій, електронних валют [7]. Вони вважають, що саме інновації можуть зробити фінансовий ринок України конкурентоспроможним на світовій арені, адже цифровізація є однією з найбільших переваг України, що робить вітчизняні банки та фінтех-рішення одними з найкращих в Європі.

І. Міщенко із соавторами підкреслюють залежність фінансового ринку від міжнародної допомоги, зовнішніх ризиків і процесів європейської інтеграції [8]. Погоджуємося з їхньою думкою, що формування фінансового ринку повинно відбуватися з урахуванням європейських стандартів прозорості та стабільності.

Отже, науковці аналізують фінансовий ринок України з різних перспектив: інституційної, економічної, функціональної, інноваційної та геополітичної. Попри різноманітність підходів, вони сходяться на думці, що ринок перебуває в процесі трансформації та вимагає модернізації на тлі необхідності протидії негативним тенденціям, викликаним війною.

Трансформація фінансового ринку в основний елемент економічного середовища означає зміцнення фінансової підтримки реального сектору економіки шляхом акумулювання інвестицій та перерозподілу капіталу. Регулятору потрібно проводити зважену політику з метою досягнення збалансованого розвитку фінансового ринку і збереження його ключового суб'єктного складу. Увесь спектр викликів і трансформацій фінансового ринку, викликаний війною, може призвести до його переформатування, з одного боку, через залишення міцних суб'єктів, а з іншого боку - до зменшення конкуренції і домінування певних ринкових гравців.

Дії держави у розв'язанні головних проблем, які зараз потребують першочергового вирішення на національному фінансовому ринку, повинні стати каталізатором ефективного розвитку фінансового ринку України, який буде характеризуватися не тільки невразливістю до викликів воєнного часу, а і активізацією інноваційних процесів та появою інноваційних фінансово-цифрових продуктів та платформ.

Література:

1. Савастєєва О.М., Махновська Х.Є. Грошово-кредитна політика Національного банку України під час воєнного стану. Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та

практичні аспекти. *Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції* 03 листопада 2023 року м. Одеса; ОНУ імені І.І. Мечникова; Одеса: Бондаренко М.О., 2023. с.82-84

2. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): підручник. Київ : КНЕУ, 2020. 678 с.
 3. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник. Київ : НІОС, 2016. 432 с.
 4. Дзюблюк О. В. Фінансовий ринок: структура та механізми функціонування: монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 368 с.
 5. Науменкова С. В., Міщенко В. І. Фінансові ринки: сучасні тенденції розвитку : навч. посіб. Київ: УБС НБУ, 2017. 412 с.
 6. Барановський О.І. Фінансова безпека: методологія оцінки та механізми забезпечення: монографія. Київ : Наукова думка, 2014. 512 с.
 7. Мороз А. М., Коваленко Ю. М. Фінансовий ринок та його інноваційний розвиток : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 336 с.
 8. Міщенко І. Я., Коваль С. О., Павлюк Т. І., Гринько В. І. Фінансовий ринок України в умовах євроінтеграції : монографія. Київ : КНЕУ, 2021. 380 с.
-

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ, ТЕРИТОРІЙ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН, ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ, КОНЦЕПЦІЇ, НАПРЯМИ ДІЙ ТА АЛГОРИТМИ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЗЕРНОМ

Арапін Ю. М.,

здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри економіко-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та психології
*Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Вітчизняне зерно є основою продовольчої безпеки країни та важливим експортним товаром. В процесі виробництва та реалізації зерна, Україна створює нові робочі місця, формує перспективні логістичні коридори, а також отримує значну частину валютних надходжень.

Державне регулювання експортно-імпортних операцій, пов'язаних з зерном це система правових, економічних та адміністративних заходів, спрямованих на забезпечення стабільності внутрішнього зернового ринку, продовольчої безпеки держави та раціонального використання зернових культур у зовнішньоекономічній діяльності.

За останні декілька років основними країнами, які придбавали вітчизняне зерно були країни Африки, Близького Сходу, Південно-Східної Азії та Туреччини. Зокрема, в Африці лідерами імпортерами стали Ефіопія, Кенія, Сомалі та Судан. Українське зерно також купувала Туреччина, Афганістан та Ємен [1].

Варто підкреслити, що державні органи здійснюють контроль за якістю, безпекою та відповідністю зерна встановленим стандартам. Також держава може втручатися у діяльність зерновиробників та зернотрейдерів через заставні закупівлі та інтервенційні операції, щоб стабілізувати ціни та підтримувати баланс інтересів на зерновому ринку. Політика держави побудована з метою

розвитку та підтримки інфраструктури ринку, включаючи зберігання, транспортування та переробку зернових культур.

Стосовно експортно-імпортних операцій по зерновим культурам, то держава через свої уповноважені органи забезпечує контроль зовнішньоторговельних операцій, забезпечуючи виконання умов контрактів та дотримання міжнародних правил.

Відповідно до Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні», виробництво зерна це діяльність сільськогосподарських товаровиробників, що пов'язана з вирощуванням зерна, забезпеченням внутрішніх потреб України у насіннєвому матеріалі, зерні для продовольчих, фуражних та технічних цілей, поліпшенням його якості, створенням експортного потенціалу ринку зерна, а також гарантуванням продовольчої безпеки держави за рахунок розвитку власного зернового господарства [2].

Метою державного регулювання експортно-імпортних операцій, пов'язаних з зерновими культурами є:

- забезпечення продовольчої безпеки України;
- підтримання балансу між внутрішнім споживанням і експортом;
- захист національного виробника від демпінгу чи недобросовісної конкуренції;
- стимулювання експорту зернових культур та підвищення конкурентоспроможності українського зерна на світових ринках;
- контроль якості та безпеки продукції, що експортується та/чи імпортується.

До форм державного регулювання експортно-імпортних операцій, пов'язаних з зерном, можна віднести:

- ліцензування та квотування експорту – застосовується у разі підвищення загрози продовольчій безпеці чи значного скорочення запасів зерна на внутрішньому ринку;
- митно-тарифне регулювання – встановлення ставок ввізного та вивізного мита на зернові культури та продукти їх переробки;
- фітосанітарний контроль – перевірка на відповідність зерна міжнародним стандартам якості, безпеки, відсутності шкідників та хвороб;
- державний контроль за якістю та безпечністю зерна – здійснюється через уповноважені органи, зокрема через Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, а також Державну митну службу України;

- сертифікація зерна для експорту – обов’язкове отримання фітосанітарного сертифіката, сертифіката походження, сертифіката якості;
- моніторинг зовнішньоторговельних операцій – ведення державного балансу зерна, звітності щодо експорту та імпорту;
- міжнародні договори – участь України у Світовій організації торгівлі, Угоді про асоціацію з Європейським Союзом та інших міжнародних угодах, що впливають на режим торгівлі зерном.

Наприкінці підкреслимо, що державне регулювання експортно-імпортних операцій пов’язаних з зерном є важливим інструментом забезпечення економічної стабільності, продовольчої безпеки та ефективного функціонування вітчизняного ринку зерна. Система організаційно-правових заходів дозволяє державі збалансовано поєднувати інтереси внутрішнього споживання з потребами зовнішньої торгівлі.

Завдяки запровадженню митно-тарифних, ліцензійних, фітосанітарних та сертифікаційних процедур забезпечується контроль за якістю, безпечністю та походженням зерна, що експортується чи імпортується. Участь України у міжнародних торговельних угодах сприяє розширенню ринків збуту, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного зерна та залученню інвестицій в аграрно-промисловий комплекс.

Тож, державне регулювання у цій сфері є необхідною умовою для розвитку агропромислового потенціалу, захисту національних економічних інтересів і зміцнення позицій України як одного з провідних експортерів зерна на світовому ринку.

Література:

1. Маковей Ю. Хто отримує українське зерно: названо головні країни-імпортери. Сайт Kurkul.com - інформаційний ресурс для українських фермерів. 2022. URL: <https://kurkul.com/news/31593-hto-otrimuye-ukrayinske-zerno-nazvano-golovni-krayini-importeri>. (дата звернення: 23.10.2025)
2. Про зерно та ринок зерна в Україні : Закон України від 4 липня 2002 року № 37-IV. зі змінамию URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#n8> (дата звернення: 23.10.2025)

ІНСТРУМЕНТИ БЕЗПЕКО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Балан А. А.

к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна

Управління критичною інфраструктурою (КІ) потребує зміщення акцентів із вузькоекономічного на *ризико- та безпеко-орієнтований підхід*. Дослідження тенденцій стану та розвитку КІ енергетики визначило *зміщення акцентів від виробництва до торгівлі електроенергією*. Показники рентабельності операційної діяльності підприємств енергетики засвідчують високу волатильність ефективності, особливо у малому бізнесі. Після спаду у 2022 році відбувається відновлення фінансових результатів, що збігається з періодом зростання необоротних активів і капітальних інвестицій у 2023–2024 рр. Це свідчить про активізацію відбудовних процесів у виробничому та мережевому секторах і залучення міжнародного фінансування для модернізації об'єктів критичної інфраструктури. Зростання капітальних інвестицій у сегментах виробництва (КВЕД 35.11) та передачі електроенергії (КВЕД 35.12) у 2023 році відображає пріоритетність державних і донорських програм з відновлення генераційних потужностей, підвищення надійності мереж і синхронізації з ENTSO-E. Це результат сумісної дії кількох потоків фінансування: EU короткострокові позики; G7 ініціативи, донори, приватні інвестори, національні програми. Ключовим елементом цієї підтримки виступає механізм «Ukraine Facility», який є спеціальним фондом ЄС для України на період 2024–2027 рр [1, 2]. Інструмент структурований за трьома пілярами [1], спрямованими на: відновлення, реконструкцію та модернізацію інфраструктурних об'єктів; підтримку реформ на шляху до вступу в ЄС; забезпечення фінансових потреб – гарантування безперервності надання основних послуг навіть в умовах війни та економічного тиску; мобілізацію інвестицій – сприяння інвестиційним потокам для стимулювання швидкого економічного відновлення та сталого зростання, створення основи для довгострокового добробуту; підтримку українського суспільства – пом'якшення гуманітарних наслідків війни, сприяння соціальній згуртованості та інклюзивності в українському суспільстві. У 2024 р. Європейська комісія

мобілізувала 19,6 млрд євро по трьох Пілярах Facility [1]. Після етапу активного фінансування обсяг коштів стабілізується і акценти зміщуються до сталих інвестиційних проєктів із великими капіталовкладеннями. Тенденція підтверджується спадом капітальних інвестицій в енергетичній галузі в 2025 році. Крім того, енергетична стратегія та хід її реалізації скептично оцінюється партнерами, що породжує ризик затримки майбутніх інвестицій. Тож Ukraine Facility створює інституційну та фінансову платформу, але ефективність реалізації великих проєктів залежить від темпів реформ, належного управління ризиками і своєчасного мобілізування приватного капіталу. У таблиці узагальнені інструменти механізмів контролю та прозорості Ukraine Facility та визначені очікувані результати.

Таблиця 1.

Інструменти механізмів контролю та прозорості Ukraine Facility

Інструмент	Змістовна характеристика інструменту	Очікувані результати реалізації інструменту
Рамкова угода між ЄС і Україною	Визначає правила управління, контролю, аудиту, моніторингу, оцінювання та звітності за коштами Ukraine Facility.	Підвищення прозорості управління фінансами; запобігання нецільовому використанню ресурсів; зміцнення довіри донорів
Фінансові та кредитні угоди	Визначають обов'язки сторін, умови надання коштів і вимоги до фінансової дисципліни.	Забезпечення фінансової стабільності та підзвітності; зменшення ризиків корупції
Ukraine Facility Dialogue	Регулярні (щонайменше раз на 4 місяці) обговорення між ЄК, ЄП і Україною щодо реалізації та реформ.	Підвищення політичної відповідальності; адаптація до європейських стандартів управління
Незалежна аудиторська рада	Складається з 3 незалежних експертів, здійснює оцінку ефективності систем управління, аудиту на місцях.	Забезпечення об'єктивної оцінки ефективності; формування культури незалежного аудиту
Секретаріат Аудиторської ради	Координує аудиторські місії, забезпечує зв'язок між Радою та українськими органами.	Оперативне реагування на порушення; посилення координації між сторонами
Залучення громадянського суспільства	Громадські організації можуть надавати свої зауваження щодо реалізації Facility безпосередньо до ЄК.	Підвищення рівня прозорості; розвиток антикорупційних практик; громадський контроль
Моніторинг і звітність	Систематичний аналіз прогресу, підготовка звітів, оцінка відповідності цілям Facility.	Підвищення якості державного фінансового контролю; оптимізація використання коштів

Джерело: складено за даними [1]

Для підвищення ефективності контролю та прозорості реалізації Ukraine Facility, зміцнення безпеко-орієнтованого управління КІ, пропонується наступний набір рекомендацій:

Інтеграція механізмів оцінки кібер- та фізичної стійкості. Необхідно зробити обов'язковою оцінку кібербезпеки та фізичної стійкості об'єктів КІ, які претендують на фінансування з Ukraine Facility.

Запровадження Реєстру Ризиків КІ. Пропонується розробити та підтримувати централізований, верифікований Реєстр ризиків критичної інфраструктури. Цей реєстр має регулярно переглядатися Незалежною

аудиторською радою (табл.) для забезпечення актуальності та належного управління ризиками.

Цифровізація моніторингу проєктів. Для забезпечення прозорості пропонується запровадити відкриту онлайн-платформу (дашборд). Платформа має надавати у реальному часі інформацію про прогрес та фінансування проєктів, особливо Піляра I, який дотичний до фінансування процесів відновлення КІ, використовуючи міжнародні стандарти звітності.

Посилення ролі Громадського суспільства. Залучення представників громади до консультацій з питань реалізації проєктів Ukraine Facility.

Запровадження механізмів розподілу ризиків, зокрема через розвиток державно-приватних відносин. Необхідно активно використовувати гарантійні інструменти Facility (Піляр III) для страхування військових ризиків приватних інвестицій.

Стимулювання малої розподіленої генерації. Слід розробити та профінансувати спеціальні програми підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ) в енергетичному секторі через Facility.

Підбиваючи підсумок, сучасне управління інфраструктурними системами, особливо енергетичною КІ України, вимагає переходу від економічного фокусу до ризико- та безпеко-орієнтованого підходу, що відображено у фінансових тенденціях: після спаду 2022 року, зростання капітальних інвестицій у 2023–2024 рр. свідчить про пріоритет відбудови та залучення міжнародного фінансування. Ключовим інструментом підтримки є Ukraine Facility. Проте його ефективність залежить від темпів реформ, належного управління ризиками та мобілізації приватного капіталу. Отже необхідна інтеграція оцінки кібер- та фізичної стійкості об'єктів КІ, запровадження відкритої цифрової платформи для моніторингу проєктів, а також використання гарантійних інструментів Facility (Піляр III) для страхування військових ризиків та стимулювання малої розподіленої генерації, що є життєво необхідним для стійкості енергосистеми.

Література:

1. European Commission. Ukraine Facility. 2024. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en (дата звернення: 22.10.2025).
2. Про ратифікацію Рамкової угоди між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility : Закон України від 06.06.2024 № 3786-IX. Відомості Верховної Ради України. 2024. № 38. Ст. 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3786-20#n2> (дата звернення: 22.10.2025).

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Борисова Л. Є.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Баркар В. О.

здобувачка 3 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Сучасний етап розвитку банківської системи України характеризується високим рівнем невизначеності, спричиненої воєнним станом, інфляційним тиском та нестабільністю зовнішніх ринків. Попри складні умови, банківський сектор залишається стійким: станом на середину 2025 року в Україні функціонують понад 60 банків, з яких близько 70 % мають прибуткову діяльність[1]. У таких нестабільних умовах питання забезпечення фінансової стійкості комерційних банків стає ключовим фактором стабільності економіки та довіри населення до банківських інститутів. Основна проблема полягає у нерівномірному рівні капіталізації та ліквідності між державними й приватними банками. За даними НБУ [3], частка державних банків у активах системи становить понад 55 %, що свідчить про високу концентрацію ризиків. Рівень достатності регулятивного капіталу (Н2) у середньому дорівнює 20–22 %, що перевищує мінімально встановлений норматив (10%), але спостерігаються окремі установи з критичним наближенням до межового значення. Водночас частка непрацюючих кредитів (NPL) у портфелі банків поступово знижується — з 37% у 2020 р. до близько 25 % у 2024 р., що є позитивною тенденцією. Значна частина установ залишається вразливою до кредитних ризиків, валютних коливань і зниження платоспроможності позичальників. Крім того, існує потреба вдосконалення методів оцінки фінансової стійкості, оскільки традиційні підходи не завжди враховують нові ризики, пов'язані з кібербезпекою, цифровізацією банківських послуг та геополітичними факторами.

Таблиця 1.

Основні категорії проблем, що впливають на фінансову стійкість банків України

Категорія проблеми	Короткий опис	Наслідки для банків
Макроекономічні й безпекові шоки	Війна, валютна нестабільність, падіння ВВП, міжнародні санкції	Підвищення ризику кредитування, зростання капітальних вимог, обмеження діяльності
Погіршення якості активів	Високий рівень NPL, реструктуризація, відтік платоспроможних позичальників	Зниження маржі, необхідність формування резервів, обмеження кредитування
Тиск на ліквідність / ресурси	Несуміщеність строків активів-пасивів, зовнішні обмеження, висока доля високоліквідних активів	Зниження ефективності, утримання консервативної позиції, стримування росту
Регуляторно-правові та інституційні ризики	Перехід на міжнародні стандарти, правова невизначеність, кіберзагрози	Додаткові витрати, підвищення капіталу, стримування інновацій

Джерело: складено на основі джерела [2]

Шляхи зміцнення фінансової стійкості комерційних банківських установ України зосереджені на трьох основних векторах:

Зміцнення капітальної бази потребує активного залучення нових інвестиційних ресурсів, диверсифікації джерел формування капіталу, систематичного реінвестування отриманого прибутку та реструктуризації капіталу з метою мінімізації ризиків.

Удосконалення системи управління ризиками передбачає інтеграцію сучасних аналітичних інструментів, регулярне стрес-тестування, ефективне хеджування ризиків, пов'язаних із зміною валютних курсів та відсоткових ставок, а також посилення заходів кібербезпеки для запобігання операційним загрозам.

У сфері управління активами акцент робиться на диверсифікації кредитного портфеля, зокрема за рахунок збільшення фінансування малих та середніх підприємств, а також цифрової трансформації, що забезпечує оптимізацію внутрішніх робочих процесів.

Підбиваючи підсумок, перспективи розвитку банківського сектора України в умовах повоєнного відновлення тісно пов'язані зі змінами кредитних ставок, прискореним впровадженням інноваційних фінансових технологій, глибшою інтеграцією у світові фінансові структури та розширенням співпраці з ключовими міжнародними інститутами, такими як Міжнародний валютний фонд та Європа. Отже, оцінка фінансової стійкості банків на сучасному етапі є не лише інструментом контролю, а й важливим чинником розвитку

банківського сектору. Її вдосконалення сприятиме зміцненню довіри клієнтів, стабільності фінансової системи та створенню передумов для економічного зростання України.

Література:

1. Асоціація українських банків. Основні показники банківської системи України станом на 01.08.2025 р. URL: <https://aub.org.ua/en/press-center-en/financial-sector-news/30290-osnovni-pokaznyky-bankivskoi-systemy-ukrainy-standom-na-01082025-rik-2?> (дата звернення: 27.10.2025)
2. Блахун С. І. Аналіз підходів до оцінки стійкості банківської системи України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 3. С. 130–144. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2023-3_0-pages-130_144.pdf (дата звернення: 27.10.2025)
3. Banking Sector Review February 2025. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2025. С. 6-7. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2025-02_eng.pdf? (дата звернення: 27.10.2025)

РИЗИКИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУЧАСНІ АСПЕКТИ

Борисова Л. Є.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Бойко О. В.

здобувач 4 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Банківські ризики є невід'ємною частиною фінансової діяльності, оскільки банки, виконуючи роль фінансових посередників, постійно приймають на себе невизначеність щодо повернення коштів, зміни ринкових умов і стабільності операцій. У сучасних умовах, особливо в умовах повномасштабної війни, макроекономічної волатильності та прискореної цифровізації, аналіз ризиків банківської діяльності набуває стратегічного значення. Ефективне управління цими ризиками забезпечує не лише фінансову стійкість окремих установ, а й загальну стабільність національної економіки, оскільки банківська система є її кровоносною системою [1].

Серед основних видів банківських ризиків виділяють кредитний, ринковий, операційний і ризик ліквідності. Кредитний ризик залишається найбільш істотним, адже пов'язаний із можливістю невиконання зобов'язань позичальниками, що прямо впливає на якість активів банку та його прибутковість. Ринковий ризик, зокрема процентний і валютний, стає особливо гострим у періоди девальвації гривні та стрибків інфляції, коли зміни курсів і ставок можуть швидко звести нанівець дохідність банків. Операційний ризик, який охоплює кібератаки, технологічні збої, шахрайство та юридичні порушення, посилюється разом із переходом до дистанційного банкінгу та зростанням кількості цифрових транзакцій. Ризик ліквідності, у свою чергу, загрожує здатності банку виконувати поточні зобов'язання, особливо в умовах масового відтоку депозитів або обмеження доступу до фінансування. [3]

У воєнних умовах до традиційних ризиків додаються нові - фізичне руйнування інфраструктури, відключення енергосистем, міграція клієнтів, зміна географії бізнесу. Багато банків були змушені швидко переходити на роботу у віддаленому форматі, створювати резервні дата-центри за кордоном, впроваджувати хмарні рішення та посилювати захист від кібератак, які стали

частиною гібридної війни. Саме тому сьогодні операційний ризик часто перетинається з національною безпекою, а його управління вимагає не лише фінансової, а й стратегічної координації з боку держави [2].

Механізм аналізу та управління ризиками в Україні регулюється нормативно-правовою базою, зокрема Законом "Про банки і банківську діяльність", а також низкою положень Національного банку України, які впроваджують міжнародні стандарти Базель III. Банки зобов'язані мати внутрішню політику управління ризиками, незалежні підрозділи з моніторингу ризиків, проводити регулярне стрес-тестування та створювати резерви на можливі втрати. Однак на практиці ефективність цих механізмів часто залежить від розміру банку: великі установи, особливо з іноземним капіталом, мають розвинені системи управління ризиками, тоді як у малих банках підхід часто залишається формальним [4].

Аналіз стану банківської системи України за 2022-2024 роки показує, що, незважаючи на високий рівень достатності капіталу та стабілізацію після початку війни, система залишається вразливою до зовнішніх шоків. Проблеми включають концентрацію активів у кількох великих банках, занижену оцінку кредитного ризику в окремих установах, недостатню готовність до екстремальних сценаріїв (наприклад, тривалої війни чи повного відключення енергосистеми) та слабку інтеграцію управління ризиками в стратегічні рішення. Крім того, багато банків усе ще не враховують нові типи ризиків - зокрема, кліматичні, ESG-фактори або ризики, пов'язані зі штучним інтелектом у кредитному скорингу [5].

Водночас банківські ризики не є лише загрозою - вони також є джерелом прибутку, оскільки банки заробляють саме завдяки прийняттю на себе певного рівня ризику. Ключовим є підтримання балансу між ризиком і доходністю. Успішні банки сьогодні - це ті, які вміють не уникати ризиків, а професійно їх аналізувати, моделювати, контролювати та, за необхідності, хеджувати. Міжнародний досвід свідчить, що найстійкіші фінансові системи будуються на принципах проактивного, інтегрованого та адаптивного управління ризиками, де кожен рівень управління - від співробітника до наглядової ради - несе відповідальність за ризикові наслідки своїх рішень.

Національний банк України відіграє ключову роль у формуванні культури управління ризиками: він не лише встановлює правила, а й надає методичну підтримку, проводить нагляд у ризик-орієнтованому форматі та сприяє обміну кращими практиками. Проте остаточна відповідальність завжди лежить на самому банку. Тому подальший розвиток сектору залежатиме від

того, наскільки глибоко банки зможуть інтегрувати управління ризиками в свою бізнес-модель, а не розглядати його як обов'язкову формальність для регулятора [6].

Підсумовуючи, висновку, що аналіз ризиків банківської діяльності є не просто технічною процедурою, а стратегічною основою стабільності та конкурентоспроможності банку. Для подальшого розвитку банківської системи України необхідно посилювати не лише регуляторні вимоги, а й внутрішню культуру управління ризиками: інвестувати в подальший розвиток персоналу, впроваджувати сучасні технології аналізу даних, розширювати сценарії стрес-тестування, враховувати нетрадиційні ризики та забезпечувати реальну незалежність підрозділів управління ризиками. Такий підхід дозволить українським банкам не лише вижити в умовах кризи, а й стати надійним фінансовим фундаментом для відновлення та процвітання економіки в майбутньому.

Література:

1. Шевчук А.М. Банківські ризики: міжнародні та вітчизняні стандарти. Економічний аналіз, 2016. Том 24, №2. С. 38-42. URL:: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8380/1/7.pdf> (дата звернення: 29.10.2025)
2. Положення про управління ризиками в банках : Постановою НБУ від 28.01.2021 № 37 із змінами. ВРУ. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text> (дата звернення: 29.10.2025)
3. Петик Л. О., Янісів Ю. В. Аналіз банківських ризиків на основі результатів. *Ефективна економіка*. 2021. №11. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2021/92.pdf (дата звернення: 29.10.2025)
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.03.2023 № 2670-IX зі змінами. ВРУ. 2025. Ст. 567. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 29.10.2025)
5. Пернарівський О. В., Пернарівська О. О. Методи оцінювання ризиків у банківській діяльності. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. ПДАБА. Вип. 6 (17), 2018. С. 828-836. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Pernarivskij-O.V.-Pernarivska-O.O.-1.pdf> (дата звернення: 29.10.2025)
6. Зубова В. В. Основні підходи до визначення та класифікації банківських ризиків. *Ефективна економіка*. № 6, 2016 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5047> (дата звернення: 29.10.2025)

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ПІД ЧАС ВІЙНИ: СТРЕС-ТЕСТ СТІЙКОСТІ У ПЕРІОД 2022–2025 рр.

Борисова Л. Є.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і фінансів

Гугля Є. О.

здобувачка 1 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю
Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Період 2022–2025 років став найсерйознішим випробуванням для української банківської системи. Повномасштабне вторгнення Росії створило величезні ризики для фінансової стабільності, спричинивши падіння економічної активності, відтік депозитів, порушення платіжних ланцюгів і різке зростання паніки. Проте завдяки швидкій реакції НБУ (Національного банку України) та злагодженій роботі комерційних банків вдалося уникнути системної кризи. У перші тижні війни головним завданням НБУ стало запобігання паніці на валютному ринку та збереження довіри до гривні. З 24 лютого 2022 року було зафіксовано офіційний курс, запроваджено тимчасові валютні обмеження, заборону на виведення капіталу за кордон та тимчасово призупинено окремі наглядові вимоги. Ці кроки дозволили стабілізувати фінансовий сектор і забезпечити безперебійне функціонування банківської інфраструктури навіть під час активних бойових дій у різних регіонах України.

В умовах значних воєнних ризиків банківський сектор перейшов до моделі виживання. Було створено систему резервів ліквідності, а банки отримали можливість користуватися інструментами рефінансування [1]. НБУ підтримував курс стабільним протягом більшої частини 2022 року, що стримувало інфляційні очікування та запобігло валютним спекуляціям [6]. Одночасно регулятор дозволив банкам гнучкіше підходити до оцінки ризиків, щоб уникнути масового визнання кредитів проблемними.

У жовтні 2023 року було офіційно запроваджено режим «керованої гнучкості» для валютного курсу, що дозволив реагувати на зміну попиту та пропозиції на валютному ринку без повернення до жорсткої фіксації. Цей крок став сигналом про часткову нормалізацію фінансової системи та відновлення

довіри до ринку [4]. Фінансові результати банків у 2023–2024 роках підтвердили їхню здатність до адаптації. Чистий прибуток банківської системи у 2023 році перевищив 80 млрд грн, а у 2024 році — близько 118 млрд грн [3]. Головними джерелами доходів стали інвестиції в облігації внутрішньої державної позики, процентні доходи за кредитами та комісійні від безготівкових операцій [2]. Навіть підвищення ставки оподаткування прибутку банків до 50% не знизило їхню рентабельність. Ліквідність залишалася стабільно високою. Показники LCR (коефіцієнт покриття ліквідністю) у більшості банків перевищували норматив у кілька разів, що свідчило про здатність банків витримати потенційний відтік коштів клієнтів [1]. Достатність капіталу також залишалася на безпечному рівні завдяки консервативній політиці кредитування та участі банків у фінансуванні державних потреб через придбання ОВДП [3].

Помітним досягненням стало поступове очищення кредитних портфелів. Частка проблемних кредитів (NPL) скоротилася з понад 35% у 2022 році до 30% у 2024 році й продовжує зменшуватися у 2025-му. Це результат ефективної реструктуризації, списань і поступового зростання нового кредитування. Найбільший прогрес демонструють державні банки, які реалізують програми зменшення NPL за підтримки уряду та НБУ [2].

Ключовою тенденцією стало прискорення цифровізації банківських послуг. Під час війни відбулося масове зростання частки безготівкових платежів, розвиток мобільного банкінгу та віддаленої ідентифікації клієнтів. Це дозволило банкам підтримувати операційну діяльність навіть у періоди обмежень руху та перебоїв енергопостачання. Україна фактично перейшла до моделі «cashless economy», що зміцнило фінансову стійкість системи [1].

У 2023–2025 роках НБУ зосередився на поступовому поверненні до стандартних регуляторних вимог. Було розпочато впровадження систем управління ризиками ICAAP та ILAAP, проведено нові стрес-тести, а також підготовлено банки до запровадження нормативів левериджу. Такі кроки дозволяють підвищити якість роботи та забезпечити відповідність українського сектору європейським стандартам. Також важливою підтримкою для фінансової системи стала програма МВФ EFF, яка забезпечила макрофінансову стабільність, притік міжнародної допомоги та прогнозованість валютної політики. Завдяки цій співпраці Україна змогла наростити міжнародні резерви, зберегти стабільність гривні й уникнути фінансової кризи [5].

Попри всі виклики, банківська система України не лише вистояла, а й вийшла з воєнного шоку сильнішою. Вона продемонструвала здатність

працювати в умовах високої невизначеності, виконуючи свої ключові функції — обслуговування клієнтів, підтримку платіжної системи, фінансування держави та економіки. На 2025 рік головними її завданнями залишаються подальше очищення банківських балансів, активізація кредитування бізнесу, особливо малого та середнього, і підвищення кіберстійкості.

Література:

1. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2025 року. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H1.pdf. (дата звернення: 30.10.2025).
2. Національний банк України. Річний звіт за 2023 рік: від стратегії виживання до стратегії відновлення. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-za-2023-rik-vid-strategiyi-vijivannya-do-strategiyi-vidnovlennya> (дата звернення: 30.10.2025)
3. Національний банк України. Банки зберігають прибутковість завдяки кредитуванню та інвестиціям в ОВДП. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2024 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-zberigayut-pributkovist-zavdyaki-kredituvannyu-ta-investitsiyam-v-ovdp-19734> – (дата звернення: 30.10.2025)
4. НБУ впроваджує керовану гнучкість обмінного курсу. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-vprovadjuje-kerovanu-gnuchkist-obminnogo-kursu-scho-posilit-stiykist-valyutnogo-rinku-ta-ekonomiki> (дата звернення: 30.10.2025)
5. Ukraine: Eighth Review under the Extended Arrangement (EFF). International Monetary Fund. 2025. URL: <https://doi.org/10.5089/9798229014861.002> (дата звернення: 30.10.2025)
6. Петрик О. Оцінка монетарної політики НБУ у 2022 році. VoxUkraine. 2023. URL: <https://voxukraine.org/otsinka-monetarnoyi-polityky-nbu-u-2022-rotsi> (дата звернення: 30.10.2025)

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМИ РИЗИКАМИ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Борисова Л. Є.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Журавель А. А.

здобувачка 4 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

У сучасних умовах геополітичної напруженості, воєнних дій та високої волатильності валютних курсів питання управління валютними ризиками набуває особливого значення для банківської системи України. Валютні ризики безпосередньо впливають на прибутковість банків, їхню ліквідність і стабільність фінансових результатів. Ефективне управління такими ризиками є необхідною передумовою підтримання фінансової стійкості як окремого банку, так і всієї банківської системи.

Валютний ризик - це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали [1]. Такий ризик безпосередньо впливає на фінансові результати банку, оскільки коливання курсу можуть змінювати вартість активів і зобов'язань.

Валютний ризик можна поділити на: ризик трансакції; ризик перерахування з однієї валюти в іншу (трансляційний ризик); економічний валютний ризик [1].

Трансакційний ризик виникає при здійсненні валютних операцій, коли змінюється курс між датою контракту і датою платежу. Трансляційний ризик пов'язаний із перерахунком фінансової звітності в іноземній валюті. Економічний ризик - довгостроковий вплив змін курсу на конкурентоспроможність і ринкову позицію банку.

У сучасних умовах валютні ризики можуть суттєво впливати на фінансові результати банків і підприємств. Зокрема, вони проявляються у вигляді збитку або недоотримання прибутку, а також зміни поточних і очікуваних грошових потоків, що впливає на ринкову вартість компанії [2]. Такий підхід дозволяє враховувати не лише ймовірність коливання валютного курсу, а й потенційні наслідки для банківської діяльності.

Сучасні банки використовують комплексні підходи до управління валютними ризиками, поєднуючи фінансові, технологічні та організаційні методи. Серед основних - хеджування, застосування фінансових інструментів, диверсифікація ризиків та автоматизація управлінських процесів [3].

Цей комплекс заходів передбачає, зокрема, хеджування за допомогою форвардів, ф'ючерсів та опціонів для фіксації валютного курсу майбутніх операцій і зниження ризику нестачі ліквідності, диверсифікацію валютної позиції шляхом розподілу активів і зобов'язань у різних валютах з метою зменшення залежності від коливань однієї іноземної валюти та зниження загального валютного ризику, встановлення внутрішніх лімітів на валютні операції та відкриті валютні позиції для підтримки контрольованої експозиції до коливань курсу, а також формування спеціальних резервів для покриття можливих втрат, пов'язаних із непередбачуваною волатильністю валютних курсів.

Такий підхід дозволяє банкам не лише мінімізувати потенційні збитки від коливань валютних курсів, а й забезпечувати стабільність грошових потоків і ринкову стійкість у довгостроковій перспективі.

Завдяки інтегрованому підходу до управління валютними ризиками банки здатні прогнозувати можливі негативні наслідки коливань валютного курсу та своєчасно приймати заходи для їх мінімізації, що підвищує фінансову стійкість і забезпечує довгострокову стабільність діяльності.

Література:

1. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : Постанова Нац. банку України від 02.08.2004 № 361 : станом на 21 черв. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Yatsenko V. Research methodology for currency risk of enterprises. *Social Economics*. 2024. № 68. С. 227–246. URL: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-68-21> (дата звернення: 30.10.2025).
3. Грушко В., Рождественська К. Підходи до управління валютними ризиками банківської сфери в сучасних умовах. *Зб. наук. праць Ун-ту економіки та права «КРОК»*, м. Київ. 2023. № 48. С. 348–350. URL: <https://dspace.krok.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a76d95f8-eac9-40e5-bc19-aac0aa44fe86/content> (дата звернення: 30.10.2025).

РОЛЬ СТРАХУВАННЯ У МІНІМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Борисова Л. Є.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Музика С. Є.

здобувачка 4 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

У сучасних умовах невизначеності та економічної турбулентності страхування є одним із небагатьох признаних державою і надійних методів запобігання фінансовим ризикам. Фінансові ризики, пов'язані з коливаннями валютних курсів, непередбачуваними ринковими змінами, політичними та воєнними факторами, безпосередньо впливають на прибутковість і ліквідність суб'єктів господарювання. У цьому контексті страхування є одним із найефективніших інструментів мінімізації фінансових ризиків, оскільки дозволяє підприємствам перерозподіляти ризики, забезпечуючи компенсацію збитків у разі настання страхових подій. Компенсація збитків у цьому випадку стає приємним бонусом і важливим інструментом для вирішення наслідків ризику[1].

Відповідно до Господарського кодексу України, страхування — це правовідносини, спрямовані на захист майнових інтересів підприємств і фізичних осіб шляхом відшкодування збитків у разі настання певних подій. Воно виконує подвійну функцію: компенсаторну (зменшення збитків) і стабілізуючу (забезпечення фінансової стійкості підприємства).

Ефективне управління ризиками передбачає поєднання кількох методів — уникнення, зниження, самострахування та передачі ризиків. Страхування належить до останньої групи методів, тобто трансферу ризику, коли відповідальність за можливі фінансові втрати передається страховій компанії. Завдяки цьому підприємство може зосередитися на розвитку основної діяльності, не відволікаючи значні кошти на резерви для покриття потенційних збитків[2].

Страховий ринок при цьому виконує системоутворюючу функцію у фінансовій безпеці держави, адже сприяє захисту бізнесу від непередбачуваних

ризиків, зменшує навантаження на державний бюджет під час надзвичайних ситуацій і забезпечує соціальну підтримку населення навіть у воєнний період. Розвинений страховий сектор також стимулює залучення інвестицій, оскільки наявність ефективних страхових механізмів підвищує довіру внутрішніх і зовнішніх інвесторів до економіки країни.

Страхування і інвестиційний ринок тісно взаємопов'язані. Страхові компанії виступають великими інституційними інвесторами, які акумулюють великі обсяги капіталу у вигляді страхових премій і вкладають їх у цінні папери, нерухомість та інфраструктурні проекти. Така діяльність підтримує стабільність фінансових ринків, забезпечує довгострокове інвестування і зниження загальної волатильності. Крім того, страхові продукти з інвестиційною складовою (наприклад, страхування життя з накопиченням) формують довгострокові заощадження населення та підсилюють розвиток фінансової системи. Чим більше коштів суб'єкти господарювання збережуть на своїх рахунках, тим краще державі зосереджуватися на більш важливих питаннях[2-3].

Однією з актуальних тенденцій в Україні є розвиток страхування інвестиційних і воєнних ризиків, що має важливе значення в умовах воєнного стану. У 2023 році ухвалено закон, який дозволяє Експортно-кредитному агентству (ЕКА) страхувати інвестиції від ризиків, пов'язаних з тероризмом або військовими діями. Уже у 2024 році агентство здійснило перше страхування інвестиційного кредиту від воєнних ризиків на суму 9 млн грн, підтримавши інвестицію в 45,72 млн грн. Максимальний обсяг страхового покриття сягає 200 млн грн, а тариф становить від 0,49% до 8,05% залежно від виду інвестиції. Це свідчить про активізацію державної політики у сфері страхового захисту бізнесу[3-4].

Водночас важливу роль у розвитку страхування інвестицій в Україні відіграють міжнародні структури, зокрема MIGA — Агентство багатостороннього гарантування інвестицій (структура Світового банку), яке надає політичне страхування для захисту іноземних інвесторів, та DFC (колишня OPIC) — Корпорація США з фінансування міжнародного розвитку, що страхує інвестиції від політичних і регуляторних ризиків. Завдяки цьому формується сприятливий інвестиційний клімат навіть у період воєнних викликів[4].

Цей досвід є прикладом для України у сфері захисту фінансової системи, бо чим більше децентралізованою стане система, тим краще вона буде працювати на державу. Страхування є найбільш вигідною історією як для

бізнесу, так і для державних формувань, бо питання відшкодування у страховій компанії вирішується, по-перше, швидше, а, по-друге, потребує меншої кількості документів для оформлення. Приємним бонусом стає величина відшкодування, пам'ятаючи принцип «приватне підприємство- краще обслуговування». Конкуренція працює і в даному випадку, тому розміри виплат також включаються до конкурентних переваг.

Література:

1. Томілін О. О., Олексащенко Я. С. Страхування фінансових ризиків як інструмент стабілізації фінансового стану підприємств аграрної сфери. *АГРОСВІТ* № 4, 2025. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.4.70> (Дата звернення: 30.10.2025).
2. Кавун В.А., Кравченко М.О. Перспективи страхування фінансових ризиків. *Зб.наук. праць: Актуальні проблеми економіки та управління. Розділ Менеджмент.* № 9. 2015. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/41466> (Дата звернення: 30.10.2025).
3. Бугров О. В., Бугрова О. О., Лук'янчук І. О.. Страхування в системі управління ризиками компанії. *Інвестиції: практика та досвід.* № 1. 2022 URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5e852559-452c-4674-86c8-22733dfd6f44/content> (Дата звернення: 30.10.2025).
4. Кривенко Ю. В., Євтушенко Н. М. Роль страхування у захисті інвестицій та розвитку фінансових ринків. *Проблеми сучасних трансформацій,* № 15. 2024. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2024-15-08-03> (Дата звернення: 30.10.2025).

ЛІЦЕНЗУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Борисова Л. Є.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Шаталюк Р. В.

здобувача 4 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Ліцензування банківських операцій є одним із ключових інструментів державного регулювання фінансового сектору, спрямованим на забезпечення стабільності, надійності та прозорості банківської системи. У сучасних умовах, коли фінансовий ринок України перебуває в процесі постійного реформування, відновлення довіри після криз минулих років та інтеграції до європейського простору, процедура надання ліцензій на здійснення банківської діяльності набуває особливої важливості. Ліцензія, яку видає Національний банк України, не лише дозволяє юридичній особі функціонувати як банк, а й підтверджує відповідність установи певним критеріям щодо капіталу, кваліфікації власників і керівництва, бізнес-моделі та системи управління ризиками [1].

Процедура ліцензування в Україні регулюється Законом "Про банки і банківську діяльність" та низкою нормативних актів НБУ, зокрема Положенням про порядок надання ліцензій. Заявник повинен продемонструвати наявність мінімального статутного капіталу (станом на 2025 рік - 500 млн грн), чітку бізнес-стратегію, незаплямовану репутацію власників і керівників, а також готовність дотримуватися вимог щодо управління ризиками, запобігання відмиванню коштів та захисту прав клієнтів. Особливу увагу регулятор приділяє прозорості власності - будь-яка спроба приховати справжніх бенефіціарів або використати складні корпоративні структури часто стає причиною відмови у ліцензуванні [2].

Незважаючи на посилення вимог, процес ліцензування в Україні стикається з низкою проблем. По-перше, відсутність нових банків на ринку - з 2016 року НБУ не видає ліцензій новим банкам, що обмежує конкуренцію та інноваційний розвиток сектору. Хоча таке рішення було прийняте з метою запобігання повторному виникненню "банкових кишеньок" та фіктивних установ, воно одночасно перешкоджає входженню на ринок солідних

інвесторів, у тому числі міжнародних, які могли б принести нові технології, продукти та підходи до обслуговування клієнтів. По-друге, процедура залишається надто дискреційною - відсутність чітких кількісних критеріїв оцінки "добросовісності" власників або "реалістичності" бізнес-плану дає регулятору широкий простір для суб'єктивних рішень, що може знижувати прозорість процесу. По-третє, відсутність механізму "ліцензування з обмеженнями" (наприклад, для необанків або спеціалізованих фінтех-установ) стримує розвиток сучасних фінансових послуг, таких як цифрові банки або neobanks, які активно поширюються в Європі [3].

Водночас існують чіткі перспективи вдосконалення системи ліцензування. Зокрема, у рамках фінансової реформи та виконання зобов'язань перед МВФ та ЄС, Україна планує запровадити диференційований підхід до ліцензування, який передбачає різні вимоги залежно від масштабу та типу діяльності банку. Такий підхід дозволить спростити вхід на ринок для невеликих, але надійних установ, які не планують працювати з великою кількістю роздрібних клієнтів або залучати значні депозити. Крім того, обговорюється можливість відновлення видачі нових ліцензій за умови повного відповідності кандидатів підвищеним стандартам, зокрема щодо ESG-принципів, кібербезпеки та цифрової трансформації.

Міжнародний досвід свідчить, що ефективна система ліцензування - це не бар'єр для входу, а фільтр якості. У країнах Європейського Союзу, наприклад, процес ліцензування є прозорим, передбачуваним і базується на чітких критеріях, але при цьому залишає простір для інновацій - завдяки механізмам "пісочниць" (regulatory sandboxes) та спеціальних ліцензій для фінтех-компаній [5]. Україні важливо рухатися саме в цьому напрямку: зберігати високі стандарти безпеки, але одночасно створювати умови для здорового зростання фінансового сектору [4].

Досліджений матеріал дає змогу прийти до висновку, що ліцензування банківських операцій залишається важливим елементом фінансової стабільності, але потребує оновлення відповідно до сучасних реалій. Подальший розвиток системи має ґрунтуватися на балансі між захистом інтересів клієнтів і стабільністю системи, з одного боку, і стимулюванням конкуренції, інновацій та інтеграцією в глобальні фінансові практики - з іншого. Лише такий підхід дозволить Україні побудувати сучасну, відкриту та стійку банківську систему, здатну ефективно обслуговувати економіку в умовах мирного розвитку та відбудови.

Література:

1. Ліцензування банківської діяльності. Офіційне Інтернет-представництво НБУ. 2025 URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/registration>. (дата звернення 29.10.2025 р.)
2. Про затвердження Положення про ліцензування банків: Постанова Національного банку України від 22.12.2018 № 149 № 37 (із змінами). Офіційний вебсайт ВРУ. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149500-18#Text> (дата звернення 29.10.2025)
3. Криховецька З. М., Кохан І. В. Проблеми та шляхи вдосконалення формування фінансових ресурсів банків. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. С. 332–338. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1344> (дата звернення: 30.10.2025)
4. Євсєєв А. С. Перерва П. Г. Сучасний стан і перспективи розвитку українського ринку ліцензій. *Зб. наук. пр. 7-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 27–28 берез. 2025 р.* / за ред.: В. О. Петренка та ін. Укр. держ. ун-т науки і технологій [та ін.]. Електрон. вид. Дніпро : УДУНТ, 2025. С. 741-748. URL: https://nmetau.edu.ua/file/2025_zbirnik_naukovih_prats_konf_udunt_red_ibv_ostatochna_versionsiya.pdf. (дата звернення: 30.10.2025)
5. Регуляторна пісочниця як драйвер розвитку фінтеху: світовий досвід та перші результати в Україні. 2025. URL: <https://fintechinsider.com.ua/derzhava-vpershe-kompensovala-chastynu-ipoteku-dlya-vpo-yeoselya/>. (дата звернення: 30.10.2025)

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

Бутенко В. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Волошина Я. Д.

здобувачка 3 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

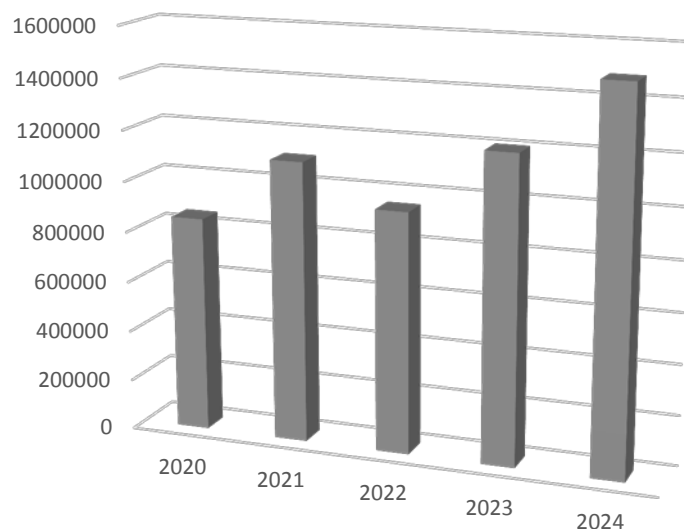
Податкові надходження є основним джерелом формування дохідної частини державного бюджету і водночас інструментом фінансової політики, а також забезпечують отримання коштів, необхідних для виконання державою своїх функцій. Доходи держави перш за все відображають фінансові відносини між урядом і фізичними або юридичними особами, що виникають в процесі утримання необхідних коштів для формування дохідних статей бюджету. Саме податки займають вагоме місце у механізмі фінансового забезпечення країни та підтримують її економічну стабільність.

У Податковому кодексі України зазначено, що податки – це обов’язкові, безумовні платежі у визначеному розмірі до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, які справляються з платників податку [1]. Ставки загальнодержавних податків визначає Верховна Рада України, а місцевих – органи місцевого самоврядування, територіальні громади тощо, за умови їх сталості протягом бюджетного року.

Обсяг податкових надходжень напряму залежить від макро- і мікроекономічних чинників, які перш за все впливають на формування дохідної частини бюджету. До макроекономічних можна віднести розмір ВВП, темпи інфляції, рівень зайнятості та платоспроможності населення. Серед мікроекономічних виокремлюють: вибір суб’єктами господарювання системи оподаткування (загальна, спрощена), наявність у них податкових пільг, рівень прибутковості та середньооблікова чисельність працюючих на підприємстві, в організації чи установі [3, с.57].

У 2020 році обсяг податкових надходжень (діаграма 1) становив 851 115,64 млн грн, що на 30,08 % менше в порівнянні з 2021 роком, де показник дорівнював 1 107 090,89 млн грн. У 2022 році спостерігається незначне

зниження на 157 326,50 млн грн або на 16,56%, імовіріше, спричинене початком повномасштабного вторгнення та масовим виїздом працездатного населення, порівнюючи з попереднім періодом. Протягом 2023 року показник поступово почав зростати, досягнувши у 2024 році найвищого значення за проаналізовані 5 років – 1 487 030,54 млн грн, або у 1,75 разів більше, ніж у 2020 році. Загалом динаміка податкових надходжень у структурі державного бюджету свідчить про поступове відновлення економіки і зростання рівня сплати податків працюючим населенням: спочатку після пандемії у 2021 році, а потім у 2023 – після початку повномасштабного вторгнення на територію України.

Діаграма 1. Динаміка податкових надходжень у структурі доходів державного бюджету 2020-2024 рр., млн грн.

Джерело: побудовано автором на основі даних [2].

Податкові надходження, як вже зазначалось раніше, є основним джерелом формування дохідної частини державного бюджету і механізмом фінансування соціально важливих потреб, таких як освіта, охорона здоров'я, наука, соціальний захист окремих верств населення тощо. Наявність ефективної бюджетної політики та податкової системи сприяє розвитку окремих секторів економіки і держави в цілому. Однак, в умовах сьогодення, вітчизняна податкова система потребує суттєвої модернізації, адже надмірні податкові ставки, у випадку України, сповільнюють темпи економічного зростання і ставлять під питання фінансову стабільність держави.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 № 2755-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 28.10.2025).
2. Державний веб-портал бюджету для громадян. Бюджет. Доходи. URL : <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення 28.10.2025).
3. Радченко М.В. Податки як основне джерело формування доходів державного бюджету України : *Матеріали звітно-наукової конф.*, м. Київ, 18 квітня 2018 р. Київ, 2018. С. 56-58.

РОЛЬ МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ УКРАЇНИ У ДЕРЖАВНОМУ ФІНАНСОВОМУ КОНТРОЛІ

Бутенко В. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Гринчак А. О.

здобувачка 5 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Міністерство фінансів України відіграє ключову роль у системі державного фінансового контролю, забезпечуючи формування та реалізацію фінансової політики держави. Саме цей орган координує діяльність підконтрольних установ, спрямовану на ефективне, цільове та законне використання бюджетних коштів, а також сприяє підвищенню довіри громадськості до державних інститутів через механізми моніторингу, аудиту та фінансового аналізу. Тому актуальність теми зумовлена зростанням потреби у забезпеченні прозорості, підзвітності та ефективності управління державними фінансами в умовах соціально-економічних викликів.

Місія Міністерства фінансів України полягає у фінансовому забезпеченні виконання державних функцій на основі виваженої бюджетної політики, створенні умов для стабільного розвитку економіки шляхом управління державними фінансами за принципами збалансованості, ефективності, неупередженості, цілісності, стійкості та прозорості [2].

Принципи роботи Міністерства фінансів [3]:

- відповідальність;
- прозорість;
- відкритість до діалогу;
- забезпечення фіскальних потреб бюджету одночасно з створенням сприятливого бізнес-середовища.

Міністерство фінансів України відповідно до Бюджетного кодексу України та Положення про Міністерство фінансів України забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері державного внутрішнього фінансового контролю, визначає основні організаційно-методичні засади та дає оцінку функціонуванню систем внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту.

Згідно зі статтею 26 Бюджетного кодексу України розпорядники бюджетних коштів в особі їх керівників організовують внутрішній контроль і внутрішній аудит та забезпечують їх здійснення у своїх установах і на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління таких розпорядників бюджетних коштів [1].

Наказом Мінфіну від 13.07.2017 № 627 (zareestrovaniy v Min'yosti 15.09.2017 za № 1136/31004) передбачено формування узагальненої звітної інформації про результати діяльності підрозділів внутрішнього аудиту [3].

Міністерство фінансів України (Мінфін) забезпечує державний фінансовий контроль шляхом розроблення та проведення єдиної бюджетної та податкової політики, контролю за виконанням Державного бюджету, забезпеченням ефективного використання бюджетних коштів та вдосконаленням системи контролю за витрачанням коштів. Мінфін здійснює відомчий фінансовий контроль через свої служби внутрішнього аудиту, а також контролює дотримання правил складання звітів про виконання бюджету [2].

Основні завдання Мінфіну у сфері державного фінансового контролю[2]:

- Мінфін розробляє та впроваджує єдину державну фінансову, бюджетну та податкову політику;
- здійснює контроль за дотриманням правил складання звітів про виконання Державного бюджету України та зведеного бюджету України;
- Забезпечує ефективне та прозоре управління державними фінансами, включаючи використання бюджетних коштів;
- здійснює відомчий фінансовий контроль через служби внутрішнього аудиту, спрямований на забезпечення законності та фінансової дисципліни всередині самого міністерства та підпорядкованих установ;
- працює над покращенням методів фінансового планування, звітності та системи контролю за витрачанням бюджетних коштів.

Таким чином, роль Мінфіну полягає у комплексному управлінні державними фінансами та здійсненні контролю за їх ефективним та законним використанням на всіх рівнях.

З метою реалізації зазначених норм Міністерством фінансів України проводиться аналіз стану функціонування внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади (ЦОВВ), обласних та Київській міській державних адміністраціях (ОДА) та підготовлюється інформація про стан функціонування державного внутрішнього фінансового контролю [2].

Але незважаючи на певний досягнутий прогрес у реформуванні системи державного внутрішнього фінансового контролю загалом, залишаються недоліки як у запровадженні комплексної системи внутрішнього контролю, так і у здійсненні діяльності з внутрішнього аудиту в ЦОВВ та ОДА.

З урахуванням вимог нормативних документів та розроблених методологічних засад організації внутрішнього контролю окремими органами вживаються заходи з удосконалення систем внутрішнього контролю. Зокрема, в основному формалізовано функціонування такого елементу внутрішнього контролю, як внутрішнє середовище, застосовуються заходи контролю, запроваджується моніторинг та періодичні оцінки виконання окремих функцій, процесів і операцій, функціонують системи інформаційного обміну.

Водночас у більшості органів на сьогодні не створено комплексної системи внутрішнього контролю, запровадженої керівником, у розумінні статті 26 Бюджетного кодексу, та/або вона не здійснюється як цілісний процес. Насамперед, це стосується діяльності з управління ризиками, яка запроваджується лише в окремих державних органах [1].

З вищенаведеного матеріалу видно, що державний фінансовий контроль виступає не лише як форма перевірки законності та ефективності використання бюджетних коштів, а й як важливий механізм зміцнення фінансової дисципліни та довіри громадян до державних інститутів. Ефективно організована система контролю забезпечує раціональне використання фінансових ресурсів, своєчасне виявлення порушень і недоліків у фінансовій діяльності суб'єктів господарювання, сприяє підвищенню прозорості та результативності управління державними фінансами. Таким чином, державний фінансовий контроль є невід'ємною складовою фінансової політики держави, що забезпечує стабільність економічного розвитку, ефективне функціонування бюджетної системи та реалізацію соціально-економічних програм.

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 20.10.2025).
2. Гетманець О. П. Контрольні повноваження Міністерства фінансів України в бюджетному процесі. Харківський національний університет внутрішніх справ. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f475e067-c1e2-49e2-85f1-5a1599b7bbb8/content> (дата звернення: 20.10.2025).
3. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mission-and-principles-of-work> (дата звернення: 20.10.2025).

ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Бутенко В. В.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів,

Мандриченко О. Д.

здобувачка II (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

В умовах децентралізації влади та трансформації фінансової системи України питання забезпечення фінансової спроможності регіонів набуває особливого значення. Бюджетна політика держави виступає ключовим інструментом формування фінансових ресурсів територіальних громад, визначаючи їхню здатність самостійно реалізовувати соціально-економічні програми, утримувати інфраструктуру та забезпечувати належний рівень життя населення.

Події останніх років, а саме: воєнні виклики, економічна нестабільність, міграційні процеси, зміни у структурі надходжень та видатків бюджетів — істотно вплинули на фінансовий потенціал регіонів, посиливши нерівномірність їх розвитку. У таких умовах надзвичайно важливо дослідити, наскільки діюча бюджетна політика сприяє зміцненню фінансової самодостатності регіонів, чи створює вона стимули для нарощування власних доходів і ефективного використання міжбюджетних трансфертів.

Бюджетна політика — ключова складова фінансової політики держави — визначає масштаби перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП), впливає на структуру заощаджень і динаміку боргів, тому потенційно є одним з найдієвіших інструментів державного регулювання регіонального розвитку[1; 2]. У середньостроковій перспективі саме бюджетна політика покликана стати інструментом реалізації внутрішнього потенціалу економічного зростання регіонів[2].

Протягом останніх років в Україні здійснюється реформа бюджетної децентралізації, яка суттєво вплинула на фінансові можливості регіонів. За 2015–2021 роки власні доходи місцевих бюджетів значно зросли, випереджаючи темпи зростання доходів державного бюджету. Наприклад,

порівняно з довоєнним 2021 роком доходи загального фонду місцевих бюджетів у 2023 році зросли на 25,5%, тоді як доходи державного бюджету – на 13,9%[3]. Це відображає позитивні тенденції бюджетної децентралізації: регіони нарощували податкові надходження (насамперед за рахунок закріпленого за ними 60% податку на доходи фізичних осіб, єдиного податку, акцизів тощо) і стали більш фінансово спроможними. Частка доходів місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) у доходах зведеного бюджету України до 2021 року стабільно коливалася в межах ~22–23%, що значно вище рівня початку 2010-х років. У 2022 році, на тлі воєнних подій, цей показник навіть підскочив до 24,4%[4]. Парадоксально, але війна спровокувала різке зростання надходжень до місцевих бюджетів через так званий «військовий» ПДФО – податок на доходи військовослужбовців, які масово були мобілізовані і отримували грошове забезпечення, що оподатковувалося і за чинними правилами надходило до бюджетів громад за місцем дислокації військових частин[5]. В результаті деякі прифронтові регіони у 2022 році отримали значні додаткові ресурси.

Однак ця ситуація виявилася тимчасовою. З жовтня 2023 року законодавство змінилося: військовий ПДФО був централізований і спрямований до державного бюджету (спеціального фонду) для фінансування оборони[5]. Через це, а також внаслідок випереджаючого зростання доходів державного бюджету (наприклад, різкого збільшення надходжень ПДВ та податку на прибуток банків у 2023 р.), частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету різко знизилась – з 24,4% у 2022 році до 17,8% у 2023 році. Це найнижчий рівень за останнє десятиліття (для порівняння, у 2015 році частка становила понад 20%, а рівень 17–18% спостерігався ще у 2011 році). Таким чином, війна частково відкинула результати децентралізації, підвищивши роль центрального бюджету. На 2024 рік тенденція продовжується: за перші місяці 2024-го частка місцевих бюджетів впала до 15,7%[4].

Варто нагадати, що ще Бюджетна декларація на 2022–2024 роки ставила завдання зберегти частку місцевих бюджетів не нижче 20% доходів зведеного бюджету та зменшувати залежність місцевих бюджетів від трансфертів[6]. Реалії воєнного часу змусили відступити від цих цілей: частка впала нижче цільового рівня, а централізація «військового» ПДФО фактично підвищила роль трансфертів у забезпеченні видатків громад. Уряд змушений був посилити підтримку територій через субвенції і дотації, особливо тих, що постраждали від бойових дій або прийняли багато переселенців.

У 2022–2023 роках держава продовжувала надавати місцевим бюджетам значний обсяг трансфертів, хоча їхня структура дещо змінилась. У 2023 році з державного бюджету було перераховано до місцевих бюджетів близько 183,8 млрд грн міжбюджетних трансфертів[4]. Серед них – освітня субвенція, медична субвенція (втім, медична субвенція з 2020 р. трансформована у фінансування через НСЗУ), різноманітні дотації. Базова дотація (вирівнювання для менш забезпечених громад) склала 2,4 млрд грн у 2023 р. і була перерахована на 100% запланованого обсягу. Крім того, надавалися додаткові дотації (зокрема на утримання окремих закладів освіти та медицини) – наприклад, у грудні 2023 додаткова дотація склала 3,5 млрд грн, що суттєво більше, ніж місяцем раніше[5]. У воєнний час держава також тимчасово скасувала вилучення коштів у вигляді реверсної дотації з тих громад, які мали перевищення доходів над середнім (так, у грудні 2023 р. 229 млн грн реверсної дотації було залишено на місцях, хоча у мирний час ці кошти перераховували б до держбюджету)[4]. Це свідчить про прагнення урівноважити фінансове становище всіх територій.

Загалом сучасна бюджетна політика щодо місцевих бюджетів характеризується подвійністю тенденцій. З одного боку, децентралізація дала свої результати: власні доходи місцевих бюджетів зросли, громади отримали стимул розвивати економіку. За період з 2014 по 2019 рр. (перші п'ять років реформи) доходи місцевих бюджетів зросли у кілька разів – з ~70 млрд грн у 2014 р. до ~234 млрд грн у 2018 р. [4]. Частка місцевих бюджетів у ВВП та консолідованому бюджеті також підвищилася. Це дозволило регіонам більше інвестувати в інфраструктуру, місцеві проєкти розвитку, підвищувати якість послуг. Було запроваджено Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) – механізм фінансування інвестиційних проєктів у регіонах на конкурсній основі, що сприяло спрямуванню коштів на пріоритетні для регіонів напрямки (дороги, школи, лікарні, водогони тощо)[5]. Одними з цілей реформи були зменшення фінансової залежності місцевих бюджетів від державного та підвищення ефективності видатків на місцевому рівні – ці цілі в цілому підтримувалися через зростання частки власних доходів і запровадження програмно-цільового бюджетування в громадах.

Водночас воєнні події 2022–2023 років поставили бюджетну систему України перед надзвичайно складними випробуваннями. Значна частина регіонів зіткнулася зі спадом економічної активності, відтоком населення та руйнуванням виробничої інфраструктури, що призвело до суттєвого скорочення місцевих доходів. Найбільших втрат зазнали прифронтові

території сходу та півдня країни, тоді як порівняно безпечні регіони заходу й центру, навпаки, отримали певний економічний імпульс завдяки релокації підприємств і зростанню кількості внутрішньо переміщених осіб, що сприяло збільшенню їх фінансових надходжень. У результаті поглибилася асиметрія у фінансовій спроможності регіонів, а державні міжбюджетні трансферти набули вирішального значення як механізм забезпечення фінансової рівноваги та підтримки постраждалих територій.

Отримані результати підтверджують, що вплив бюджетної політики на регіональний розвиток має комплексний і багатовекторний характер. Раціонально сформована бюджетна стратегія може стати потужним каталізатором економічного зростання регіонів — забезпечити фінансові ресурси для інвестицій, активізувати підприємницьку діяльність і сприяти зменшенню територіальних диспропорцій. Водночас неефективна або надмірно централізована політика здатна стримувати розвиток, послаблюючи ініціативу місцевих громад і підвищуючи ризик нераціонального використання бюджетних коштів. Досвід України останніх років переконливо доводить, що ключовим завданням є досягнення збалансованості між централізацією та автономією регіонів у бюджетній системі.

Література:

1. Семів Л. К. Регіональна політика: людський вимір : монографія. Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2004. 392 с.
2. Пелехатий А. О. Патицька Х. О. Стратегічні пріоритети бюджетної політики розвитку територій України в умовах реалізації стратегії регіонального розвитку. *Проблеми економіки № 2 (48), 2021* С. 86–94.
3. Лопушинський І. П., Козир О. В., Кучма А. А. Деякі аспекти формування та реалізації фінансово-бюджетної політики на місцевому рівні в умовах воєнного стану. *Публічне управління та адміністрування. ВІСНИК ХНТУ No 4(83), 2022 р.* С. 16-153
4. Офіційний портал Міністерства фінансів України. Бюджетні звіти та статистика. URL : <https://mof.gov.ua>. (дата звернення: 26.10.2025).
5. Державний фонд регіонального розвитку. Київ : Міністерство розвитку громад та територій України, 2023. URL: <https://dfrr.gov.ua>. (дата звернення: 06.10.2025).
6. Бюджетна декларація України на 2022–2024 роки. Київ : Міністерство фінансів України, 2021. 34 с.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

Бутенко В. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Маленко М. В.

здобувачка 3 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Завданням будь-якої держави є виконання покладених на неї функцій – управлінської, оборонної, соціальної та інших. Однак реалізація цих функцій безпосередньо залежить від ефективного використання державних фінансових ресурсів, які, як і будь-які інші економічні ресурси, є обмеженими. Саме тому питання ефективного планування бюджетних видатків набуває особливої актуальності в сучасних умовах, адже різні підходи до цього процесу дають змогу підвищити результативність використання фінансових ресурсів держави та забезпечити виконання її основних функцій.

Проблема обмеженості бюджетних ресурсів є характерною майже для всіх країн світу. Водночас Україна, з початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року, зіштовхнулася з нею в особливо гострій формі, коли потреба у фінансуванні оборонного сектору, соціального захисту та відновлення економіки різко зросла в умовах скорочення дохідної частини бюджету. Задля кращого розуміння необхідності ефективного планування державних видатків, доцільно, на прикладі України, дослідити зміну структури витрат державного бюджету на тлі повномасштабного вторгнення (рис. 1).

Аналізуючи дані, можна прослідити трансформацію державних пріоритетів України за 2019-2024 роки. Таким чином, до початку повномасштабного вторгнення, зокрема у 2019-2021 роках, держава переважно фінансувала соціальний захист (понад 20%), загальнодержавні функції (понад 13%) та міжбюджетні трансферти (понад 12%). Проте сьогодні пріоритет змістився на забезпечення обороноздатності, що безпосередньо відображається у структурі бюджетних видатків. За роки війни частка витрат на оборону зросла з 9-10% у 2019-2021 роках до понад 43% у 2022-2024 роках. Одночасно інші напрями, такі як освіта (1-2%), охорона здоров'я (5-7%) та духовний і фізичний розвиток (до 1%), отримують значно менше фінансування, ніж у довоєнний період.

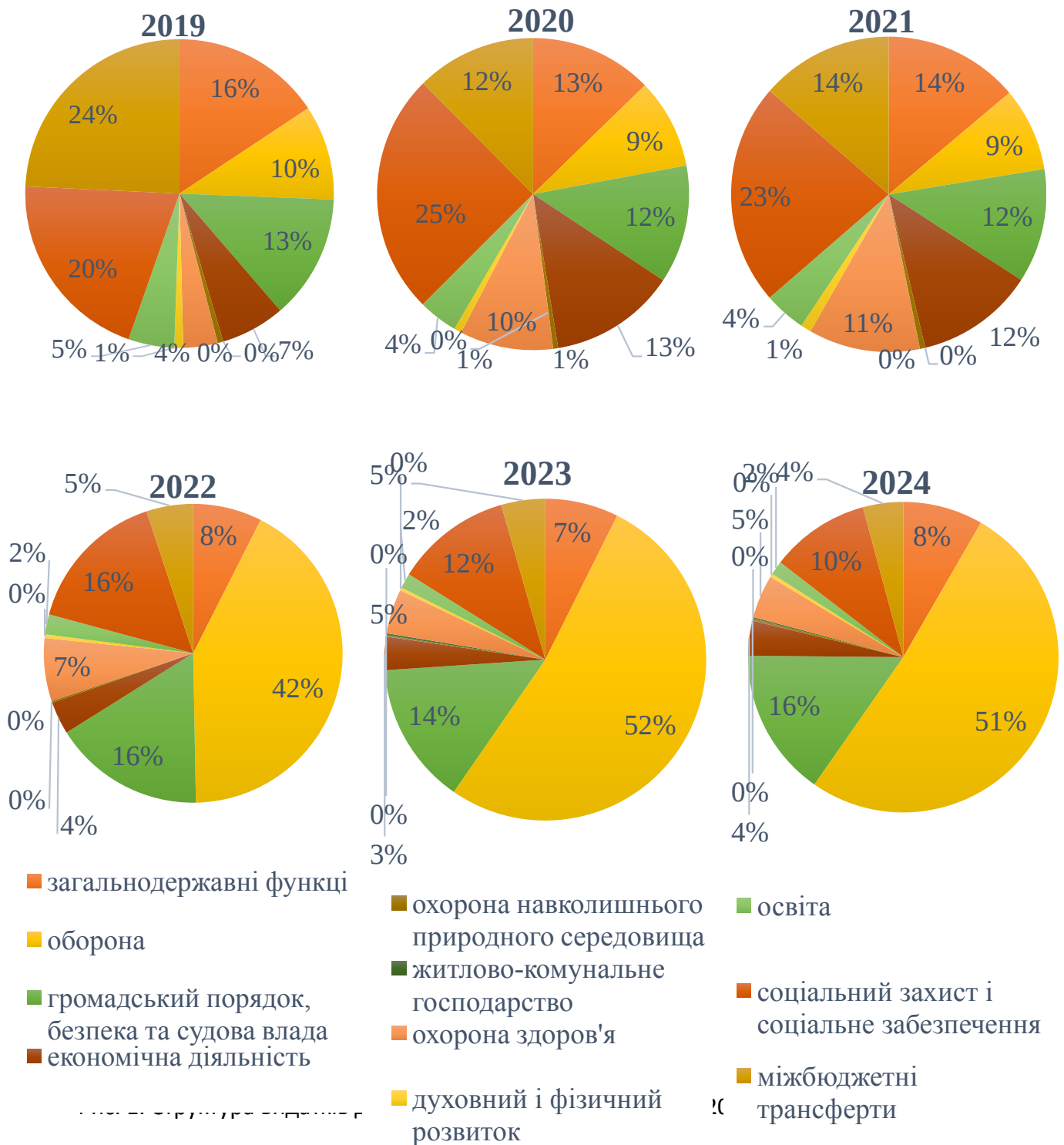

Рис. 1. Структура видатків Державного бюджету України за 2019-2024 роки, у %

Джерело: сформовано автором на основі даних [1].

Така трансформація пріоритетів державного бюджету свідчить про необхідність удосконалення механізмів планування видатків, щоб ефективно розподіляти обмежені фінансові ресурси. Саме тому уряд впроваджує сучасні

методи, які допомагають оптимізувати розподіл обмежених ресурсів і підвищити ефективність їх використання. Серед них в Україні використовують програмно-цільове та середньострокове планування.

Згідно зі статтею 2 Бюджетного кодексу України, програмно-цільовий метод є «методом управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням гендерно орієнтованого підходу та здійсненням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу»[2].

Програмно-цільовий метод планування, який поступово впроваджується в Україні з 2002 року, відповідно до статті 20 Бюджетного кодексу України, застосовується як на рівні державного, так і місцевих бюджетів, і включає бюджетні програми, відповідальних виконавців, паспорти програм та результативні показники для оцінки ефективності[2-3].

Метод передбачає чітке визначення цілей, завдань і очікуваних результатів бюджетних програм, а також встановлення показників, за якими можна оцінити ступінь їх досягнення. Основна увага зосереджується не лише на обсягах видатків, а й на результатах, яких досягають розпорядники коштів у процесі їх використання. Таким чином, програмно-цільовий метод сприяє підвищенню прозорості та підзвітності бюджетного процесу, забезпечує ефективне використання ресурсів [4, с. 16-17].

Крім того, в Україні застосовується метод середньострокового бюджетного планування, закріплений у Бюджетному кодексі ще у 2018 році, проте на практиці його впровадження почалося лише з 2021 року через підготовку щорічної Бюджетної декларації. Вона містить основні макропоказники розвитку країни, показники доходів і видатків, джерела фінансування програм, пріоритети податкової політики, дефіцит або профіцит, державний борг і гарантії, мінімальну заробітну плату та прожитковий мінімум, план публічних інвестицій, граничні видатки для розпорядників коштів, взаємовідносини державного і місцевих бюджетів та оцінку фіскальних ризиків. Декларація також слугує основою для формування проекту Державного бюджету та прогнозів місцевих бюджетів, забезпечуючи прозорість, контроль і ефективність використання коштів[2, ст. 33].

Таким чином, поєднання програмно-цільового та середньострокового підходів формує сучасну модель бюджетного планування, зорієнтовану на результативність і прогнозованість. Крім того, цифровізація бюджетного процесу через системи «E-data», «Відкритий бюджет» і «Prozorro» підвищує прозорість і суспільну довіру до використання державних коштів [5].

Отже, в умовах війни та обмежених ресурсів ефективне планування бюджетних видатків стає ключовим фактором фінансової стабільності країни. Поєднання програмно-цільового та середньострокового підходів дозволяє більш раціонально розподіляти кошти, підвищувати ефективність державних програм і формує основу для відновлення економіки та сталого розвитку у післявоєнний період.

Література:

1. Портал «Бюджет для громадян». URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program> (дата звернення: 16.10.2025).
2. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 4 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 16.10.2025).
3. Міністерство фінансів України.
URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Практичний%20посібник%20ПЦМ.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
4. Програмно-цільовий метод бюджетування: навчальний посібник для студ. другого (магістерського) рівня вищої освіти / Савчук С. В., Дем'янюк А. В., Лободіна З. М. Тернопіль, 2017. 180 с.
5. Міністерство Фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/10_rokiv_ie-data_tsifrova_prozorist_shcho_zminila_krainu-5322 (дата звернення: 16.10.2025).

ТАЄМНІ ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Бутенко В. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Швець Я. В.

здобувачка 3 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

У сучасних умовах воєнного стану та посилення загроз національній безпеці України питання ефективного та прозорого використання бюджетних коштів набуває особливої актуальності. Водночас існує низка сфер, де повна відкритість є неможливою через потребу збереження державної таємниці — насамперед це стосується фінансування оборонного комплексу, розвідувальних органів та спеціальних операцій. Саме такі витрати відносяться до таємних видатків державного бюджету.

Відповідно до статті 31 Бюджетного кодексу України, таємні видатки є невід'ємною частиною Державного бюджету, призначеною для фінансування діяльності органів державної влади в інтересах національної безпеки. На відміну від інших статей бюджету, вони не підлягають деталізації, оскільки містять інформацію, що становить державну таємницю. Такі видатки спрямовуються, зокрема, на потреби оборони, розвідки, контррозвідки, правоохоронних структур і забезпечення державного суверенітету. Незважаючи на обмеження у відкритості, контроль за проведенням таємних видатків здійснюють Рахункова палата України та Міністерство фінансів України, а звіти про їх виконання розглядаються Комітетом Верховної Ради з питань бюджету та іншими профільними комітетами, що відповідають за безпеку, оборону та боротьбу з корупцією. Остаточний розгляд звітів про такі видатки проводиться на закритому пленарному засіданні Верховної Ради України, що забезпечує баланс між необхідною секретністю та державним фінансовим контролем [1].

Також відповідно до Закону України «Про державну таємницю», діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням чи створенням інформації, що становить державну таємницю, може здійснюватися лише державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та

організаціями, яким Служба безпеки України надала спеціальний дозвіл. Надання такого дозволу відбувається після проведення спеціальної експертизи, що визначає наявність умов для забезпечення належного рівня секретності, збереження носіїв інформації та запобігання несанкціонованому доступу. Встановлено три категорії режиму секретності, які залежать від ступеня важливості та чутливості інформації.

Такі дозволи є передумовою для здійснення діяльності, пов'язаної з таємними видатками державного бюджету, оскільки саме ці установи можуть отримувати кошти на виконання завдань у сфері національної безпеки, оборони, розвідки та контррозвідки. До них належать, зокрема, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки, Головне управління розвідки, Національна гвардія, Державна прикордонна служба, Держспецзв'язок та інші органи, діяльність яких безпосередньо пов'язана із захистом суверенітету, територіальної цілісності та інформаційної безпеки держави.

Система надання таких дозволів і контролю за їх дотриманням є невід'ємним елементом фінансової безпеки України, оскільки забезпечує цільове та законне використання коштів, призначених для секретних потреб держави. Водночас встановлений механізм нагляду з боку Служби безпеки України, Рахункової палати та Міністерства фінансів дозволяє поєднати вимоги секретності з фінансовою прозорістю на рівні закритої звітності [2].

До державної таємниці, згідно із статтею 8 Закону України «Про державну таємницю», відноситься широкий спектр інформації, що охоплює ключові сфери функціонування держави. Зокрема, у сфері оборони це дані про стратегічні та оперативні плани, дислокацію і боєготовність військових формувань, розробку і випробування нових зразків озброєння, фінансування руху опору та діяльність розвідувальних органів. У сфері економіки, науки і техніки — відомості про мобілізаційні плани, державні запаси стратегічної сировини, дорогоцінних металів і валюти, а також інформація про обсяги фінансування оборонних закупівель і наукових розробок, що мають оборонне чи безпекове значення.

У зовнішньополітичній сфері до державної таємниці належать відомості про плани і директиви українських делегацій, співпрацю з іноземними державами у військовій та технічній галузях, експорт і імпорт озброєння, а також секретна інформація, отримана від міжнародних партнерів. Не менш важливою є сфера державної безпеки та охорони правопорядку, де секретною визнається інформація про структуру та фінансування органів, що здійснюють

оперативно-розшукову, розвідувальну і контррозвідувальну діяльність, про засоби і методи охорони державної таємниці, системи спеціального зв'язку, криптографічного захисту, а також заходи із захисту критичної інфраструктури [3].

Варто також зазначити, що фінансування діяльності, пов'язаної з державною таємницею, здійснюється за рахунок Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів, при цьому кошти передбачаються окремими рядками в бюджетах, що підкреслює їхню особливу значущість. Це включає витрати на охорону секретної інформації, криптографічний та технічний захист, а також заходи з розсекречення. Для підприємств, діяльність яких пов'язана з державною таємницею, передбачено можливість фінансування таких витрат на договірній основі з державними замовниками, а також надання податкових і правових пільг. Такий підхід не лише стимулює дотримання режиму секретності, а й забезпечує збалансованість між прозорістю бюджетного процесу та необхідністю збереження державних інтересів у сфері фінансової безпеки [4].

Таким чином, таємні видатки державного бюджету відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні національної безпеки та фінансової стабільності України. Вони дозволяють ефективно фінансувати діяльність у сферах оборони, розвідки, правоохоронних органів, зовнішніх відносин та технічного захисту секретної інформації, що є критично важливим для захисту державних інтересів. Планування та контроль за використанням таких видатків забезпечують баланс між прозорістю бюджетного процесу та необхідністю збереження державних таємниць, сприяють підвищенню обороноздатності країни та захисту стратегічно важливої інформації. У сучасних умовах зовнішніх і внутрішніх загроз таємні видатки виступають ключовим інструментом фінансової безпеки держави, гарантують надійність функціонування державних органів і формують фундамент для стабільного розвитку країни.

Література:

1. Державний бюджет України. Ст. 31, Розд. II «Таємні видатки» // Бюджетний кодекс України. Глава 5 «Доходи, видатки та кредитування державного бюджету України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2010. № 50-51. Ст. 572., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 22.10.2025).
2. Закон України «Про державну таємницю». Ст. 20, Розд. IV «Охорона державної таємниці» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 16. Ст. 93., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 22.10.2025).

3. Закон України «Про державну таємницю». Ст. 8, Розд. II «Інформація, що може бути віднесена до державної таємниці» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 16. Ст. 93., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 22.10.2025).
4. Закон України «Про державну таємницю». Ст. 7, Розд. II «Віднесення інформації до державної таємниці» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 16. Ст. 93., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 22.10.2025).

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВПЛИВ НА БЮДЖЕТНІ ПОТОКИ

Дем'янчук М. А.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і фінансів

Койфман А. А.

здобувачка II (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Повномасштабне вторгнення російської федерації стало найсерйознішим викликом для економіки України з моменту незалежності. В умовах різкого скорочення економічної активності та значного зростання видатків на оборону і соціальну підтримку держава опинилася перед необхідністю оперативного оновлення податкової політики [1-2]. Податкові надходження становлять понад половину доходів бюджету, тож саме зміни в податковому законодавстві стали ключовим інструментом стабілізації бюджетних потоків. Проте швидке ухвалення рішень у кризових умовах часто супроводжується ризиком невизначеності та неузгодженості між коротко- і довгостроковими фінансовими цілями [3-4]. Попри наявність окремих досліджень, комплексна оцінка впливу воєнних змін податкової політики на доходи бюджету залишається недостатньо розробленою. Мета дослідження полягає в аналізі трансформації податкового законодавства України під час війни та його впливу на бюджетні потоки.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року, Україна знаходиться в стані економічної нестабільності та постійно стикається з новими викликами, що виникають внаслідок військової агресії. Нові умови вимагають оперативного управління бюджетними потоками задля досягнення максимальної ефективності їх використання. Доходи бюджету складаються з різних складових, серед яких є податкові та неподаткові надходження, трансфери, надходження від продажу основного капіталу, тощо. Значну частку, а саме 52-61% (протягом 2022-2025 років [5]) у складі доходів бюджету займають податкові надходження. Одним з інструментів стабілізації є адаптація податкової політики до нових умов шляхом внесення змін до податкового законодавства. Такі зміни включають 15 прийнятих нормативно-правових актів, що вже набули чинності, а також розроблено низку законопроектів, які передбачають подальші уточнення.

Перші зміни мали антикризовий характер: податкові пільги, спрощення процедур і мораторій на перевірки дозволили бізнесу утримати ліквідність і зберегти робочі місця. Закон № 2118-IX [6] запровадив низку послаблень – перехід на спрощену систему оподаткування за ставкою 2 %, зниження ПДВ і акцизів на пальне, звільнення від земельного та екологічного податку на територіях бойових дій. Це призвело до тимчасового зменшення податкових надходжень (на 8 % у 2022 р. порівняно з 2021 р.), але водночас зменшило фіскальний тиск і запобігло масовому згортанню економічної діяльності.

У подальшому акценти податкової політики змістилися від пом'якшення до поступового відновлення доходів бюджету. Закони України № 2618-IX [7] і № 3219 [8] частково скасували пільги, відновили стандартні ставки ПДВ і акцизів, що сприяло зростанню надходжень. Водночас залишалася потреба у підтримці критично важливих галузей, зокрема енергетики, для яких було запроваджено спеціальні податкові стимули Законом України № 2836-IX [9].

У 2024 р. уряд перейшов до активнішого нарощування фіскальної бази. Закон України № 4015-IX [10] передбачив підвищення ставки військового збору з 1,5 % до 5 %, збільшення податку на прибуток банків до 50 % та введення нових вимог щодо звітності й рентних платежів. Попередні розрахунки прогнозували пропорційне зростання надходжень, однак фактичні показники виявилися нижчими на 40–50 %, що пояснюється специфікою адміністрування податку на прибуток і ретроспективним застосуванням нових ставок. Водночас у 2023–2025 рр. спостерігається стале зростання податкових надходжень, що свідчить про певну стабілізацію економічної активності й ефективність адаптивної податкової політики.

Успішне балансування між підтримкою бізнесу та забезпеченням оборонних потреб стало основним викликом податкової системи у воєнний період. Запроваджені реформи продемонстрували гнучкість фіскальної політики, однак водночас виявили низку проблем – нерівномірність податкового навантаження між секторами, складність адміністрування і потребу в чіткішій координації між податковою та бюджетною політикою. Ефективність подальших рішень значною мірою залежатиме від прозорості використання військового збору, стабільності законодавства та довіри платників податків.

Таким чином, зміни податкового законодавства в умовах війни стали важливим інструментом збереження економічної стійкості та забезпечення фінансування оборонних і соціальних потреб держави. Початкові пільги дозволили уникнути економічного колапсу, а подальше поступове підвищення

ставок сприяло відновленню бюджетних надходжень. Водночас надмірне фінансове навантаження може обмежити економічну активність і стимулювати тінізацію. Подальші дослідження мають бути спрямовані на оцінку довгострокового впливу воєнних податкових змін на економіку та розробку сценаріїв податкової політики у період післявоєнного відновлення. Ефективна податкова політика в умовах війни має не лише наповнювати бюджет, а й підтримувати економічну динаміку, довіру платників і здатність держави забезпечувати стабільність у кризовий період.

Література:

1. Гордієнко М. Огляд змін податкового законодавства України в період дії воєнного стану. *Молодий вчений*. 2023. № 1 (113). С. 158–162. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-1-113-31>. (дата звернення: 18.10.2025)
2. Оджиковський В., Гринькевич М., Утіралова К., Кремінов-Вараницький А. Податкові зміни на період воєнного стану 2.0. *Європейська Бізнес Асоціація*. URL: <https://eba.com.ua/podatkovyi-zminy-na-period-voyennogo-stanu-2-0/> (дата звернення: 18.10.2025).
3. Бак Н., Харовська А. Війна як чинник формування податкових надходжень бюджету України. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2023. Т. 1. № 89. С. 21–37. DOI: <https://doi.org/10.34025/2310-8185-2023-1.89.02> (дата звернення: 18.10.2025)
4. Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. Т. 145, № 5. С. 124–137. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(145\)08](https://doi.org/10.31617/1.2022(145)08). (дата звернення: 18.10.2025)
5. Міністерство фінансів України. Портал «Бюджет для громадян». OpenBudget. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 18.10.2025).
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 № 2118-IX. Дата оновлення: 25.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (дата звернення: 18.10.2025).
7. Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо ставок акцизного податку на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану : Закон України від 21.09.2022 № 2618-IX. Дата оновлення: 21.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2618-20#Text> (дата звернення: 18.10.2025).
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: Закон України від 30.06.2023 № 3219-IX. Дата оновлення: 30.06.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-IX#Text> (дата звернення: 18.10.2025).
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо сприяння відновленню енергетичної інфраструктури України: Закон України від

13.12.2022 № 2836-IX. Дата оновлення: 01.01.2025. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-IX#Text> (дата звернення: 18.10.2025).

10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану : Закон України від 10.10.2024 № 4015-IX. Дата оновлення: 10.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text>. (дата звернення: 18.10.2025)

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕНДЕНЦІЇ, ЗАГРОЗИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЗМІЦНЕННЯ

Марусяк Н. Л.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича
м. Чернівці, Україна

У сучасному економічному середовищі підприємства опиняються під значним тиском численних викликів - від глобальних макроекономічних коливань до внутрішніх трансформацій бізнес-середовища. У цьому контексті фінансова стійкість підприємства виступає ключовим елементом його здатності виживати, адаптуватись та розвиватись. Поняття фінансової стійкості підприємства вітчизняної економічної науки розвивалось у різні періоди, адже звичайні раніше підходи потребують актуалізації з огляду на сучасну турбулентність - включно із військовою агресією, енергетичною кризою, підвищенням вартості ресурсів [1].

Класичні трактування фінансової стійкості зосереджувались на співвідношенні власних і залучених коштів, рівні ліквідності, платоспроможності, структурі капіталу [2].

Сучасні концепції розширюють рамки цього поняття, додаючи компоненти адаптивності, здатності зберігати життєздатність у змінних умовах, інтеграції цифрових і інвестиційних чинників та управління ризиками, пов'язаними з фінансовою нестабільністю.

У сучасних умовах підприємства зіштовхуються з низкою загроз, які раніше могли вважатись нетиповими або екзогенними. Серед них - значні зміни у регуляторному полі, підвищення вартості залучення капіталу, економічний та безпековий тиск на підприємства через війну, переривання виробничих циклів, логістичних ланцюгів, коливання валютних курсів та доступу до зовнішнього фінансування. У цих умовах фінансова стійкість підприємства набуває нового сенсу: вона передбачає не лише статичну збалансованість активів і пасивів, а й можливість оперативної переорієнтації фінансових потоків, зменшення залежності від зовнішніх негативних шоків, швидкої ліквідації дефіцитів ліквідності та мінімізації фінансових втрат [3].

Аналізуючи тенденції розвитку концепцій фінансової стійкості, варто підкреслити дві взаємодоповнюючі лінії. Перша - це посилення уваги до

стратегічного управління фінансами, коли забезпечення фінансової стійкості включає планування, моніторинг та коригування фінансових показників у довгостроковій перспективі, інтегруючи ризик-менеджмент, оцінку капітальної структури, управління грошовими потоками. Друга - це акцент на зовнішніх можливостях і внутрішніх ресурсах підприємства: здатності розвивати власні джерела фінансування, удосконалювати цифрові процеси, забезпечувати прозорість фінансової звітності, залучати інвестиції та реагувати на зовнішню невизначеність. У цьому сенсі сучасні моделі фінансової стійкості підприємства передбачають не просто підтримку ліквідності та рентабельності, а створення «буферу» для реагування на негативні шоки і швидкої адаптації до нових умов.

Що стосується загроз, то для підприємства стає критичною залежність від зовнішніх джерел фінансування, надмірне залучення позикових коштів без відповідного управління ризиками, недостатня диверсифікація доходів, низька ефективність управління витратами. При цьому інші загрози пов'язані з підвищенням волатильності ринків, зростанням конкуренції, змінністю споживчого попиту, цифровою трансформацією бізнесів, ризиками кібербезпеки. У цих умовах фінансова стійкість підприємства виступає як системна категорія, яка охоплює не тільки фінансові показники на даний момент, а й потенціал швидкої реакції, впровадження нових фінансових механізмів та адаптації до умов, що змінюються.

Щодо інструментів зміцнення фінансової стійкості, сучасна наукова і практична література виділяє кілька домінуючих напрямів, які інтегруються в загальну стратегію розвитку підприємства. Серед них - оптимізація фінансової структури капіталу підприємства: зменшення питомої ваги залучених ресурсів, підвищення частки власного капіталу, регулювання співвідношення власних і позикових коштів з урахуванням галузевих і макроекономічних умов [4].

Інший інструмент - розвиток гнучких механізмів управління грошовими потоками: забезпечення достатньої ліквідності, створення резервів, оптимізація оборотних активів, інвестування в підвищення ефективності активів. Важливою також є побудова системи раннього попередження фінансових ризиків, інтеграція внутрішнього та зовнішнього аудиту, скорингових моделей фінансової оцінки.

Особлива увага приділяється адаптації підприємств до викликів цифровізації фінансових процесів, коли впровадження ERP-систем, аналітики, цифрового контролю витрат та доходів стає чинником фінансової стійкості. У поєднанні з активною інвестиційною діяльністю, розвитком інноваційних

продуктів і нових джерел доходу це дозволяє підприємству знизити вразливість до традиційних фінансових шоків.

Узагальнення сучасних підходів вказує на те, що фінансова стійкість підприємства - це багатофакторне явище, яке має характеризуватись фінансовою незалежністю, достатньою платоспроможністю, збалансованою структурою капіталу, ефективною системою управління фінансами та здатністю реагувати у разі криз. Українські дослідники підкреслюють, що саме в умовах нестабільності - фінансової, політичної, безпекової - підприємства, які володіють системною фінансовою стійкістю, мають перевагу в залученні інвестицій, отриманні кредитів та виживанні [1].

Важливо зауважити, що для практичного забезпечення фінансової стійкості підприємства необхідно формувати середньо та довгострокову фінансову стратегію, інтегрувати механізми моніторингу, коригування та управління ризиками, які можуть руйнувати попередньо досягнути рівень стійкості. Підприємство повинно бути готовим до прояву інфляційних, фінансових, технологічних зовнішніх шоків і мати резерви й механізми відновлення. У сучасних українських умовах це означає також врахування нормативно-правового середовища, державної політики, можливостей державної підтримки, а також міжнародних фінансових інструментів для адаптації до посткризового стану.

Таким чином, концепції фінансової стійкості підприємства зазнали суттєвого розвитку: від класичної орієнтації на баланс власних і залучених ресурсів до системного підходу, що включає адаптивність, ризик-менеджмент, цифровізацію, інновації та стратегічне управління. Сучасним підприємствам потрібно не просто підтримувати стабільність, а бути готовими до змін і формувати фінансову гнучкість як основний ресурс виживання і розвитку.

Література:

1. Чубін Д., Коваленко О. Фінансова стійкість підприємства: етапи категоризації поняття у вітчизняній науці. *Підприємництво, торгівля і біржова діяльність*. 2024. № 274. С. 38-45.
2. Чепка В. В., Матяш О. К. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. *Економіка і суспільство*. 2017. № 12. С. 649-655.
3. Сак Т. В., Шепелюк Н. П. Діагностика фінансової стійкості підприємства: методологія та практика застосування. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2023. № 4(26). С. 37-44.
4. Шушкова Ю. В., Іщенко В. А. Фінансова стійкість підприємств України. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 59. С. 121-126.

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

Марусяк О. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту

Грешко Р. І.

аспірант 2 курсу

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

м. Чернівці, Україна

Комунальні підприємства в Україні виступають важливою ланкою соціально-економічної інфраструктури, адже забезпечують населення житлово-комунальними, транспортними та іншими послугами. Водночас вони традиційно демонструють низьку фінансову стійкість і значну залежність від бюджетних трансфертів, що в умовах глобальних викликів стає особливо критичним. Серед основних чинників, які загрожують їхній фінансовій безпеці, варто виділити невідповідність тарифів реальним витратам, хронічний дефіцит ліквідності, застарілість виробничих потужностей та обмежений доступ до інвестиційних ресурсів. Більшість комунальних підприємств в Україні є збитковими, а рівень їхньої кредитоспроможності залишається вкрай низьким, що обмежує можливості модернізації та оновлення основних засобів.

Турбулентність економічного середовища підсилює існуючі проблеми, адже інфляційні процеси та різкі коливання цін на енергоносії значно ускладнюють фінансове планування. Крім того, зростає ризик непередбачених витрат, пов'язаних з аварійністю мереж і обладнання, ступінь зносу яких у багатьох випадках перевищує нормативні показники. Не менш вагомими є управлінські ризики, зумовлені недостатнім рівнем кваліфікації менеджменту, відсутністю сучасних методів фінансового планування та низькою ефективністю внутрішнього контролю. Згідно аналітичним висновкам Національного агентства з питань запобігання корупції у сфері управління комунальними підприємствами додатковим деструктивним чинником виступає високий рівень корупційних ризиків [1].

У контексті пошуку шляхів нейтралізації фінансових ризиків особливого значення набуває впровадження середньострокового фінансового планування, яке має ґрунтуватися на сценарному прогнозуванні та враховувати можливі варіанти розвитку подій у кризових умовах. Важливим інструментом

стабілізації є створення резервних фондів на рівні як окремих підприємств, так і територіальних громад, що забезпечить швидку реакцію на непередбачені виклики. Розв'язання тарифної проблеми потребує системного підходу, який поєднує економічно обґрунтоване встановлення тарифів із соціально орієнтованими механізмами підтримки вразливих категорій споживачів через адресні субсидії, що дозволить уникнути хронічної збитковості комунальних підприємств, не підриваючи соціальної стабільності.

Не менш важливим інструментом нейтралізації ризиків виступає диверсифікація доходів. Окрім надання базових комунальних послуг, підприємства можуть розвивати комерційні напрями діяльності, впроваджувати енергоефективні технології з частковим поверненням інвестицій, залучати грантові кошти та співпрацювати з міжнародними фінансовими інституціями. Значний потенціал містить використання механізмів державно-приватного партнерства, що дозволяє розподілити ризики між учасниками проєктів та залучити приватний капітал до оновлення інфраструктури [2].

Розглядаючи фінансову безпеку у ширшому контексті, слід звернути увагу на те, що діяльність комунальних підприємств тісно залежить від загального стану макроекономіки та державної фінансової політики. Під час воєнних дій та у післявоєнний період зростає навантаження на місцеві бюджети, оскільки значна частина фінансових ресурсів спрямовується на оборону та відбудову критичної інфраструктури. Це посилює ризики недофінансування комунальної сфери та робить необхідним пошук альтернативних джерел фінансування, зокрема міжнародної допомоги та участі у програмах відновлення, що реалізуються за підтримки Світового банку та Міжнародного валютного фонду.

Надзвичайно актуальною у сучасних умовах є цифровізація процесів управління, яка забезпечує ефективний моніторинг фінансових показників, зменшує можливості для зловживань та підвищує прозорість. Використання електронних систем закупівель, впровадження інформаційних платформ для управління активами та регулярний аудит сприяють зниженню корупційних ризиків та формуванню довіри з боку громади. Водночас розвиток людського капіталу та підвищення кваліфікації управлінського персоналу є фундаментальними умовами для успішної реалізації будь-яких реформ у сфері фінансової безпеки комунальних підприємств [3].

Таким чином, нейтралізація фінансових ризиків у діяльності комунальних підприємств в умовах глобальної турбулентності можлива лише за умови комплексного підходу, який поєднує середньострокове фінансове планування,

удосконалення тарифної політики, розвиток інноваційних механізмів фінансування, цифровізацію управлінських процесів та системне підвищення прозорості. Лише інтеграція цих інструментів здатна забезпечити належний рівень фінансової безпеки комунальних підприємств, що, у свою чергу, є основою для сталого розвитку територіальних громад навіть у кризових умовах.

Література:

1. Корупційні ризики при управлінні комунальними підприємствами Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). 2025 URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/Koruptsiy-ni_ryzyky_pry_upravlinni_komunalnymy_pidpryyemstvamy.pdf (дата звернення: 30.10.2025).
2. Пріоритети: енергетична стійкість, відбудова та розвиток. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://mindev.gov.ua/news/priorytety-enerhetychna-stiikist-vidbudova-ta-rozvytok-pryfrontovykh-rehioniv-minrozvytku-v-skladi-uriadovoi-delehatsii-pratsiuie-na-zborakh-mvf-ta-svitovoho-banku-v-ssha> (дата звернення: 30.10.2025).
3. Марусяк Н. Л. Особливості забезпечення фінансової безпеки комунальних підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2024. Вип. 80. С. 85–89.

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАЛОГО БІЗНЕСУ»

Масіна Л. О.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та фінансів,

Буряга О. К.

здобувачка II (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальність Облік і оподаткування

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Раціональне управління грошовими коштами становить основу стабільного функціонування будь-якого підприємства. Саме від належної організації їх обліку, контролю та руху залежить рівень платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості й ділової надійності господарюючого суб'єкта.

Основна мета аудиту полягає у підтвердженні достовірності фінансової інформації та виявленні недоліків у функціонуванні облікової системи. Його методологія спирається на принципи незалежності, об'єктивності, професійної компетентності та конфіденційності.

Згідно з МСА, аудит грошових коштів передбачає оцінку правильності ведення касових операцій, обліку коштів на банківських рахунках, дотримання внутрішніх процедур і чинного законодавства [1].

Узагальнюючи, аудит грошових коштів являє собою незалежну перевірку правильності відображення руху найліквідніших активів підприємства, спрямовану на підтвердження їх фактичного стану та законності застосування..

З економічної точки зору аудит грошових коштів виконує дві ключові функції:

- 1) контрольну — забезпечує виявлення відхилень від встановлених норм, правил і стандартів;
- 2) інформаційну — сприяє формуванню достовірних даних, необхідних для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [2,с.199].

Він охоплює всі стадії руху грошових коштів: їх надходження (виручка від реалізації, інвестиційні внески, кредити), використання (розрахунки з постачальниками, виплата заробітної плати та податків), зберігання і складання фінансової звітності

З практичної точки зору аудит надає впевненість інвесторам, кредиторам та власникам підприємства в тому, що грошові ресурси обліковуються

належним чином, використовуються ефективно та захищені від можливих шахрайських дій.

Основними завданнями аудиту грошових коштів є:

1. Перевірку повноти та достовірності облікових даних щодо операцій з грошовими коштами, як у касі, так і на банківських рахунках.
2. Оцінку ефективності системи внутрішнього контролю за рухом грошових ресурсів та виявлення її слабких місць.
3. Встановлення відповідності облікових процедур вимогам НП(С)БО та чинного законодавства.
4. Виявлення порушень і зловживань, пов'язаних із несанкціонованими операціями або розкраданням коштів.
5. Розробку рекомендацій щодо удосконалення облікової та контрольної політики підприємства. [3]

У практиці аудиту грошових коштів використовуються такі методи:

- Документальні (перевірка первинних документів, звірка даних та проведення інвентаризацій);
- Аналітичні (розрахунок показників ліквідності та оборотності грошових коштів);
- Тестування системи внутрішнього контролю (оцінка ефективності існуючих процедур);
- Контрольні заміри (перевірка окремих вибірових операцій для підтвердження їх правильності).

Аудит грошових коштів на підприємстві є системним процесом і включає кілька взаємопов'язаних етапів:

Перший етап — підготовчий (планування). На цьому етапі аудитор аналізує обсяги грошових операцій, визначає ділянки з підвищеним ризиком і складає план перевірки. Для малих підприємств враховується невеликий обсяг операцій та використання спрощеної звітності.

Другий етап — оцінка системи внутрішнього контролю. Аудитор перевіряє дотримання касової дисципліни, порядок звірювання банківських виписок і розподіл обов'язків між касиром та бухгалтером..

Третій етап — виконання аудиторських процедур. Під час перевірки аналізуються касова книга, авансові звіти, банківські виписки та правильність відображення операцій на рахунках 30, 31. Через невеликі обсяги операцій аудитор використовує вибірові перевірки

Четвертий етап — формування висновків (заклучний). На цьому етапі узагальнюються результати перевірки, визначаються виявлені відхилення та

розробляються рекомендації щодо усунення недоліків.» Головна увага приділяється зміцненню фінансової дисципліни та вдосконаленню контролю за рухом коштів.

На підприємствах малого бізнесу аудитор доводиться використовувати непрямі методи аналізу. До них належать [4]:

- 1) порівняння залишків грошових коштів і зобов'язань на початку та наприкінці звітного періоду;
- 2) аналіз співвідношення чистого доходу від реалізації до середнього залишку грошових коштів;
- 3) оцінка оборотності коштів.

У сучасних умовах значна частина малого бізнесу застосовує спрощену систему обліку, тому аудитор має адаптувати методику перевірки до її особливостей. Це передбачає використання вибірових методів, аналітичних процедур, тестування системи внутрішнього контролю та оцінку ризиків шахрайства. Крім того, дедалі більшої актуальності набуває цифровізація аудиту — застосування програмних продуктів для автоматизованого аналізу банківських виписок, виявлення аномалій і формування аудиторських доказів.

На підприємствах малого бізнесу аудит грошових коштів спрямований не лише на виявлення помилок чи порушень, а й на надання управлінських рекомендацій. Його результатом має бути не просто висновок, а практичні пропозиції щодо підвищення фінансової дисципліни, оптимізації касових операцій, покращення взаємодії з банками та підвищення прозорості розрахунків.

Література:

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017р. № 2258-VIII зі змінами. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19> (дата звернення: 28.10.2025)
2. Бутинець Ф.Ф. Аудит: Підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів. - 4-е вид., перероб. та доп. - Житомир: ПП "Рута", 2008. 512 с.
3. Бистрицька В. І. Облік й аудит грошових коштів та їх еквівалентів. Вінниця : ВНТУ, 2021. URL: https://dspace.wnu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/36912/1/Bystrytska_V.I._OPDm-21.pdf (дата звернення: 28.10.2025)
4. Сілівончик О., Скрипник, М. Організація обліку та методика аудиту грошових коштів на підприємстві. *Економіка та суспільство*, 29. 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-42> (дата звернення: 28.10.2025)

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ НАДХОДЖЕНЬ І ВИДАТКІВ КОШТОРИСІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Осадчук С. В.

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри обліку і фінансів

Опря О. І.

здобувачка 2 курсу (магістерського) рівня,
спеціальність 071 Облік і оподаткування

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Ринкові умови та воєнний стан в Україні значно ускладнюють функціонування бюджетних установ. Це пов'язано з недоліками нормативно-правового забезпечення, нестачею бюджетних ресурсів і підвищеним психологічним навантаженням на працівників. [1, с.106]. У таких обставинах бухгалтерський облік набуває особливого значення як основа фінансового управління, адже він забезпечує контроль за доходами та видатками, упорядковує господарські операції та сприяє своєчасному виявленню ризиків для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [2, с.148].

Кошторис бюджетних установ є невід'ємною складовою бюджетної системи держави, тому важливим завданням є вдосконалення механізму його формування та виконання. Раціональна організація, належна методика обліку й аналіз результатів виконання кошторису відіграють ключову роль у підвищенні ефективності управління діяльністю бюджетних установ [3, с.134].

Облікова система у бюджетній сфері нині перебуває на етапі трансформації й поки що не повністю відповідає сучасним вимогам прозорості інформації про державні фінанси для зовнішніх користувачів, а також потребам у забезпеченні ефективного процесу прийняття управлінських рішень у державному управлінні та органах місцевого самоврядування [4].

Серед основних недоліків можна виділити такі:

- застосування двох різних методів ведення бухгалтерського обліку - касового при виконанні бюджетів та модифікованого методу нарахувань під час реалізації кошторисів бюджетних установ;
- розрізнене формування звітності про виконання бюджетів, яка консолідується окремо у системі Казначейства та у вертикалі головних розпорядників бюджетних коштів;

- відсутність єдиного підходу до методики відображення в бухгалтерському обліку операцій державних цільових фондів [2, с.148].

У процесі дослідження кошторису доходів і видатків можна виділити кілька напрямів удосконалення обліку його формування та виконання. Згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, під час відображення витрат у межах виконання кошторису основним вважається принцип нарахування, який передбачає фіксацію операцій у момент їх виникнення, а не під час фактичного руху грошових коштів.

На думку міжнародних фахівців, метод нарахувань є найоптимальнішим серед існуючих підходів, оскільки отримана на його основі інформація забезпечує більш повне відображення фінансового стану установи, результатів її діяльності та створює передумови для прогнозування майбутніх фінансових потоків [5, с.129].

Враховуючи специфіку функціонування бюджетних установ і позитивний зарубіжний досвід, доцільно застосовувати метод нарахувань під час виконання кошторису для обліку доходів і видатків. Це дозволить підвищити точність фінансових показників і рівень прозорості управлінських рішень.

Крім того, ефективність системи обліку значно зросте за умови впровадження сучасних автоматизованих програм, які забезпечать оперативний контроль за виконанням кошторису, дотриманням помісячних лімітів витрат і планом асигнувань на поточний бюджетний рік. Такі технологічні рішення сприятимуть удосконаленню управління фінансовими ресурсами бюджетної установи та підвищенню результативності її діяльності.

З урахуванням міжнародного досвіду, доцільно доповнити форму балансу бюджетних установ окремими рядками, які відображатимуть результати виконання кошторису у вигляді надлишку або дефіциту. Якщо обсяг доходів перевищує видатки, це слід вважати надлишком асигнувань, а у випадку, коли видатки перевищують доходи — дефіцитом асигнувань. Відповідно, до форми балансу необхідно внести зміни, передбачивши нові рядки — «дефіцит асигнувань» і «надлишок асигнувань» у розділі «Результат виконання кошторису за загальним і спеціальним фондом», що відповідатиме вимогам міжнародних стандартів фінансової звітності.

Отже, враховуючи як вітчизняний, так і міжнародний досвід організації обліку у бюджетних установах, а також необхідність дотримання принципів бюджетної дисципліни, слід забезпечити облік та визнання доходів і видатків за методом нарахувань відповідно до положень Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку державного сектору (МСБОДС). Це сприятиме

уніфікації підходів до формування результатів виконання кошторисів розпорядників бюджетних коштів та підвищенню прозорості фінансової звітності.

Для забезпечення повного та достовірного відображення фінансового стану і результатів діяльності бюджетним установам варто поступово перейти на облік за методом нарахувань, який забезпечує можливість довгострокового планування та прогнозування фінансових показників [6, с.6].

Результат виконання кошторису доцільно визначати через поняття “надлишок” або “дефіцит” за результатами звичайної діяльності, що відповідає міжнародній практиці.

Крім того, для підвищення ефективності організації бухгалтерського обліку виконання кошторису слід модернізувати процес обробки первинних документів, запровадивши спеціалізовані автоматизовані програми, які забезпечують швидкість, точність і зручність роботи з фінансовими даними. Водночас необхідно вдосконалювати аналітичне забезпечення процесу формування та виконання кошторисів доходів і видатків бюджетних установ, що сприятиме підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами.

Література:

1. Поліщук Є. Облік доходів і видатків в бюджетній сфері. *Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції „Розвиток соціально-економічних систем в геоелектроенергетичному просторі“*. 2025. С. 106-109.
2. Рижикова Н.І. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення формування і виконання кошторису доходів і видатків бюджетних установ. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Науковий погляд: економіка та управління*. №2 (78) / 2022. С. 147-155.
3. Соловійова Н. В. Облік виконання кошторисів головних розпорядників бюджетних коштів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Випуск 14, частина 2. 2017. С. 133-137.
4. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text> (Дата звернення: 27.10.2025)
5. Акімова О. В., Л. О. Гаврилюк. Проблеми бухгалтерського обліку в державному секторі в умовах модернізації. *Науковий вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. Краматорськ, 2017. Вип. 2. С. 127–132.
6. Перчук О. В. Удосконалення обліку доходів та видатків органів державного сектору. *ДВНЗ «Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди»*. 2017. URL: <http://ephsheir.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/handle/8989898989/2569> (Дата звернення: 27.10.2025)

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Осадчук С. В.

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри обліку і фінансів

Фтомович М. В.

здобувач 3 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти
за спеціальністю Облік та оподаткування

Крамаренко О. Р.

здобувач 3 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти
за спеціальністю Облік та оподаткування

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Здійснення митного контролю є однією з основних функцій митних органів. Сучасні виклики міжнародної торгівлі та економічна інтеграція України висувають вимогу підвищити ефективність митного контролю як інструменту не лише фіскальної, але й регулятивної функції держави. У контексті боротьби з корупцією, оптимізації процедур та пришвидшеного просування українських товарів на зовнішні ринки необхідно системно осмислити слабкі місця митної системи й шляхи їх подолання.

Відповідно до ст.4 Митного кодексу України[1] митний контроль є сукупністю заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Митного кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України. Безпосередньо митному контролю присвячений розділ IX Митного кодексу, який передбачає організацію та форми здійснення митного контролю, порядок проведення митного контролю. Відповідно до ст.336 Митного кодексу митний контроль, зокрема, передбачає:

- перевірку документів та відомостей, що надаються митним органам під час переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України:
- здійснення митного огляду:
- перевірку товарів, що переміщуються через митний кордон України;
- направлення запитів до інших державних органів з питань для встановлення автентичності документів, поданих митному органу.

Однією з форм митного контролю є проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, у

тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів. Митні органи мають право здійснювати митний контроль шляхом проведення документальних виїзних (планових або позапланових) та документальних невиїзних перевірок дотримання законодавства України з питань митної справи щодо, зокрема, правильності визначення бази оподаткування, своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;

Основні проблеми, з якими стикається система митного контролю в Україні, зокрема є: корупційні ризики, слабе технічне оснащення, неоднорідність процедур, суб'єктивність митних рішень. Незрозумілі або варіативні тлумачення митних норм призводять до суб'єктивності у рішеннях митних інспекторів [2, с. 52]. Відсутність єдиних підходів у різних митницях спричинює неоднакове трактування однакових товарів. Корупційні чинники стають особливо уразливими на етапі митного огляду та запиту документів [2, с. 54].

Багато пунктів пропуску використовують застаріле обладнання (сканери, рамки, вагові комплекси), що знижує точність і швидкість контролю. Опитування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності підтверджують, що проблема технічного стану — одна з головних у роботі митниці. Митна експертиза часто базується на евристичних методах, що піддається суб'єктивності. Відсутність стандартизованих методик та недостатня кваліфікація експертів - слабе місце у гарантуванні об'єктивності висновків.

Українська система митного контролю інколи відстає від кращих практик ЄС та світових стандартів, що ускладнює адаптацію до євроінтеграційних зобов'язань. Недостатня інтеграція цифрових митних платформ із системами інших країн створює бар'єри для швидкого обміну інформацією та спільного контролю.

Запропоновано шляхи вдосконалення митного контролю — цифровізація, “єдине вікно”, управління ризиками, модернізація обладнання, стандартизація процедур, міжнародна гармонізація. Значна увага приділяється синтезу вітчизняного та зарубіжного досвіду. Доцільним є запровадження систем електронного декларування й обробки даних, які мінімізують людський контакт і корупційні точки ризику [2, с. 52]. Створення єдиного інформаційного вікна для бізнесу зменшує дублювання процедур і пришвидшує обробку документів. Впровадження сучасних сканерів, рентгенівських систем, детекторів, вагових комплексів і нових технологій дозволяє більш швидше здійснювати аналіз вантажів, що перетинають митний кордон. Регулярне оновлення обладнання та

сертифікація засобів контролю забезпечують більш якісне вимірювань. Завдяки проведенню тренінгів, організації стажування та обміну досвідом із країнами ЄС відбувається підвищення кваліфікації експертів, що здійснюють митний контроль. Розбудова системи ризик-аналізу на основі даних і профілів товарообігу дозволить відбирати для перевірки лише ризикові вантажі [2, с. 51]. Можливе використання штучного інтелекту для прогнозування потенційних порушень. Узгодження підходів до класифікації товарів з Гармонізованою системою ВМО та практиками ЄС. Впровадження спільних систем обміну даними з митними службами сусідніх країн і запозичення позитивних моделей митного нагляду.

В Національній стратегії доходів [3] передбачається забезпечити єдиний підхід до митного оформлення товарів в митних органах України через уніфікацію заходів з управління ризиками, недопущення випадків необґрунтованого застосування форм та обсягів митного контролю. Важливим напрямом є удосконалити управління інформаційними системами та технологіями Державної митної служби, що дозволить підвищити якість виконання основних функцій, мінімізувати корупційні ризики та зменшити витрати часу на проведення митного контролю.

Митний контроль є важливою складовою державної митної справи, складовою частиною механізму забезпечення переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. Вдосконалення митного контролю сприятиме посиленню митної безпеки і створенням сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Література:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI зі змінами. ВРУ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 27.10.2025).
2. Степаненко С. В. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 49–54.
3. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядження КМУ від 27 грудня 2023 р. № 1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-p#Text> (дата звернення: 27.10.2025).

MECHANISM FOR ENSURING STRATEGIC MANAGEMENT AT AN ENTERPRISE

Poberezhets O.

Doctor of Economics,

Professor at the Department of Accounting and Finance

Li Qing

student of Master's degree of specialty 073 Management

Odesa I. I. Mechnikov National University,

Odesa, Ukraine

Strategic management is a key element in ensuring the long-term development of an enterprise under the conditions of a turbulent external environment. The efficiency of the strategic management mechanism determines the organization's ability to anticipate changes, adapt to new challenges, maintain competitiveness, and achieve sustainable development.

Modern strategic management is a managerial activity aimed at forming the organization's long-term goals and objectives that ensure the rational distribution of resources and the effective use of opportunities within a dynamic external environment. Its essence lies in the ability of management to monitor, evaluate, and flexibly adjust strategic goals in accordance with current information and changing business conditions.

The task of strategic management at each hierarchical level is to ensure such interaction of the management object with the internal and external environment that allows maintaining its potential at a level necessary and sufficient to achieve strategic goals. This interaction enables the management object to survive and develop both in the short and long term [1].

The mechanism of strategic management at the enterprise is a holistic system of institutional, organizational, economic, informational, and motivational elements that ensure the formation, implementation, monitoring, and adjustment of the enterprise's development strategy. Its structure includes:

- Subjects of strategic management (executives, managers, owners, consultants);
- Objects of management (resources, processes, projects, markets, innovations);
- Instruments (SWOT analysis, Balanced Scorecard, PESTEL, GAP analysis, KPI);

– Feedback mechanisms (monitoring systems, evaluation and control of strategic goal implementation).

The main components of the mechanism for ensuring strategic management include:

– Analytical subsystem – identification of external and internal factors influencing the enterprise's activity;

– Target subsystem – formation of strategic goals in accordance with the enterprise's mission;

– Organizational subsystem – development of the management structure to implement the strategy;

– Information subsystem – use of digital technologies for data collection, analysis, and interpretation;

– Motivational subsystem – stimulation of personnel to implement strategic initiatives;

– Control subsystem – evaluation of results and adjustment of strategic actions.

In modern conditions, the mechanism of strategic management is increasingly based on digital technologies, which provide big data analytics, automation of strategic control processes, and risk forecasting. Business Intelligence systems, AI analytics, and ERP platforms form a new quality of management focused on flexibility and rapid response to environmental changes.

The formation of an effective mechanism for ensuring strategic management at an enterprise is grounded on a set of principles that define its content, logic, and effectiveness. These principles include openness, systematization, adaptability, creativity, result orientation, cooperation, and the use of situational and behavioral approaches, which together ensure the integrity and sustainability of the management system in a dynamic environment.

The principle of openness implies the perception of the world as a unified space for supply, production, and trade, that is, the globalization of organizational behavior. It is based on the recognition of the importance of direct, informal contacts and mutual trust between business entities. The principle of a comprehensive approach means focusing not only on performing separate functions but on solving problems as an integrated whole. The organization is viewed as a component of the external environment, which shapes the opportunities and threats to its development and determines the results achieved. The principle of future orientation reflects the need for management based on a vision of the enterprise's long-term development prospects. Current management decisions must be made with regard to future trends and strategic goals. The principle of a creative approach emphasizes that the effective

use of human knowledge and creative potential is much more important than the mere involvement of material resources. It envisages the development of employees' motivation for achievement, self-realization, and innovation in professional activity.

The principle of result orientation implies that the main criterion for evaluating managerial performance is the results achieved, not merely the functions performed. The principle of cooperative activity directs organizational forms and management methods toward partnership, collaboration, and joint achievement of goals rather than dominance or the defense of positions. The principle of systematization defines strategic management as an integrated system of interrelated elements that has an input (resources), output (goals), feedback with the external environment, and a coordinated structure of interactions.

The principle of functionality means that strategic management represents a set of interrelated managerial functions, the implementation of which ensures the achievement of the enterprise's strategic goals. The principle of reproduction and modernization is oriented toward the continuous improvement of production processes for goods and services in accordance with market needs, as well as the minimization of total costs per unit of useful effect. The principle of normativity and evaluativeness provides for the establishment of clear standards and quantitative assessment of managerial decisions within all subsystems of strategic management – in terms of quality, resource intensity, market parameters, and financing volumes. The principle of information integration ensures the unity of information flows among management subsystems, various stages of the object's life cycle, hierarchical levels of management, and management actors.

The principle of dynamism takes into account changes in the management object over time, as well as the degree of influence of external and internal factors on its behavior. The principle of administration consists in the regulation of functions, rights, responsibilities, quality standards, costs, deadlines, and other parameters in the enterprise's normative documents. The principle of a behavioral approach focuses on the effective use of the professional, intellectual, and creative potential of personnel to achieve the organization's strategic goals. The principle of a situational approach implies the selection of management methods and decision-making according to a specific situation, taking into account risks and unforeseen circumstances, which ensures the flexibility of strategic management.

The combination of the above principles forms the conceptual foundation of the mechanism for ensuring strategic management at the enterprise, which must be flexible, adaptive, result-oriented, and focused on innovative development under the conditions of the digital economy.

Thus, the effectiveness of strategic management is determined by the degree of consistency between its mechanisms, the level of digital integration, the competence of management personnel, and the adaptability of the organizational structure. Improving the mechanism of strategic management is a key condition for enhancing the enterprise's competitiveness in the context of the global economy.

References:

1. Strategic Management: Meaning, Concepts, Examples. 2018. URL: <https://www.iedunote.com/strategic-management>. (Access date: 14.10.2025).
2. Mintzberg H. A Guide to strategic positioning. NY: Addison-Wesley, 1995. 600 p.
3. Jansson H. International strategic management hybrids in China // International journal of emerging markets. 2015. No. 10. pp. 209-223.

ВИКУП БОРГУ З ДИСКОНТОМ НА ВТОРИННОМУ РИНКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРУКТУРИЗАЦІЇ БОРГУ

Савастєєва О. М.

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і фінансів

Хоу Мінчжи

здобувач II (магістерського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

У сучасних умовах зростаючого боргового навантаження на держави та корпорації все більшої актуальності набувають інструменти реструктуризації боргу. Одним з таких є викуп боргу з дисконтом на вторинному ринку - ефективний спосіб зниження боргового тиску в умовах обмеженості фінансових ресурсах.

Викуп боргу з дисконтом – це інструмент, коли боржник сам викупує власні боргові зобов'язання на вторинному ринку за ціною нижчою від номіналу. Наприклад, держава має облігації на суму \$100 млн, але на ринку вони торгуються за 60% номіналу; викупивши їх за \$60 млн, держава "прощає" собі \$40 млн боргу. Ця процедура здійснюється за наступним алгоритмом: боржник виходить на вторинний ринок через брокера або банк, встановлює обсяг і ціну викупу (часто через тендер або з відкритим ринковим наказом). Фінансування здійснюється за рахунок бюджету, резервів або нових джерел, після викупу облігації погашаються, що призводить до зменшення заборгованості [1].

Перевагами такого інструменту реструктуризації є:

- зменшення загального боргу (без повного погашення номіналу).
- позитивний сигнал для ринку про контроль над боргом.
- гнучкість у виборі часу та обсягів викупу.

Водночас, даному інструменту притаманні певні і ризики:

- можливе підвищення попиту, що призводить до зростання ціни облігацій;
- не завжди вторинний ринок є достатньо ліквідним;
- не всі кредитори можуть погодитися на продаж цінних паперів.

Далі потрібно проаналізувати практичну реалізацію даного інструменту реструктуризації боргу на прикладі таких країн, як США, Китай та Японія.

Ринок облігацій США є найбільш глибоким і ліквідним у світі. Більшість державних облігацій не можна викупити достроково за номіналом. Але уряд іноді проводить активне управління портфелем державного боргу. У законодавстві США існували обговорення щодо управління державним боргом через викупи облігацій, особливо довгострокових із низькими ставками. Американське казначейство може в певних випадках викупувати власні облігації на відкритому ринку, особливо якщо ринкові умови дозволяють зменшити витрати на обслуговування боргу. Але це не є типовим інструментом реструктуризації дефолтного боргу, а більше інструментом менеджменту боргу. На корпоративному рівні американські компанії регулярно здійснюють програми викупу боргу, коли їх боргові інструменти торгуються з преміями або дисконтом [2].

Китай має розвинений «міжбанківський ринок» облігацій, який поглинає основну частину торгів. Існує також ринок облігацій на біржі, але він менш активний порівняно з міжбанківським. Доступ для іноземних інвесторів спочатку був обмежений, але останніми роками розвиваються ініціативи, такі як Bond Connect (зв'язок між Гонконгом і материковим Китаєм) для полегшення доступу іноземців до китайського ринку облігацій. В останні роки кілька китайських корпорацій у секторах нерухомості чи важкої промисловості використовували так звані «offer to tender» — пропозиції викупу своїх облігацій за певною дисконтною ціною або з подальшою реструктуризацією. Наприклад, компанія Sunac (великий девелопер) запропонувала викуп облігацій за ~18–20 % їх номіналу як частину свого плану реструктуризації. У китайському контексті ці операції часто є частиною комплексних реструктуризацій: викуп доповнюється обміном боргу на менш ризиковий інструмент або конверсію в акції [3].

Японський ринок державного боргу також дуже великий та активний. В Японії існує специфічний ринок, називаний *gen-saki*, що схожий на репо-операції з облігаціями — угоди купівлі-продажу з відстроченим зворотним придбанням. Це допомагає ліквідності вторинного ринку облігацій. Крім того, Японія в останні роки обговорює можливість викупу «супердовгих» японських державних облігацій, які були випущені під дуже низькі ставки, у зв'язку з підвищенням процентних ставок — як засобу управління борговим портфелем. На корпоративному рівні японські компанії також могли б застосовувати викуп власного боргу, хоча цей інструмент менш поширений, ніж у США. Рівень державного боргу в Японії дуже високий, тому викуп навіть частини довгострокового боргу може мати вплив на структуру та витрати по

обслуговуванню, але завдяки великому внутрішньому ринку та значному державному впливу уряд може координувати такі операції [4].

Отже, викуп боргу з дисконтом представляє собою ефективний інструмент управління боргом, особливо в умовах фінансової нестабільності, який вимагає прозорості, ретельного аналізу ринку та наявності ресурсів та є частиною комплексної стратегії реструктуризації. Усі три проаналізовані країни мають фінансові ринки, де такий інструмент може бути застосований, але з різними обмеженнями й акцентами. У США інструмент більш природний через глибоку ринкову інфраструктуру. У Китаї частіше зустрічається на корпоративному рівні, у рамках реструктуризацій та викупів облігацій. У Японії даний інструмент більше орієнтований на державний борг і загальну політику управління боргом, а не радикальні реструктуризації.

Література:

1. Blommestein, H., Elmadag, M. E., & Wellendorph, J. Buyback and exchange operations: Policies, procedures and practices among OECD public debt managers. *OECD Working Papers on Sovereign Borrowing and Public Debt Management* #. 5. 2021. OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/5k92v18rh80v-en> (дата звернення 28.10.2025)
2. Zhou, J. Testing the liquidity-support effects of the U.S. Treasury Buyback Program *IMF Working Paper No. 2025/088*. International Monetary Fund. 2025. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2025/05/09/Testing-the-Liquidity-Support-Effects-of-the-U-S-566801> (дата звернення 28.10.2025)
3. Nishizawa, T. China's role in sovereign debt restructuring. *China International Strategy Review*, 6, 100–121. 2024. URL: <https://doi.org/10.1007/s42533-024-00158-5> (дата звернення 28.10.2025)
4. Hosono, K., Miyakawa, D., & Watanabe, S. Pricing implications of intervention and debt management in the primary market of Japanese government bonds (JGBs). *Pacific-Basin Finance Journal*, 77. 2023. URL: <https://ideas.repec.org/a/eee/pacfin/v77y2023ics0927538x2200213x.html> (дата звернення 28.10.2025).

ОПТИМІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Татар М. С.

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування,
*Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»,
м. Харків, Україна*

Публічно-приватне партнерство (ППП) є складовою системи державного управління, яка базується на взаємній вигоді держави та бізнесу. PPP є ефективним інструментом залучення інвестицій у транспортну, енергетичну, соціальну та комунальну інфраструктуру. Ефективна взаємодія держави і приватного сектору дозволяє оптимізувати витрати бюджету, прискорити модернізацію інфраструктури, підвищити інноваційність економіки та створити нові робочі місця. Однак на практиці реалізація PPP стикається з низкою проблем – наявність складних процедур погодження проєктів та недостатність ефективного інституційного забезпечення.

Згідно з Законом України «Про публічно-приватне партнерство» PPP – співробітництво між публічним та приватним партнерами, що здійснюється на основі договору та відповідає ознакам публічно-приватного партнерства [2]. Такими ознаками є:

1) внесення приватним партнером інвестицій, а саме забезпечення приватним партнером повного або часткового фінансування, створення та/або будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт, технічне переоснащення) і технічного обслуговування об'єкта PPP (крім випадків, визначених Законом України «Про публічно-приватне партнерство»), з передачею або без передачі приватному партнеру права на управління та/або експлуатацію об'єкта PPP та/або права на надання суспільно значущих послуг;

2) довготривалість строку PPP, крім проєктів PPP з будівництва житла та проєктів PPP з будівництва житла з допороговим значенням, строк яких може становити менше п'яти років;

3) передача приватному партнеру частини ризиків, що пов'язані із забезпеченням приватним партнером повного або часткового фінансування, створення та/або будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт, технічне переоснащення) і технічного обслуговування та/або

управління, та/або експлуатації об'єкта ППП (крім випадків, визначених Законом України «Про публічно-приватне партнерство»), та інших ризиків, що виникають під час реалізації проекту ППП [2].

Отже, публічно-приватне партнерство – це форма співпраці між органами державної влади або місцевого самоврядування та приватним сектором, що базується на розподілі ризиків, ресурсів і відповідальності з метою реалізації суспільно важливих проєктів. Така взаємодія створює синергійний ефект, який сприяє розвитку інфраструктури, покращенню бізнес-клімату та підвищенню продуктивності економіки.

У рамках здійснення ППП можуть укладатися: концесійний договір; договір ППП.

Механізм ефективного ППП передбачає послідовність етапів:

1. Ідентифікація потреби у проєкті.
2. Підготовка техніко-економічного обґрунтування.
3. Оцінка ризиків і вибір оптимальної форми партнерства.
4. Проведення конкурсного відбору приватного партнера.
5. Укладення договору та забезпечення контролю виконання умов.
6. Моніторинг, звітність і коригування проєкту.

В останні роки в Україні спостерігається активізація реформування інституційного середовища у сфері ДПП. Зокрема, створено Агенцію з питань підтримки державно-приватного партнерства [4], 19 червня 2025 року прийнято Закон України «Про приватно-публічне партнерство», удосконалено процедури оцінки ефективності проєктів та управління ризиками тощо. Крім того, значна кількість публікацій науковців присвячена ідентифікації проблем в розвитку ППП та його удосконаленню [1, 3, 5]. До проблем розвитку ППП в Україні можна віднести:

1. Недосконалість нормативно-правової бази (незважаючи на удосконалення законодавства, зокрема, прийняття Закону України «Про публічно-приватне партнерство», низка положень залишається декларативною, існує невизначеність у процедурах оцінювання проєктів, розподілі ризиків, механізмах контролю та захисту інтересів приватних партнерів).

2. Низька інвестиційна привабливість (високий рівень політичних ризиків, нестабільність законодавства та недовіра до судової системи стримують інвесторів).

3. Фінансові бар'єри (недостатність доступних джерел довгострокового фінансування, обмеженість державних гарантій і труднощі у залученні кредитів від міжнародних фінансових установ ускладнюють реалізацію масштабних проєктів).

З огляду на це, напрямами удосконалення системи ППП є:

1. Удосконалення законодавчої бази (гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, чітке визначення механізмів розподілу ризиків, процедури оцінювання ефективності проектів, а також гарантії прав приватних інвесторів).

2. Розвиток інституційної спроможності (створення компетентних спеціалізованих підрозділів з питань ППП при центральних і місцевих органах влади, які забезпечуватимуть професійний супровід проектів та надання консультацій).

3. Удосконалення стандартів прозорості (налагодження розвитку відкритих реєстрів проектів ППП, використання електронних платформ для підготовки та моніторингу угод, що сприятиме зростанню довіри бізнесу та громадськості).

4. Фінансові стимули (розробка механізмів податкових пільг, державного співфінансування та гарантування ризиків для приватних партнерів).

5. Позитивний досвід реалізації успішних проектів (у сфері енергозбереження, транспорту, медицини тощо) в зарубіжних країнах та в Україні, який має бути поширений через навчальні програми, семінари тощо.

Таким чином, ППП є ефективним інструментом активізації інвестиційних процесів, розвитку інфраструктури та забезпечення економічного зростання, однак ефективність механізмів залишається обмеженою через низку організаційних і фінансових бар'єрів. Необхідними умовами успішного розвитку ППП є підвищення прозорості процедур, вдосконалення управління ризиками, створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення міжнародного досвіду.

Література:

1. Воротін В. Є., Проданик В. М. Від регуляторної політики до державно-приватного партнерства в публічному секторі України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. №1. С. 95-102.
2. Про публічно-приватне партнерство: Закон України від 19 червня 2025 року №4510-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4510-20#n69> (дата звернення 31.10.2025)
3. Клевцевич Н. А. Публічно-приватне партнерство як механізм активізації модернізаційних процесів у сфері житлово-комунального господарства України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. №7-8. С. 270-271.
4. Офіційний веб-сайт Агенції з питань підтримки державно-приватного партнерства. URL: <https://pppagency.gov.ua/uk/> (дата звернення 31.10.2025)
5. Сукманюк В. Публічно-приватне партнерство як інструмент розвитку транспортної інфраструктури. *Академічні візії*. № (47). 2025. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2192/2066> (дата звернення 31.10.2025)

ОРГАНІЗАЦІЯ АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

Тимків І. В.

здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри економіко-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та психології
*Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Будівництво є однією з найстаріших галузей народного господарства, рівень якого вказує на соціально-економічний розвиток країни в цілому. Кризові явища, як і відродження та вихід із криз, найперше відчуються в будівельній галузі [1, с. 191].

Будівництво є складовою частиною капітального будівництва, що охоплює практичну реалізацію проєкту створення чи реконструкції об'єкта. Загалом, поняття «капітальне будівництво» це процес створення нових, а також розширення, реконструкції, технічного переоснащення діючих підприємств, об'єктів виробничого і невиробничого призначення, пускових комплексів (з урахуванням проєктних робіт, проведення торгів (тендерів) у будівництві, консервації, розконсервації об'єктів, утримання напрямків підприємств, що будуються, а також придбання технологічного обладнання, що не входить до вартості об'єктів) [2].

Водночас, з метою запобігання порушенням у сфері містобудівної діяльності, забезпечення якості та безпеки будівельних робіт та готових об'єктів, захисту права та інтересів громадян, держави та замовників будівництва, необхідно здійснювати контроль та нагляд за здійсненням капітального будівництва, а також за сферою архітектурно-будівельних відносин.

Мета такого контролю та нагляду полягає у забезпеченні дотримання вимог законодавства, державних будівельних норм, стандартів і правил під час проєктування, будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту та технічного переоснащення об'єктів будівництва.

Слід підкреслити, що архітектурно-будівельний контроль та нагляд – це система державних і самоврядних заходів, спрямованих на забезпечення дотримання суб'єктами будівництва вимог законодавства, державних будівельних норм, стандартів і правил під час проєктування, будівництва, реконструкції, реставрації та експлуатації об'єктів.

До системи органів архітектурно-будівельного контролю та нагляду в Україні відносять:

- Міністерство розвитку громад та територій України – формує державну політику у сфері архітектурно-будівельного контролю та нагляду;
- Державну інспекцію архітектури та містобудування України – реалізує політику у сфері видачі дозвільних документів, проведення перевірок суб'єктів містобудування, а також притягнення порушників до відповідальності;
- органи місцевого самоврядування – здійснюють контроль на території відповідної громади стосовно об'єктів з найменшим рівнем ризику, які можуть спричинити незначну шкоду для життя та здоров'я людей і мінімальні економічні збитки.

Вказані органи здійснюють архітектурно-будівельний контроль та нагляд у таких формах:

- планові перевірки – проводяться відповідно до затвердженого плану за ризико-орієнтованим підходом;
- позапланові перевірки – за скаргами, у разі виявлення порушень або доручення уряду/суду;
- виїзні обстеження – під час будівництва об'єкта для перевірки дотримання технічних норм.

Наприкінці відмітимо, що організація архітектурно-будівельного контролю та нагляду в Україні ґрунтується на фундаментальних принципах, зокрема: законності, відкритості та відповідальності суб'єктів містобудування. Завдяки діяльності органів архітектурно-будівельного контролю та нагляду, забезпечується дотримання державних стандартів у сфері будівництва, що, в свою чергу, сприяє формуванню безпечного та якісного житлового середовища, а також сталому розвитку територій.

Завдяки поєднанню державного контролю та нагляду, а також відповідальності суб'єктів будівництва – забезпечується безпечність, якість і надійність споруд. Така система сприяє запобіганню самочинному будівництву, зменшенню порушень і формуванню прозорого будівельного ринку.

Література:

1. Косьмій М.М., Габрель М.М., Касіяничук В.Д., Шевчук М.О. Трансформації та особливості капітального будівництва в умовах воєнного стану. Приклад «тилової» області. *Просторовий розвиток: Наук. збірник*. КНУБА, 2024. Вип. 9. С. 190-207.
2. Про затвердження Порядку державного фінансування капітального будівництва : постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1764. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/1764-2001-%D0%BF#Text>. (дата звернення 25.10.2025)

ЛОГІСТИКА ТА ІНВЕСТИЦІЇ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ: РОЗРАХУНКИ ТРАНСПОРТНИХ МАРШРУТІВ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ВАНТАЖІВ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Целлер В. І.

здобувач третього освітньо-наукового рівня освіти

Крамський С. О.

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри публічного управління та адміністрування,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

м. Одеса, Україна

Період з 2022 року й до тепер турбулентно змінив інвестиційний ландшафт української логістики. Якщо до 2022 року інвестиції були спрямовані на розширення, модернізацію під стандарти ЄС та зниження собівартості, то після вторгнення вони набули характеру ситуативного реагування та забезпечення виживання. Якщо до війни інвестиції в дорогу автоматизацію вважалися прерогативою гігантів, то зараз це стало питанням операційної безперервності [1]. Логістичні компанії почали активно інвестувати у: конвеєрні та сортувальні лінії: Великі поштові оператори ("Нова Пошта") та ритейлери ("Епіцентр", Fozzy Group) продовжили інвестувати у будівництво та модернізацію сортувальних терміналів, де автоматичні лінії здатні обробляти десятки тисяч посилок на годину, мінімізуючи ручну працю. Як відповідь, у 2024-2025 роках почали активно розвиватися контейнерні поїзди та інтермодальні перевезення (комбінація авто, залізниці та річки/моря). "Укрзалізниця" запустила нові маршрути контейнерних поїздів до портів Румунії (Констанца) та Польщі (Гданськ), а також до Дунайських портів. Це дозволило диверсифікувати ризики та оптимізувати вартість доставки на довгих маршрутах [2].

Пропонуються практичні розрахунки для оптимізації та розвитку логістичних проєктів в турбулентних умовах. Замість впровадження складних моделей, які важко застосувати в умовах швидких змін, логістичний бізнес в Україні у 2022-2025 роках перейшов до прагматичних, швидких розрахунків. Вони базуються на двох ключових принципах: аналізі сукупної вартості ризику для оптимізації маршрутів та розрахунку окупності (Payback Period) для обґрунтування інвестицій в інновації. Ми розглянемо два прикладні розрахунки,

що ілюструють цей підхід. Приклад розрахунку: Оптимізація маршруту (Аналіз сукупної вартості ризику). Класична оптимізація шукає найдешевший маршрут [3]. В умовах війни логістичні компанії почали розраховувати "ризиком-скориговану вартість" (Risk-Adjusted Cost). Сценарій: Компанії потрібно доставити вантаж (наприклад, 1 контейнер) вартістю \$150,000.

Вибір маршрутів: 1. Маршрут А (Морський коридор): - прямі витрати (фрахт, портові збори): \$3,000. Оцінка ризику (затримка, пошкодження, ризик атаки): 1.5% ймовірність повної або часткової втрати вантажу. 2. Маршрут Б (Сухопутний + порт Румунії): - прямі витрати (автоперевезення, черги, збори в порту Констанца): \$5,500. Оцінка ризику (ДТП, значні затримки на кордоні): 0.2% ймовірність втрат. Розрахунок: Мета — обрати маршрут не з найнижчою прямою вартістю, а з найнижчою сукупною вартістю (прямі витрати + очікувані втрати від ризику). Очікувані втрати = Вартість вантажу $\times$ Ймовірність ризику.

1. Розрахунок для маршруту А (море): - очікувані втрати: $\$150,000 \times 0.015 = \$2,250$. Сукупна вартість (а): \$3,000 (прямі) + \$2,250 (ризик) = \$5,250.

2. Розрахунок для Маршруту Б (Суша): - очікувані втрати: $\$150,000 \times 0.002 = \300 . Сукупна вартість (В): \$5,500 (прямі) + \$300 (ризик) = \$5,800. Висновок з розрахунку: При вартості вантажу в \$150,000, "дешевий" морський маршрут залишається сукупно вигіднішим (\$5,250), ніж "дорогий" сухопутний (\$5,800), навіть з урахуванням вищих ризиків.

Зміна сценарію (оптимізація): Якщо компанія везе дорогий вантаж (наприклад, фармацевтику чи електроніку) вартістю \$800,000.

1. Розрахунок для Маршруту А (Море): - очікувані втрати: $\$800,000 \times 0.015 = \$12,000$. Сукупна вартість (А): \$3,000 (прямі) + \$12,000 (ризик) = \$15,000

2. Розрахунок для Маршруту Б (Суша): - очікувані втрати: $\$800,000 \times 0.002 = \$1,600$. Сукупна вартість (Б): \$5,500 (прямі) + \$1,600 (ризик) = \$7,100.

Приклад розрахунку: Обґрунтування Інвестицій (Модель окупності інновацій). Інвестиції в інновації (розвиток) вимагають обґрунтування. Найпоширеніша модель — розрахунок періоду окупності (Payback Period), особливо актуальний через дефіцит кадрів. Сценарій: складський комплекс розглядає інвестицію в автоматичну сортувальну лінію, щоб замінити ручну працю. Вартість інвестиції (лінія та ПЗ): \$420,000 показники "до" (ручне сортування): кількість працівників у зміні: 20 осіб. кількість змін: 2; загальна кількість працівників: 40 осіб; середня місячна вартість 1 працівника (з податками та відрахуваннями): \$750. Загальні місячні витрати на персонал: $40 \times \$750 = \$30,000$ показники "після" (автоматична лінія): кількість персоналу (оператори, техніки): 6 осіб на 2 зміни; загальні місячні витрати на персонал:

$6 \times \$750 = \$4,500$. Додаткові витрати (енергія, обслуговування лінії): $\$2,500$ / місяць. Нові сукупні місячні витрати: $\$4,500 + \$2,500 = \$7,000$.

Як показують дані розрахунки, логістика в умовах війни перейшла від абстрактних моделей до конкретних фінансових розрахунків "тут і зараз". Оптимізація полягає не в пошуку найкоротшого шляху, а в управлінні сукупною вартістю ризику. Розвиток (інвестиції в інновації) обґрунтовується не довгостроковими стратегіями, а швидким періодом окупності, який вирішує нагальні проблеми дефіциту ресурсів [4]. Для ексклюзивного вантажу той самий розрахунок показує, що значно вигідніше обрати дорожчий, але безпечніший сухопутний шлях. Ця гнучка модель дозволяє компаніям приймати щоденні рішення, оптимізуючи баланс між витратами та безпекою.

Повномасштабна війна і пов'язана з цим турбулентність стала для української логістики руйнівним, але водночас і потужним трансформуючим фактором. Вона примусово перевела галузь з моделі "економії витрат" на модель "управління стійкістю". Для її сталого розвитку необхідні скоординовані дії як з боку держави, так і бізнесу [5].

Таким чином, інвестиції, зроблені у 2022-2025 роках в Дунайський кластер, цифровізацію, автоматизацію та енергонезалежність, не є тимчасовими рішеннями. Вони формують нову, значно більш гнучку, технологічну та інтегровану в Європейський простір і транспортно-логістичну систему України. Саме ця система стане одним із ключових драйверів післявоєнного відновлення та сталого економічного зростання України.

Література:

1. Yevdokimova O.M. Management processes of infrastructure projects and programs in the sphere of water transport during turbulence in Ukraine. *Business - Navigator*. Kherson. 2025. №1(78). P.274-278.
2. Kolodinskyi S.B. Conceptual model for managing the phases of implementation of infrastructure projects and programmes in the post-war period. *Scientific bulletin of Mukachevo state university. series "Economics"*, 2023. 10(3). P.33-40.
3. Мамонтенко Н.С. Міжнародна економіка та імплементація інформаційно-комунікаційної логістики у вимірі мультимодальних перевезень в турбулентних умовах. *Грааль науки*. 2025. № 52. С.328–340.
4. Дарушин О.В. Концептуальна економіко-математична модель для управління параметрами результатів інфраструктурних проєктів і програм у вимірі водного транспорту в умовах турбулентності. *Грааль науки*. 2025. №50. С.236-251.
5. Zakharchenko O.V. Optional mechanism for formation of freight business strategies of shipping companies. *Business - Navigator*. Kherson. 2024. №3(76). P.116-123.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ (РОЗВИТОК ФІНТЕХУСТАНОВ): СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ ЯК ЧИННИК ДОСТУПНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

Бутенко В. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів

Щуровська К. І.

студентка 3 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

У сучасних умовах глобальної трансформації цифровізація бюджетного процесу стає головним чинником доступності державних фінансів. Україна та Польща є показовими прикладами країн, де впровадження цифрових рішень не тільки змінює механізми планування й виконання бюджету, а й значно розширює можливості громадян та бізнесу у доступі до фінансової інформації. Порівняння їхнього досвіду дозволяє оцінити ефективність цифрових реформ у сфері публічних фінансів та визначити ключові вектори розвитку. Цифровізація - це, спрямована на автоматизацію, оптимізацію і підвищення ефективності процесів, тенденція впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у різні сфери діяльності держави, бізнесу та суспільства. Зокрема, охоплює використання цифрових даних, хмарних сервісів, єдиних інформаційних систем, аналітики великих даних, відкритих даних і відповідних навичок у користувачів. У випадку бюджетного процесу цифровізація означає, що всі стадії бюджетного циклу - планування, формування, затвердження, виконання, контроль і звітування - супроводжуються цифровими інструментами. Дозволяє забезпечити централізований збір даних, мінімізацію ручної обробки, прискорення процедур та підвищення підзвітності [1].

В Україні запроваджується нова ІТ-система бюджетного планування, яка має на меті консолідувати дані між усіма учасниками процесу та скоротити час

обробки запитів. Цифровізація бюджетного процесу також означає, що громадяни й зацікавлені сторони можуть отримувати доступ до інформації про державні фінанси в електронному вигляді: відкриті бюджети, портали звітності. Тобто, цифровізація слугує зміною не лише технологічною, але й організаційною: змінюються процедури, культури управління, взаємодія з громадянами. У бюджетному контексті це дає можливість створити систему “відкритих державних фінансів”, в якій дані про надходження, витрати, виконання бюджету доступні в онлайн-режимі або з мінімальним бар’єром. Водночас цифровізація бюджетного процесу передбачає інтеграцію інформаційних систем між різними держорганами - фінансами, податками, аудитом, казначейством. Наприклад, у розробленій стратегії України вказано на оптимізацію обміну даними між публічними фінансовими установами. Отже, цифровізація бюджетного процесу - це не лише “цифрові форми”, а радше трансформація способу управління державними фінансами [2].

У теперішньому світі державне управління та фінанси стикаються з низкою викликів: потребою у підвищенні ефективності використання бюджетних коштів, зменшенні корупційних ризиків, а також очікуваннями громадян на відкритість і участь. Цифровізація бюджетного процесу дає відповідь на ці запити, оскільки дозволяє скорочувати час та затрати на обробку інформації, зменшувати людський фактор і покращувати якість даних. Наприклад, автоматизована система бюджетного обміну в органах оборони України дозволяє забезпечити кращий контроль за витратами та згідно з повідомленнями забезпечує відповідність стандартам НАТО, що особливо важливо в умовах воєнних дій і значних оборонних видатків. До того ж, глобальні тенденції - зростання очікувань щодо відкритих даних, цифрових платформ управління, залучення громадськості - роблять цифровізацію бюджетного процесу актуальною складовою реформи державного фінансового управління. У ситуації, коли державні бюджети стикаються з дефіцитами, а громадяни все вимогливіші до ефективності витрат, цифрові інструменти стають конкурентною перевагою держави. У контексті України, яка перебуває у стані глобальних змін та має додаткову потребу в підвищеній довірі до інституцій через війну і значні фінансові виклики, цифровізація набуває значення у тому, що громадяни, міжнародні партнери й інвестори все більше оцінюють не лише макроекономічні показники держави, а й якість управління, відкритість фінансів і наявність цифрових платформ. Наприклад, уряд України схвалив стратегію цифрового розвитку системи публічного фінансового управління до 2030 року. Отже, цифровізація бюджетного процесу стає не

факультативним елементом, а необхідністю для сучасної держави, яка прагне бути конкурентоспроможною та ефективною [3,4].

За даними “Digital Decade Country Report 2024”, бюджет цифрової трансформації у Польщі становить близько 12,4 млрд євро (приблизно 1,6% ВВП) для цифровізації до 2030 р. Країна ухвалила стратегію цифровізації до 2035 року, передбачивши виділення понад 100 млрд злотих (приблизно 23 млрд євро) до 2030 року для цифрових проєктів, включно з бюджетними, цифровими компетенціями громадян та електронним урядуванням. Також державні сервіси, в т.ч. бюджетні й фінансові, переходять на електронні форми, з розвитку інфраструктури цифрової доступності, інтернет-мереж високої пропускної здатності, хмарних систем. В Польщі “доступність державних фінансів” проявляється у тому, що громадяни можуть через цифрові сервіси отримувати інформацію про бюджет, використовувати відкриті дані, подавати електронні документи, здійснювати взаємодію з державою у фінансовій сфері [5].

Отже, дані демонструють, що і в Польщі, і в Україні цифровізація бюджетного процесу просувається, хоча темпи, інвестиції і системний досвід різні. У країнах, як Україна і Польща, цей процес має важливе значення: Польща демонструє системний підхід, вже значний досвід і ресурси для цифрової трансформації, Україна - великий потенціал, мотивацію реформувати систему державних фінансів, а також міжнародну підтримку. При цьому обидві країни стикаються з типовими викликами: необхідністю підвищення цифрових навичок працівників і громадян, інтеграції інформаційних систем, забезпечення якості і захисту даних, та зміною процедур управління.

Література:

1. Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. Разумков центр. 2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyvrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv> (дата звернення: 28.10.2025)
2. Білик В. Міністерство фінансів оцифровує бюджетне планування. ТОВ «Інформаційне агентство «факти. Аналітика. Коментарі. Тенденції». 2025. URL: <https://fact-news.com.ua/en/the-ministry-of-finance-is-digitizing-budget-planning/> (дата звернення: 29.10.2025)
3. Черногоренко К. Завдяки системі Бюджет обмін інформацією між учасниками процесу та фінансування видатків стануть автоматичними. Міністерство оборони України. 2024. URL: <https://mod.gov.ua/en/news/kateryna-chernohorenko-the-budget-system-enables-automatic-information-sharing-among-those-involved-in-the-process-and-automatic-funding-for-expenses> (дата звернення: 29.10.2025)
4. Уряд затвердив Стратегію цифрового розвитку системи управління державними фінансами до 2030 року. Dnipropetrovsk investment agancy. 2025. URL:

<https://dia.dp.gov.ua/uryad-zatverdiv-strategiyu-cifrovogo-rozvitku-sistemi-upravlinnya-derzhavnimi-finansami-do-2030-roku/> (дата звернення: 29.10.2025)

5. Міністр цифрових технологій заявив, що до 2030 року Польща витратить 100 мільярдів злотих на цифровізацію. Biznes.pap. 2024. URL: <https://biznes.pap.pl/wiadomosci/firmy/poland-expected-spend-pln-100-bln-digitisation-2030-says-digital-affairs-minister> (дата звернення: 29.10.2025)

КОНЦЕПЦІЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ НОВІТНЬОЇ СВІТОВОЇ КОН'ЮНКТУРИ

Гусєв А. О.

здобувач третього освітньо-наукового рівня освіти
спеціальність 051 Економіка

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

м. Одеса, Україна

В умовах новітньої світової кон'юнктури, що характеризується посиленням геополітичної фрагментації та регіоналізації, наслідками пандемічної криз та стрімкою цифровізацією, концепція макроекономічної стабільності вимагає істотного переосмислення. Традиційне фокусування на контролі показників інфляції та зайнятості виявляється недостатнім для забезпечення довгострокової стійкості макроекономічних систем перед новітніми викликами. Такі трансформації обумовлюють необхідність впровадження адаптивної парадигми макроекономічної стабільності, що включатиме фінансову стійкість, структурну гнучкість, екологічний чинник та адекватну реакцію на демографічні зміни. Розробка ключових положень такої концепції поставлено за мету в даних тезах.

Традиційна парадигма макроекономічної стабільності формувалася на основі неокейнсіанського та монетаристського консенсусу II половини XX ст. Вона базувалася на чітко визначеному наборі економічних показників та інструментів:

- економічне зростання (таргетування стабільного зростання ВВП як основного показника добробуту);
- цінова стабільність (контроль рівня інфляції через політику таргетування, що є прерогативою центрального банку);
- повна зайнятість (прагнення до природного рівня безробіття, підтримка якого забезпечувалася фіскальною та монетарною політикою);
- зовнішня рівновага (контроль дефіциту платіжного балансу та стабільність національної валюти);
- система національних рахунків (забезпечення систематизації макроекономічного аналізу) [1, с. 23].

На початку XXI ст., особливо під час світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. така парадигма виявилася недостатньо ефективною через критичні її недоліки:

- недооцінка фінансових ризиків (стабільність цін та зайнятості не гарантує фінансової стійкості, оскільки системні ризики можуть накопичуватися в тіньовому банківському секторі та на ринках активів);
- ігнорування нерівності (параметри ВВП, інфляції та зайнятості не відображають зростаючої майнової та соціальної нерівності, що підриває довгострокову соціальну стабільність);
- неврахування зовнішніх ефектів (ігнорування негативних зовнішніх ефектів (забруднення, виснаження ресурсів тощо), оскільки вони не включаються до ВВП або інших суто макроекономічних індикаторів; стабільність розглядалася лише у короткостроковому та середньостроковому періоді).

Нездатність традиційної макроекономічної парадигми враховувати довгострокові соціальні та екологічні виклики стала основою для виникнення нової концепції сталого розвитку. Ця парадигма визначається як модель збалансованого вирішення соціально-економічних проблем, що ґрунтується на подоланні протиріччя між необмеженими людськими потребами та обмеженими наявними ресурсами, з метою збереження природно-ресурсного потенціалу [2, с. 42].

Дана концепція була формалізована в 2015 році із прийняттям Резолюції ООН «Порядок денний сталого розвитку до 2030 року». Цей документ включає 17 цілей сталого розвитку економічного, соціального та екологічного спрямування, які мають бути досягнені до 2030 року [3].

Парадигма сталого розвитку включає 3 виміри:

- економічний (забезпечення прибутковості та продуктивності, що не виснажує капітал);
- соціальний (справедливий розподіл благ, інклюзивність та рівність);
- екологічний (мінімізація забруднення та раціональне використання природних ресурсів).

Отже, макроекономічна стабільність в розумінні концепції сталого розвитку передбачає:

- нове розуміння сутності капіталу (макростабільність вимагає не лише збереження фізичного та фінансового капіталу, але й природного, людського та інтелектуального капіталу);

– інтеграція різних форм державної політики (необхідність узгодження фінансової та монетарної політики з цілями екологічних та соціальних програм);

– нові індикатори вимірювання (використання показників, що доповнюють ВВП, таких як Індекс людського розвитку та показники чистого скоригованого заощадження для оцінки довгострокової динаміки капіталу).

Слід зазначити, що концепція сталого розвитку попри прийняття Цілей сталого розвитку, здебільшого залишилася на рівні декларативної доктрини без її всеохоплюючої практичної імплементації у якості загальної моделі макроекономічного управління. Ця парадигма виявилася нездатною щодо адекватного реагування в умовах глобальної турбулентності. Зокрема, модель сталого розвитку не враховує:

1) демографічний чинник – концепція сталого розвитку не містить ефективних механізмів подолання проблеми низької народжуваності та старіння населення розвинених країн та багатьох країн, що розвиваються. У довгостроковій перспективі такий тренд обмежує майбутній людський потенціал та призводить до посилення фінансового тиску на систему соціального забезпечення непрацездатного населення;

2) глобальну регіоналізацію – парадигма сталого розвитку базується на єдиному глобальному підході її реалізації та виходить з припущення щодо концепції «загальносвітової глобалізації» та можливості посилення багатосторонньої співпраці. При цьому новітня глобальна кон'юнктура характеризується іншими процесами, зокрема: геополітична фрагментація (порушення глобальних ланцюгів постачання, спричинене торговельними війнами, взаємними санкціями та протекціоністськими тенденціями у багатьох країнах світу) та регіоналізація зовнішньої торгівлі (посилення ролі регіональних торговельно-економічних блоків: ЄС, ЮСМКА, БРІКС, АСЕАН, МЕРКОСУР, що унеможливорює застосування універсальних глобальних макроекономічних норм).

Таким чином, оновлена концепція макроекономічної стабільності має враховувати:

1) ключові макроекономічні показники, що безпосередньо є індикаторами макроекономічної стабільності (елемент традиційної парадигми);

2) соціальні та екологічні чинники, які здійснюють вплив на макроекономічну стабільність і розвиток (елемент концепції сталого розвитку);

3) демографічний аспект – подолання проблеми низького рівня народжуваності та, як наслідок, старіння населення;

4) гнучкість щодо регіоналізації – відмова від прагнення єдиної глобальної рівноваги на користь принципу регіональної стійкості, тобто здатності національної економіки до швидкої адаптації до поточної геополітичної конфігурації.

Література:

1. Радіонова І.Ф., Усик В.І. Макроекономічний аналіз національної економіки: електронний конспект лекцій на основі навчального посібника. Київ: КНЕУ. 2015. 272 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Faculty_of_Economics_and_Administration/kmdu%20fetau/Publications/Usyk_Radinova_Macro_analiz.pdf (дата звернення: 30.10.2025).
2. Куценко В.І., Гаращук О.В., Топчій О.О. Пріоритетні напрями та принципи реалізації державної політики щодо забезпечення сталого розвитку. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2020. № 7 (26). С. 40-47. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/166844/8-Kutsenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 30.10.2025).
3. A/RES/70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. General Assembly. Seventieth session. *Agenda items 15 and 116*. 2015. 35 p. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/70/1> (reference date: 30.10.2025).

ВПЛИВ ФІНТЕХУСТАНОВ НА АДАПТАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Івашко Л. М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та інновацій
*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна*

Фінансові кризи становлять серйозну небезпеку для світових економік через труднощі прогнозування подій внаслідок нелінійних взаємозалежних структур фінансових систем. У цих умовах критично важливі розроблення адаптаційних стратегій та управління ризиками [1]. Кардинальна трансформація фінансових відносин відбувається завдяки новітнім фінансовим технологіям (фінтеху), які виникають як рішення для покращення можливостей прогнозування.

Мета дослідження полягає в аналізі ключових адаптаційних механізмів, які формуються під впливом фінтехустанов, включно фінансову інклюзію, оптимізацію ризик-менеджменту та впровадження регуляторних технологій (RegTech), а також оцінці їхньої ефективності щодо забезпечення фінансової стійкості.

Фінансова інклюзія визначається як надання доступу до корисних і доступних фінансових продуктів та послуг незалежно від походження чи доходу, і є однією із семи стратегічних цілей Національного банку України (НБУ). Використання технологій дозволяє фінтех-компаніям надавати фінансові продукти та послуги способами, недоступними для традиційних компаній [2]. Наявність фінансової ізоляції (*unbanked/underbanked*) змушує економічно незахищені групи платити більше. Фінтех-компанії здатні пропонувати послуги з набагато меншими обсягами. Зокрема, велика фінтех-компанія в Китаї Ant Financial пропонує позику Nuabei, розмір якої може бути всього RMB20 (приблизно 3,11 дол. США) на період до трьох місяців. В Аргентині особи, які не мають механізму цифрових платежів, змушені платити вищу ціну за підписку на Netflix, купуючи її через посередників на аукціонних сайтах (еквівалент eBay) [3]. Доведено, що фінансування через фінтех (наприклад, P2P-кредитування) забезпечило кращий "ефект екранування" (shielding effect) для малих та середніх підприємств (МСП) під час кризи COVID-19, ніж традиційне фінансування [4].

У 2017 році 37% дорослого населення України не мали жодного банківського рахунку та не користувалися фінансовими послугами. Тому НБУ, у межах проєкту Cashless economy, поставив задачу збільшити частку безготівкових розрахунків до 55% [2].

Застосування штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML) у фінтех-секторі є трансформаційним, оскільки використовує вдосконалені алгоритми для ідентифікації ризиків [5]. Існуючі статистичні та економетричні моделі недостатні для виявлення ранніх попереджувальних індикаторів через потребу в лінійних закономірностях. ML-моделі здатні виявляти приховані нелінійні закономірності у великих масивах даних [1].

Дослідження, що використовувало алгоритм Random Forest для прогнозування фінансових криз, досягло рівня точності (Accuracy) у 80%. У 100 тестових випадках ця модель правильно розпізнала 30 випадків криз та 50 стабільних періодів. Критичними предикторами фінансової кризи є надмірне зростання кредитування, бульбашки цін на активи, обмеження ліквідності та типові сплески волатильності ринку [1].

Застосування AI/ML може мати позитивний вплив на різні сфери ризик-менеджменту, включно кредитний, ринковий, ліквіднісний та операційний ризики. AI-системи підвищують ефективність управління ризиками, знижують витрати та зміцнюють довіру клієнтів [5].

RegTech (регуляторні технології) – це набір технологічних рішень, які можуть бути застосовані юридичними особами для підвищення ефективності процесів дотримання вимог законодавства (регуляторний комплаєнс). Ці рішення - адаптаційний механізм для забезпечення стійкості системи [6].

RegTech -рішення охоплюють управління ризиками, регуляторну звітність, запобігання відмиванню доходів (AML & CFT & Sanctions) та протидію шахрайству [6]. Упровадження технологічних рішень дозволяє суттєво скоротити операційні витрати. Автоматизація ідентифікації клієнтів та AML-перевірок прискорює обробку заявок у рази, скорочуючи терміни з тижнів до хвилин. За даними НБУ, у 2024 році було видано понад 25 мільйонів онлайн-позик, що на 11% більше, ніж у 2023 році [7].

Національний банк України використовує наглядові технології (SupTech) і підкреслює важливість синхронізованого розвитку RegTech (використовується учасниками ринку) та SupTech (використовується регуляторами) [6]. Незважаючи на переваги, висока прогностична здатність ML може досягатися за рахунок складності моделі та браку пояснювальної здатності [5]. Складні нелінійні підходи - це «чорні скриньки» (*black boxes*). І фінансові наглядові

органи, зазвичай, вимагають, щоб ризикові моделі були зрозумілими та верифікованими [6]. Для вирішення проблем прозорості зростає акцент на пояснюваному Штучному Інтелекті (Explainable AI, XAI) [5]. Посилення вимог санкційного законодавства, пов'язаного з повномасштабним вторгненням в Україну, зберігатиметься як ключовий драйвер розвитку галузі [7].

Отже, фінтехустанови відіграють вирішальну роль у формуванні адаптаційних механізмів фінансових відносин в умовах глобальної турбулентності. Фінансова інклюзія, оптимізація ризик-менеджменту та ефективне впровадження RegTech спільно підвищують гнучкість, швидкість реакції та загальну надійність фінансової системи, що є критичним для досягнення фінансової стійкості. Подальший розвиток потребує гармонізації регуляторного поля та вирішення проблеми прозорості складних AI-моделей.

Література:

1. Rajeswaran N. Enhancing Financial Crisis Prediction with AI: Leveraging Historical Data and Machine Learning for Systemic Risk Management. *Advances in Consumer Research*. 2025. Vol. 2, Is. 2. P. 1106–1113. URL: <https://acr-journal.com/article/enhancing-financial-crisis-prediction-with-ai-leveraging-historical-data-and-machine-learning-for-systemic-risk-management-1359/> (дата звернення: 29.10.2025)
2. Луців Б. FinTex в системі фінансової інклюзивності. *Світ фінансів*. 2018. № 4 (57). С. 110–120. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1074/1079>. (дата звернення: 29.10.2025)
3. Tse T., Cosentino A. M. Fintech: financial inclusion for the tough times ahead. *LSE Business Review*. 4 July. 2022. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2022/07/04/fintech-financial-inclusion-for-the-tough-times-ahead/>. (дата звернення: 29.10.2025)
4. Sharma S. K., Ilavarasan P. V., Karanasios S. Small businesses and FinTech: a systematic review and future directions. *Journal of Consumer Marketing*. . 11 May. 2023. URL: https://ideas.repec.org/a/spr/elcore/v24y2024i1d10.1007_s10660-023-09705-5.html (дата звернення: 30.10.2025)
5. Rolando B., Mulyono H. Managing risks in fintech: applications and challenges of artificial intelligence-based risk management. *Economic and Business Journal*. 2024. Vol. 2, No. 3. P. 249–268. DOI: <https://doi.org/10.47353/ecbis.v2i3.127> (дата звернення: 30.10.2025)
6. Зелена книга з розвитку регуляторних технологій на фінансовому ринку України. Київ: Національний банк України, 2025. 22 с. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zelena-kniga-z-rozvitku-regulyatornih-tehnologiy-na-finansovomu-rinku-ukrayini> (дата звернення: 30.10.2025)
7. RegTech революція: як регуляторні технології змінюють український фінансовий ринок. *Інтерфакс-Україна*. 2025. 23 черв. URL: <https://interfax.com.ua/news/promo/1031383.html>. (дата звернення: 30.10.2025)

ЕЛЕКТРОННЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Куруч О. В.

старший викладач кафедри обліку і фінансів
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Значним кроком у розвитку облікових процесів нашої держави став перехід на цифрові платформи для автоматизації справляння та контролю податків. Основними нормативно-правовими актами є Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", Національні положення (стандарти) П(С)БО, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Податковий кодекс України».

Такий перехід обумовлений можливостями електронного документообігу, який став основою розвитку облікових та бізнес процесів останніх десятирічь.

Електронний документ - документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. [3]

Окрему увагу варто приділити електронному адмініструванню податків та зборів. Саме такі цифрові рішення зняли з плеч головних бухгалтерів та обліковців значну частину роботи та розширило можливості виконання своїх обов'язків у зручний час, що особливо актуально у часи пандемії та воєнного стану.

Основною цифровою платформою для комунікації з контролюючими органами є «Кабінет платника податків», який фактично відображає електронне дос'є кожного суб'єкту підприємницької діяльності та фізичних осіб. Це державний безкоштовний ресурс, доступ до якого можливий за наявності електронного цифрового підпису. Завдяки йому був налагоджений електронний документообіг і необхідність поштового листування та відвідувати податкову службу фізично для подання звітів відпала. З цього моменту функції комунікації, прозорості та правильності справляння податків набули виключно електронного формату.

До безпосередніх переваг процесу електронного адміністрування податків та зборів можна віднести:

- доступ до усіх даних про нараховані та сплачені податки кожному суб'єкту господарської діяльності та фізичним особам;
- доступна інформація про заборгованості, штрафи та пені;
- можливість подавати звіти та реєструвати податкові накладні онлайн в будь-який час доби та в будь-якій країні світу;
- економія часу бухгалтера та можливість працювати у зручний для нього час;
- швидкий обмін інформацією з державними фіскальними службами;
- актуальна інформація щодо рахунків для сплати податків;
- можливість в короткий термін отримувати з реєстру довідки, запити та витяги.
- тотальний та абсолютний контроль над вхідним податковим кредитом та можливість використовувати важелі впливу на недоброчесних платників ПДВ

Та все ж система електронного адміністрування податків та зборів має і недоліки:

- тотальний та абсолютний контроль над вхідним податковим кредитом суттєво збільшує податковий тиск на підприємства;
- в автоматичному режимі під фокус підозри в недоброчесності попадає велика кількість підприємств реального сектору;
- автоматичне блокування податкових накладних, що унеможливорює використання вхідного податкового кредиту в поточному періоді та збільшує податкове навантаження;
- часті збої у роботі цифрової платформи, що призводить до несвоєчасного подання звітів та реєстрації податкових накладних - відповідно виникають адміністративні штрафні санкції.

Безумовно переваги використання цифрових ресурсів не залишають сумнівів, та все ж є необхідність удосконалення автоматизації процесів та згладження податкових тисків на суб'єктів господарювання.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України: від 16.07.1999 № 996-XIV зі змінами. ВРУ. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 30.10.2025)
2. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в підприємницькій сфері/ Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО). Затверджено Міністерством фінансів України відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Офіційний вебсайт Міністерства фінансів

- України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1> (дата звернення: 31.10.2025).
3. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV зі змінами. ВРУ. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 31.10.2025).
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI зі змінами ВРУ. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 31.10.2025).
5. Крутова А. С., Адєєва Г. М. Методологія та організація ведення обліку в умовах автоматизації. *Облік і фінанси АПК: науково-освітній портал*. 2025. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/metodologiya-ta-organizaciya-vedennya-obliku-v-umovah-avtomatizacii.html> (дата звернення: 31.10.2025).
6. Білик О. М., Панасюк О. О. Аналіз ринку програмного забезпечення для автоматизації процесів менеджменту персоналу. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Вип. 39. 2023. С. 352–360. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0d7f6622-bc92-4d7e-8e33-f8905103c55d/content> (дата звернення: 31.10.2025).

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА СКОРОЧЕННЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ СОЦІАЛЬНИХ І ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ

Марусяк Н. Л.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту

Пацан Ю. М.

здобувач 4 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

У світі розгортається новий етап цифрової трансформації, який радикально змінює не лише способи виробництва, а й структуру зайнятості, фінансові відносини та механізми перерозподілу доходів. Масштабна хвиля звільнень у провідних корпораціях стала однією з найбільш показових тенденцій цього процесу. Великі компанії переходять до автоматизації ключових процесів, звільняючи десятки тисяч працівників по всьому світу. UPS скоротила 48 000 осіб, Nestlé - 16 000, Amazon - 14 000, Accenture - 11 000, PwC - 5600, Salesforce - 4000, Target - 1800, Applied Materials - 1400, Paramount - 1000, Ford - 1000 співробітників [1]. Ці дані підтверджують початок глибокої структурної трансформації світової економіки.

Впровадження штучного інтелекту істотно змінює логіку фінансових відносин. Якщо раніше головним джерелом створення вартості була праця, то сьогодні центральним фактором виступає технологічний капітал - алгоритми, програмні комплекси та моделі машинного навчання. Як наслідок, компанії зменшують частку витрат на персонал і спрямовують фінансові ресурси на інвестиції в інтелектуальні системи, серверні потужності та обчислювальні центри. Вже понад 30 % корпорацій частково або повністю замінили працівників на алгоритми, і до 2026 року цей показник може перевищити 40 % [2]. Такі зміни мають подвійний ефект: з одного боку - підвищення продуктивності та прибутковості бізнесу, з іншого - звуження бази оподаткування, зниження обсягів соціальних внесків і посилення фіскального навантаження на державу.

Державні фінанси відчувають значний тиск через зменшення трудових доходів населення. Згідно з оцінками, автоматизація загрожує до 45 % робочих місць у сфері офісних послуг, бухгалтерії, маркетингу та логістики [3]. Це означає скорочення надходжень податку на доходи фізичних осіб, єдиного

соціального внеску та страхових платежів. У таких умовах традиційні джерела наповнення бюджету поступово втрачають ефективність, що ставить перед урядами завдання реформування податкових систем. Одним із напрямів може стати введення податку на робітників або на операційну діяльність систем III, який компенсував би втрати від зменшення трудових доходів, - ідея, яку активно обговорюють у ЄС та Північній Америці.

Для підприємств цифрова трансформація є водночас викликом і можливістю. З одного боку, автоматизація дозволяє оптимізувати витрати та підвищити прибутковість, з іншого - потребує значних інвестицій у технології, кібербезпеку та підготовку персоналу. Компанії, які не зможуть швидко адаптуватися, ризикують втратити конкурентоспроможність. Проведені дослідження підкреслюють, що хвиля звільнень у секторі ІТ супроводжується зростанням попиту на фахівців із розроблення, навчання й контролю моделей III, тобто відбувається не знищення зайнятості, а її структурна перебудова [4].

Територіальний аспект проблеми полягає в тому, що цифровізація створює нові осередки економічного розвитку, але водночас поглиблює регіональні диспропорції. Регіони, орієнтовані на промисловість або трудомісткі галузі, ризикують опинитися в зоні соціально-економічного спаду, тоді як технологічні хаби отримують приплив капіталу, кадрів і податкових надходжень. Це змушує уряди розробляти політику справедливого переходу - програм перекваліфікації працівників, субсидування стартапів, підтримки малого бізнесу в постіндустріальних секторах.

Фінансові відносини у новій цифровій парадигмі набувають рис інтелектуалізованої економіки, де фінансові потоки спрямовуються на знання, алгоритми та цифрові активи. Поступово формується нова модель розподілу доходів: замість заробітної плати зростає частка прибутків від капіталу, що належить власникам технологічних рішень. Така асиметрія створює ризики посилення соціальної нерівності, яка, за прогнозами, може досягти критичного рівня вже до кінця десятиліття [2]. Саме тому, державна політика має забезпечити не лише фінансову стабільність, а й соціальну справедливість у новій економічній реальності.

Розвиток штучного інтелекту відкриває унікальні можливості для підвищення ефективності економіки, проте його вплив на фінансову систему вимагає комплексного регулювання. Мова йде не лише про податкові чи трудові механізми, а про створення нового соціального контракту між державою, бізнесом і громадянами. Необхідно розробити механізми страхування від технологічного безробіття, забезпечити доступність

перекваліфікаційних програм, запровадити цифрові платформи для управління зайнятістю. У перспективі ШІ може стати рушієм сталого розвитку - але лише за умови, що фінансові відносини будуть адаптовані до нових викликів.

Отже, масові звільнення працівників через впровадження штучного інтелекту є не лише кризовим сигналом, а й проявом глибокої структурної еволюції світової економіки. Вони свідчать про зміну фінансової архітектури суспільства - перехід від економіки праці до економіки знань. У цьому процесі вирішальне значення мають політична воля, регуляторна гнучкість і готовність суспільства до трансформацій. Лише гармонійне поєднання технологічного прогресу та соціально-економічної відповідальності дасть змогу уникнути руйнівних наслідків і використати потенціал ШІ на благо розвитку людства.

Література:

1. Мирончук Р.. Європейський ринок праці втрачає динаміку. Що відбувається. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2025/10/25/161113054/> (дата звернення 29.10.2025 р.)
2. Балицька М..Чи забере ШІ вашу роботу? URL: <https://voxukraine.org/chy-zabere-shi-vashu-robotu> (дата звернення 29.10.2025 р.)
3. Carolyn Crist. Nearly 4 in 10 companies will replace workers with AI by 2026, survey shows. URL: <https://www.hrdive.com/news/companies-will-replace-workers-with-ai-by-2026/760729/> (дата звернення 29.10.2025 р.)
4. CIO. AI begins to reshape the IT job landscape as layoffs rise. URL: <https://www.cio.com/article/4012162/ai-begins-to-reshape-the-it-job-landscape-as-layoffs-rise.html> (дата звернення 29.10.2025 р.)

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ФІНТЕХ-УСТАНОВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Панченко Д. С.

здобувач 3 курсу, I (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю
Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Цифрова трансформація економіки стала ключовим фактором змін у фінансовому секторі України. Активне впровадження фінансових технологій (FinTech) сприяє зростанню доступу до фінансових послуг, підвищенню їхньої ефективності та конкурентоспроможності. Водночас, розвиток фінтехустанов супроводжується новими викликами — кіберризиками, регуляторною невизначеністю, проблемами захисту персональних даних та низьким рівнем цифрової грамотності населення.

Фінансові відносини, що традиційно базувались на банківському посередництві, поступово переходять до цифрової екосистеми, у якій домінують інноваційні сервіси — мобільні банкінги, платіжні системи, онлайн-кредитування, краудфандинг та страхові технології (InsurTech). В Україні кількість активних користувачів онлайн-платежів перевищила 70% дорослого населення (2024 р.), що свідчить про глибоке проникнення фінтех-рішень у повсякденне життя[1]. Найбільш динамічно розвиваються сервіси небанківських платіжних систем (Portmone, EasyPay, iPay.ua), необанки (Monobank, izibank, sportbank) та RegTech-рішення, які автоматизують регуляторні процеси.

Попри швидке зростання ринку, існує низка стримуючих факторів: нерівномірність цифрової інфраструктури між регіонами, регуляторна невизначеність, високі ризики кіберзлочинності, недостатня інтеграція фінтехустанов у систему державного нагляду та низька фінансова грамотність населення. Ці фактори створюють ризики для стабільності фінансової системи, знижують рівень довіри до інноваційних послуг і гальмують залучення інвестицій.[1]

У липні 2020 року Національний банк України затвердив Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року, яка визначила покроковий план формування сучасної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими

сервісами та доступними цифровими продуктами, не дивлячись на початок війни, цю стратегію у 2023 році оновили на заміну довоєнної стратегії. Цей документ став логічним продовженням Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року та конкретизував основні напрями впровадження фінансових інновацій. У межах Стратегії передбачено реалізацію низки ключових заходів, серед яких — створення та запуск регуляторної “пісочниці” для оперативного тестування інноваційних фінансових рішень, підвищення рівня фінансової грамотності й інклюзії населення та бізнесу, а також розбудова академічної та технологічної бази для розвитку системи відкритого банкінгу (open banking). [3]

Можна підсумувати, що цифровізація стала ключовим драйвером трансформації фінансового сектору України, стимулюючи розвиток фінтехустанов і підвищення доступності фінансових послуг. Разом із тим, швидке впровадження інновацій супроводжується низкою ризиків, серед яких — недостатній рівень правового регулювання, кіберзагрози, фрагментарність нормативної бази та нерівномірність цифрової інфраструктури. В умовах воєнного часу особливої актуальності набувають питання кіберзахисту та стабільності цифрових фінансових платформ. Для забезпечення сталого розвитку фінтех-сфери необхідно вдосконалити механізми державного нагляду, розвивати нормативну базу щодо цифрових активів, сприяти інтеграції інновацій у банківську систему та посилювати партнерство держави з приватним сектором. Удосконалення державної політики у сфері FinTech має ґрунтуватися на принципах прозорості, безпеки та європейської інтеграції, що дозволить створити конкурентоспроможну, інклюзивну та стійку фінансову екосистему України.

Література:

1. Ставерська Т. О., Лисак Г. Г., Приходько В. О. Фінтех і майбутнє фінансових послуг: інновації у фінансовому секторі. *Економіка. Фінанси. Право*. № 10. 2023. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-article/1175> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Розвиток фінтеху в Україні. Інтернет-представництво Національного банку України. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/development-strategy/fintech2025> (дата звернення: 30.10.2025).
3. Огляд небанківського фінансового сектору за листопад 2024 р. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-11.pdf?v=9 (дата звернення: 30.10.2025)

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІЧНИМИ ОБ'ЄКТАМИ

Тюрин О. В.

док. фіз.-мат. наук, професор, професор кафедри обліку і фінансів
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна

Будь-який господарський суб'єкт є об'єктом управління, здійснюване органом управління, яке забезпечує стійку і цілеспрямовану поведінку цих суб'єктів по досягненню мети [1]. Виходячи з цього, в подальшому викладі для економічного об'єкту управління використовуватимемо термін «економічний об'єкт» і для нього скористаємося наступним визначенням:

Економічний об'єкт – це господарський суб'єкт різної природи, що підлягає дослідженню його економічної діяльності органами управління для забезпечення стійкої і цілеспрямованої поведінки цього суб'єкта по досягненню мети.

Під економічною діяльністю економічного об'єкту розуміється облікова, фінансова, виробнича, маркетингова та ін.

Об'єкти, що призначені для досягнення будь-яких цілей і що дозволяють можливість управління ними, й у дослідження яких застосовується методологія теорії систем і системного аналізу, прийнято називати системами. Отже, економічний об'єкт для дослідження, якого ми використовуватимемо методологію теорії систем та системного аналізу, може розглядатися нами як економічна система [2].

Економічна система (ЕС) – це сукупність взаємозв'язаних економічних елементів, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства, єдність стосунків, що складаються з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання, економічного продукту.

Економічний продукт – результат людської праці, господарської діяльності, представлений в матеріально-речовій формі (матеріальний продукт), в духовній, інформаційній формі (інтелектуальний продукт) або у вигляді виконаних робіт і послуг.

Крім цього відповідно до теорії систем та системного аналізу системи, які взаємодіють з об'єктами, що не входять до системи, тобто із зовнішнім середовищем і у своєму складі мають орган управління з функцією позитивного та негативного зворотного зв'язку, називаються відкритими, саморегулюючими

(самоорганізуючими) системами. Отже, ЕС являють собою відкриті системи, що саморегулюються (самоорганізуються).

Ґрунтуючись на вищевикладених поняттях та визначеннях, дамо тепер визначення управлінню ЕС у відповідність до цих понять і розглянемо завдання управління.

Управління економічною системою – це процес цілеспрямованої поведінки ЕС за допомогою інформаційних дій, що виробляються людиною (групою людей) або пристроєм – органом управління.

У свою чергу забезпечення цілеспрямованої поведінки ЕС в результаті управління неможливе без наявності економічної інформації.

Економічна інформація – це сукупність даних, обробка яких спеціальними методами забезпечує отримання відомостей економічного характеру на основі, яких здійснюється господарська діяльність економічного об'єкту, а також процеси планування, обліку, аналізу, контролю на усіх рівнях управління економічним об'єктом.

Основними вимогами до економічної інформації є: достовірність, своєчасність, повнота, точність, надійність, зрозумілість, об'єктивність, актуальність, доцільність, збереження на матеріальних носіях, захист від несанкціонованого доступу та несанкціонованих змін.

Завдання органу управління ЕС полягає у виробленні на основі економічної інформації, що поступає, про справжній стан ЕС в керуючу інформацію, яка дозволить перевести систему в деякий бажаний стан.

З вищесказаного випливає, що в будь-який ЕС можна виділити три підсистеми: керуючу підсистему; підсистему якою управляють і підсистему зв'язку, що забезпечує обмін інформаційними потоками між ними.

Система, що включає 3 підсистеми: керуючу систему – систему, що управляє, об'єкт управління (суб'єкти господарювання ЕС) і систему зв'язку, що забезпечує обмін інформаційними потоками між ними, називається системою управління (СУ).

Іншими словами *система управління* – це система, в якій реалізуються функції управління. Отже, будь-яка ЕС є *системою управління*.

Основними групами функцій СУ є: функції ухвалення рішень; рутинні функції обробки інформації; функції обміну інформацією. Реалізацію цих функцій СУ забезпечує *інформаційна система управління*.

Інформаційна система управління реалізовує ділову стратегію ЕС, де хронологічно і систематично накопичуються і обробляються дані, пов'язані з обліком, контролем, плануванням, аналізом і регулюванням [3]. На підставі цих

даних формується економічна інформація про роботу ЕС, порівнюються фактичні показники і нормативні, формулюються глобальні і локальні напрями діяльності, розробляються пропозиції відносно встановлення причин відхилень і коригування результатів, здійснюється прогнозування ефективності політики управління ЕС, тобто реалізуються усі основні функції системи управління ЕС. Тобто вона є сукупністю компонентів (інформації, процедур, персоналу, апаратного і програмного забезпечення), об'єднаних регульованими взаємовідносинами для формування ЕС як єдиного цілого і забезпечення її цілеспрямованої діяльності. При цьому широкомасштабною метою є створення і розгортання єдиної корпоративної інформаційної системи, що задовольняє інформаційні потреби усіх співробітників, служб і підрозділів організації у реальному масштабі часу [4].

Корпоративна інформаційна система – це відкрита інтегрована інформаційна система реального часу, що автоматизує бізнес-процеси підприємств всіх рівнів та напрямів діяльності, у тому числі бізнес-процеси прийняття управлінських рішень.

Таким чином, інформаційна система управління (економічна інформаційна система) – це сукупність взаємопов'язаних підсистем, які надають інформацію, необхідну для ведення бізнесу; забезпечують управлінський апарат необхідною інформацією.

Інформаційні системи (ІС) управління ЕС опираються на науково обґрунтовані методичні та інструктивні матеріали ІС аналізу, які становлять сукупність державних стандартів, галузевих керівних методичних матеріалів і зроблених проектних рішень, забезпечують створення й супроводження інформаційного забезпечення управлінського персоналу.

Використання ІС змінює технологію управління, звільняє користувачів від рутинних, досить простих, але трудомістких ручних процедур обробки інформації. Розвинені ІС забезпечують накопичення та обробку інформації для цілей аналізу та створення системи підтримки рішень досить великих обсягів, яку людина не в змозі виконати. ІС змінює організаційну структуру, склад функцій управління та пов'язані з ними інформаційні потоки, форму подання та якісні характеристики інформації (оперативність, достовірність, точність, повнота інформації для управлінських рішень).

Література:

1. Тюрин О.В., Ахмеров О.Ю. Інформаційні системи і технології в обліку і фінансах: навчальний посібник. Dusseldorf: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2024, 369 с. ISBN 978-3-659-51648-1.

2. Тюрин О.В., Ахмеров О.Ю. Теорія систем і системний аналіз в економіці: навчальний посібник. Одеса ОНУ. 2019. 172 с.
3. Тюрин О.В., Ахмеров О.Ю. Системи обробки економічної інформації: навчальний посібник. Одеса, ОНУ. 2021. 358 с. ISBN: 978-617-689-418-6.
4. Тюрин О.В.. Цілі та задачі інформаційних технологій та їх реалізація в сучасних умовах глобалізації економічних стосунків. *Матеріали 76-ї наук. конф. проф.-виклад. складу і наук. працівн. екон.-прав. факультету ОНУ імені І. І. Мечникова.* (Одеса, 24–26 листоп. 2021 р.). Одеса : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. С. 239 –244.

Наукове видання

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ,
ТЕРИТОРІЙ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції

м. Одеса, Україна
31 жовтня 2025 року

*Електронне видання мережевого використання
(українською та англійською мовами)
В авторській редакції*

Scientific edition

**THEORY, METHODOLOGY AND PRACTICE OF ORGANIZING
FINANCIAL RELATIONS IN CONDITIONS OF GLOBAL
TURBULENCE: CURRENT ISSUES AND WAYS TO SOLVE THEM**

Proceedings of the Ninth International Scientific Conference

Odesa, Ukraine
October 31st, 2025

*Electronic publication for network use
(in Ukrainian and English)
In the author's version*

Затвердж. авт. 12.11.2025. Шрифт Times New Roman
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним
забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 1,3 МБ. Зам. № 3063.

Видавець і виготовлювач:

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Університетська, 12, м. Одеса, 65082, Україна
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
Тел.: (048) 723 28 39, E-mail: druk@onu.edu.ua